

SATUTEATTERI

Melake -hankkeen asiantuntijoiden kokemuksia
pietarilaisesta teatterityöstä lastensuojelussa

LINDA NEUVONEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

NEUVONEN, LINDA: Satuteatteri. Melake -hankkeen asiantuntijoiden kokemuksia pietarilaisesta teatterityöstä lastensuojelussa.

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 3 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Tarja Pösö ja Kyösti Raunio

Helmikuu 2013

Taidelähtöisyys on kiinnostava ja ajankohtainen näkökulma sosiaalityöhön. Tällä hetkellä lastensuojelun auttamiskeinot painottuvat keskustelemaan sosiaalityöhön, mutta taidelähtöiset menetelmät ovat selvästi nousemassa keskustelemaan sosiaalityön rinnalle. Tutkielmani aiheena on pietarilainen teatterityö satuteatteri, jota hyödynnetään pietarilaisessa sosiaalityössä lasten ja perheiden kuntoutuksen tukena. Tutkielmani on kvalitatiivinen ja tutkimusongelmaani lähestyn fenomenologisesti.

Tutkimustani taustoittaa Melake -hanke, joka oli Tampereen ja Pietarin välinen lastensuojelun yhteistyöhanke vuosina 2007–2010. Melake -hankkeessa suomalaiset ja pietarilaiset lastensuojelun asiantuntijat tutustuivat toistensa työmenetelmiin ja kehittivät sosiaalityötä molemmissa maissa. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut Melake -hankkeen suomalaisten asiantuntijoiden kokemuksista pietarilaisessa lastensuojelussa tehtävästä teatterityöstä. Haluan selvittää miten pietarilaista teatterityötä on mahdollista soveltaa suomalaisessa lastensuojelussa.

Tarkastelen sosiaalityötä taidelähtöisestä ja kansainvälisestä näkökulmasta, mikä muodostaa tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Tutkimusaineistoni koostuu yhteensä kuudesta asiantuntijan teemahaastattelusta ja analysointimenetelmänä käytän teemoittelua. Analyysissäni muodostin kuusi erilaista teemaa, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini.

Tutkimustulokseni kertovat, että taidelähtöisyys mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen huomioon ottamisen, mille on tarvetta lastensuojelussa. Erityisesti sadun ja leikin keinoja pidetään lapselle ominaisena keinona käsitellä asioita. Teatterityöllä nähdään olevan positiivisia vaikutuksia lasten ja aikuisten vuorovaikutukseen sekä yleisesti lastensuojelun työhyvinvointiin. Pietarilaista teatterityötä ei voida kuitenkaan siirtää suoraan suomalaiseen lastensuojeluun vaan on huomioitava maiden erilaiset historialliset, kulttuuriset ja ammatilliset lähtökohdat. Teatterityölle suomalaisessa lastensuojelussa ei voida myöskään asettaa samanlaisia vaatimuksia kuin pietarilaisessa teatterityössä.

Tutkimustulokseni viittaavat siihen, että taidelähtöisyyden lisääntyminen lastensuojelussa on toivottavaa ja sille löytyy paikka suomalaisessa sosiaalityössä. Pietarilaista teatterityötä on tutkimukseni mukaan mahdollista soveltaa suomalaisessa lastensuojelussa ja se luo mahdollisuuden työskennellä lasten kanssa ilon kautta.

Asiasanat: Kansainvälinen sosiaalityö, lastensuojelu, taidelähtöisyys ja pietarilainen teatterityö.

NEUVONEN, LINDA: Fairy tale theatre. The experiences of the experts in project Melake of the art of theatre in child welfare in St. Petersburg.

Master's thesis, 71 pages, 3 pages appendices

Social Work

Supervisor: Tarja Pösö and Kyösti Raunio

February 2013

Art-based point of view to social work is interesting and topical. Currently, the means of aid in child welfare are focused on dialogic social work. However, the art-based methods are clearly ascending alongside dialogic social work. The subject of my thesis is St. Petersburg-based theatre, fairy tale theatre, which is utilized as a support of the rehabilitation of children and families in the social work in St. Petersburg. The thesis is qualitative and the research problem is approached by a phenomenological method.

As a background in my study is the project Melake, which was a co-operative project of child welfare between Tampere and St. Petersburg during 2007-2010. In the project Finnish and St. Petersburg-based experts in child welfare familiarized themselves in the working methods of the others and developed social work in both countries. In the thesis, I am interested in the experiences of the experts of the art of theatre used in child welfare in St. Petersburg. I am aspiring to research how a similar art of theatre may be utilized in the Finnish child welfare.

Social work is viewed from an art-based and international point of view, which forms the theoretical framework of my study. The research material comprises of six experts' theme interviews and the method of analysis is theme-based. Six separate themes, which answer to my research problems, were discovered.

The results of my study show that the art-based methods enable comprehensive consideration of a child, which is called for in child welfare. Especially, the methods of fairy tale and play are regarded as peculiar means of children to deal with issues. Theatre is regarded as having positive effects on the communication between children and adults, as well as on the well-being at work in the field of child welfare. Art of theatre used in St. Petersburg cannot, however, be adopted as such directly to the Finnish child welfare. The different historical, cultural and professional background must be taken into a consideration. In addition, similar standards to the art of theatre cannot be set in the Finnish child welfare as in the St. Petersburg-based theatre.

The results of my study indicate that the increase of the art-based methods in child welfare is desirable and there is a place for them in the Finnish child welfare. According to my study, the art of theatre used in St. Petersburg may be utilized in the Finnish child welfare, and it enables to work with children by way of joy.

Keywords: International social work, child welfare, art-based method and theatre in St. Petersburg

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 SOSIAALITYÖ SUOMESSA JA VENÄJÄLLÄ.....	3
2.1 Kansainvälinen sosiaalityö.....	3
2.2 Sosiaalityön kehitys Suomessa ja Venäjällä.....	5
2.3 Sosiaalityön koulutus Suomessa ja Venäjällä.....	8
2.4 Lastensuojelun näkökulmat.....	10
2.5 Melake -hanke.....	13
3 TAIDE SOSIAALITYÖN MAHDOLLISUUTENA.....	16
3.1 Tiede ja taide.....	16
3.2 Taidelähtöiset menetelmät sosiaalityössä.....	17
3.3 Taidelähtöisiä menetelmiä soveltavat hankkeet.....	20
3.4 Esimerkkejä teatterityöstä.....	24
3.5 Teatterityö pietarilaisessa lasten turvakodissa.....	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	31
4.1 Tutkimuksellinen näkökulma.....	31
4.2 Tutkimuskysymykset.....	33
4.3 Aineiston keruu.....	33
4.4 Aineiston analyysi.....	36
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	37
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	40
5.1 Globaali sosiaalityö.....	40
5.2 Sosiaalijärjestelmien eroavaisuus.....	41
5.3 Sosiaalityön eroavaisuudet.....	43
5.4 Kiinnostuksen lisääntyminen taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan.....	46
5.5 Taidelähtöisten menetelmien käyttö.....	47
5.6 Pietarilaisen teatterityön hyödyntäminen suomalaisessa lastensuojelutyössä.....	51
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	57
6.1 Tutkimustulosten tarkastelu.....	57
6.2 Tutkimuksen arviointi.....	62
LÄHTEET.....	65
LIITTEET.....	72

1 JOHDANTO

Lastensuojelussa on viime vuosina ollut tarvetta arvioida uudelleen auttamisen muotoja ja etsiä keinoja, joilla nuoret voivat voimaantua elämään omaan elämäänsä selviytymiseen uskoen. Samaan aikaan kiinnostus taide- ja kulttuuritoimintaan on lisääntynyt ja on tunnistettu niiden vaikutus hyvinvointiin. Ilmiön ajankohtaisuudesta kertoo meneillä oleva toimintaohjelmaehdotus ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia” vuosille 2010–2014, joka on osa terveydenedistämisen politiikkaohjelmaa. (Känkänen & Rainio 2010, 4.)

Kiinnostus taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan lastensuojelussa tuo uudenlaisia näkökulmia myös pitkään vallalla olleeseen tapaan tehdä työtä keskustellen. Känkänen ja Rainio (2010, 6) argumentoivat, että keskustelevan sosiaalityön lisäksi monet lapset tarvitsevat korjaavia kokemuksia, jolloin taiteesta voi löytyä ratkaisu. Uusien työskentelymuotojen kehittäminen on ollut pinnalla jo jonkin aikaa, mutta kehittämistyöstä on puuttunut pitkäjänteisyys ja systemaattinen vaikuttavuuden tutkimus. (Känkänen & Rainio 2010, 6.)

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut uudentyyppisestä lähestymistavasta sosiaalityöhön taiteen ja kulttuurin keinoin. Oma kiinnostukseni aiheeseen nousi opiskelijavaihtoni aikana Pietarissa vuonna 2009, kun tutustuin paikallisten sosiaalialan ammattilaisten tekemään teatterityöhön lastensuojelutyössä. Olin myös mukana Melake -hankkeessa, jonka kautta pääsin tutustumaan pietarilaisten lastensuojelun asiantuntijoiden mittavaan kokemukseen taidelähtöisessä työskentelyssä. Huomasin, että Pietarissa taidelähtöisyyden hyödyntäminen sosiaalityössä on hyvin pitkälle kehittynyttä.

Melake -hanke on Tampereen ja Pietarin välinen lastensuojelun yhteistyöhanke, joka toteutettiin vuosina 2007–2010. Hankkeessa paikalliset lastensuojelun asiantuntijat tutustuivat toistensa työhön ja kehittivät työmenetelmiään. Asiantuntemus hankkeessa painottui lastensuojelun ja perheväkivaltatyön teemoihin. Tein kandidaatin tutkielman Melake -hankkeesta, jolloin tutkin hankkeen ensimmäistä toimintavuotta. Tutkielmani yksi keskeinen tutkimustulos oli asiantuntijoiden kiinnostuksen herääminen Pietarissa hyödynnettäviin taidelähtöisiin työmuotoihin. Asiantuntijat kokivat, että pietarilaisilla työtavoilla voisi olla annettavaa suomalaiselle lastensuojelutyölle. Tämä tutkimustulos yhdistettynä omiin kokemuksiini Pietarissa saivat aikaan kiinnostuksen lähteä tutkimaan aihetta syvemmin.

Tutkimustehtävänäni on selvittää lastensuojelun asiantuntijoiden kokemuksia pietarilaisen teatterityön hyödyntämisestä pietarilaisessa sosiaalityössä. Tarkoitukseni on selvittää myös miten pietarilaista teatterityötä voitaisiin soveltaa suomalaisessa lastensuojelussa. Lisäksi olen kiinnostunut taidelähtöisestä lähestymistavasta laajemmin sosiaalityössä. Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja tutkimusongelmaani lähestyn fenomenologisesti. Aineistona hyödynnän vuonna 2008 kandidaatin-tutkielmaani varten keräämääni teemahaastatteluaineistoa ja vuonna 2012 keräämääni uutta teemahaastatteluaineistoa. Aineiston analysointimenetelmä on teemoittelu.

Ranta-Tyrkkö (2010, 29) on tutkinut väitöskirjassaan intialaisen teatteriryhmän Natya Chetanan tekemää teatterityötä ja sen määrittelyä sosiaalityöksi. Teatteriryhmä tekee teatteriesityksiä Intian Orissassa arkisista asioista ja yhteiskunnallisista ongelmista tavoitteenaan herättää tietoisuutta ja saada ihmiset ajattelemaan uudella tavalla. Tätä työtä he kutsuvat sosiaalityöksi (Ranta-Tyrkkö 2010, 18–20.) Natya Chetanan toiminnassa yhdistyy sosiaalityö ja teatterityö. Ranta-Tyrkkö argumentoi: sen sijaan, että sosiaalityötä määriteltäisiin tarkoin kriteerein, voidaan kysyä, miten sosiaalityö ymmärretään ja jäsennetään eri puolella maailmaa. (Ranta-Tyrkkö 2011, 24.)

Tässä tutkimuksessa lähestyn sosiaalityötä osittain samoista lähtökohdista kuin Ranta-Tyrkkö (2010). Sosiaalityön ja teatterityön yhdistyminen on tämän tutkimuksen keskeinen lähtökohta. Lähestyn sosiaalityötä kansainvälisestä ja taidelähtöisestä näkökulmasta. Toisessa luvussa lähdän hahmottamaan sosiaalityötä kansainvälisyyden näkökulmasta, jolloin tarkastelen sosiaalityötä Suomessa ja Venäjällä sekä esittelen kansainvälisen sosiaalityön yhteistyöhankkeen nimeltä Melake. Kolmannessa luvussa keskityn taidelähtöiseen lähestymistapaan sosiaalityössä ja tuon esiin pietarilaisessa lastensuojelutyössä hyödynnettävän teatterityön lähtökohtia. Neljännessä luvussa käsittelen tutkimuksen toteutukseen liittyviä valintoja, mikä johdattaa lukijan viidenteen tutkimustuloksia käsittelevään lukuun. Tässä luvussa tuon esiin kuusi erilaista teemaa, joiden avulla tutkimustulokset muodostuvat. Viimeisessä luvussa kokoan tutkimustulokset yhteen ja esitän johtopäätöksiäni sekä arvioin tutkimukseni onnistumista.

2 SOSIAALITYÖ SUOMESSA JA VENÄJÄLLÄ

2.1 Kansainvälinen sosiaalityö

Healy (2008, 4) kuvailee sosiaalityötä kansainvälisenä liikkeenä, joka syntyy eri puolilla maailmaa sosiaalityöntekijöiden tai heidän organisaatioiden välityksellä. Tämä toiminta tai liike syntyäkseen vaatii ymmärrystä kansainvälisistä suhteista tai eri maiden lähtökohdista. Olennaista on myös löytää tietoa siitä, miten sosiaalityötä tehdään eri puolilla maailmaa. (Healy 2008, 4.) Melake -hankkeessa tutustuttiin suomalaisten ja pietarilaisten lastensuojelun asiantuntijoiden käyttämiin työmenetelmiin. Suomalaiset ja pietarilaiset asiantuntijat esittelivät omaa erityisosaamistaan, josta kehittyi mielenkiintoisia tapoja tehdä kansainvälistä sosiaalityötä. (Globaali sosiaalityö 2010, 3.)

Healy (2008, 5) argumentoi, että maailmassa tarvitaan yhä enemmän yhteistä ymmärrystä sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi maailmanlaajuisesti. Hän pitää myös mahdollisena, että ratkaisuja ongelmille saatetaan tulevaisuudessa löytää myös maista, jossa kehitys on ollut hitaampaa verrattuna kehittyneinä maina pidettyihin teollisuusmaihin. Monissa maissa etsitään vastauksia kodittomuuden, työttömyyden tai suurten ikäluokkien aiheuttamien kysymysten parissa. (Healy 2008, 5.) Näitä vastauksia etsiessämme pääsemme hyvin lähelle sosiaalityön perusarvoja, kuten esimerkiksi ihmisoikeuksia tai sosiaalista oikeudenmukaisuutta (Lyons 1999, 163).

Sosiaalityö eri puolilla maailmaa on kiinnostanut ammattikuntaa jo sosiaalityön historian alkuvaiheilta. Tästä kertoo osaltaan se, että ensimmäinen kansainvälinen sosiaalityön konferenssi on pidetty vuonna 1929, jolloin sosiaalityö määriteltiin ensimmäisen kerran kansainvälisesti. (Healy 2008, 201.) Nykyinen sosiaalityön määritelmä on hyväksytty vuonna 2000 sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen liiton (IFSW) yleiskokouksessa Montréalissa, Kanadassa.

Sosiaalityöntekijöiden kansainvälinen liitto määrittelee sosiaalityötä seuraavasti:

Sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä sosiaalityö käyttää sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa. Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet. (IFSW 2000.)

Sosiaalityö saa vahvat vaikutteensa ympäröivästä ympäristöstä sekä poliittisesta ja taloudellisesta ulottuvuudesta. Näin ollen sosiaalityö rakentuu eri maissa paikallisesti sekä yksilöllisesti. Sosiaalityön kansainvälisesti yhteneväinen tavoite on ymmärtää asiakkaan ja ympäristön välistä suhdetta. (Healy 2008, 202.) Nykyinen järjestäytynyt ammatillinen sosiaalityö eri maissa tunnistaa samankaltaisuuksia eri maiden välillä ja näkee myös oman paikkansa osana kansainvälistä sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään monia samanlaisia ongelmia eri puolella maailmaa. Tämä yhdistää ja voi ajatella, että olemme hyvin lähellä toisiamme auttaessamme ihmisiä eri puolella maailmaa erilaisissa tilanteissa. Kuitenkin samankaltaisuuksien ohella on tärkeää tunnistaa sosiaalityön ainutlaatuisuus eri maissa. Erilaisuuksia on niin sosiaalityössä kuin missä tahansa muussa kansainvälisessä ammatissa. Eroja voidaan löytää esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa tai ammatillisissa käytännöissä. Sosiokulttuuriset ja taloudelliset tekijät eroavat toisistaan kuin myös jokainen maa omaa erilaisen historiansa. (Cox & Pawar 2006, 8.)

Cox ja Pawar (2006) argumentoivat kulttuurisensitiivisen ja kotoperäisen sosiaalityön puolesta. He tuovat esiin Neuvostoliiton romahtamisen jälkeisen sosiaalijärjestelmän uudelleen rakentamisen, joka vaikuttaa oleellisesti sosiaalityön kehitykseen Itä-Euroopan maissa. Sosiaalityön kehittyminen voi olla hitaampaa maissa, joissa lähtökohdat ovat syystä tai toisesta poikkeavia. Kotoperäisen sosiaalityön merkitystä ei voida kuitenkaan korostaa ainoastaan niin kutsutuissa kehittyvissä maissa vaan kaikkialla maailmassa on tärkeää huomioida paikallinen yhteys sosiaalityön kehittymiselle. (Cox & Pavar 2006, 8–9.)

Ranta-Tyrkkö (2010) lähestyy kansainvälistä sosiaalityötä myös erojen näkökulman kautta. Hänen mukaan on tärkeää huomioida eroavaisuudet eri maiden välillä ja tunnistaa erilaisia lähestymistapoja ja sosiaalityölle. Eroavaisuuksien huomioimisen jälkeen tehtävämme on luoda kansainvälisesti yhteistä ymmärrystä ja solidaarisuutta. (Ranta-Tyrkkö 2010, 83). Melake -hankkeessa suomalaiset asiantuntijat pitivät tärkeänä hankkeen onnistumisen edellytyksenä hankkeeseen osallistuneiden asiantuntijoiden yhteistä halua tehdä yhteistyötä (Neuvonen 2008, 40). Yhdyn näkemykseen siitä, että on tärkeää huomioida eri maiden ainutlaatuiset piirteet, jonka jälkeen voimme yhteisen tahdon avulla rakentaa yhteistä ymmärrystä kansainvälisesti.

2.2 Sosiaalityön kehitys Suomessa ja Venäjällä

Toikko (2005) lähestyy sosiaalityötä neljästä erilaisesta näkökulmasta. Ensimmäiseksi sosiaalityötä voidaan ymmärtää yhteiskunnallisten liikkeiden näkökulmasta. Sosiaalityö voidaan nähdä avustustyönä, jolloin esimerkiksi avustusjärjestöjen työ on osa sosiaalityötä. Toiseksi sosiaalityö voidaan ymmärtää käytännön työksi, jota määrittää tietyt periaatteet. Kolmanneksi sosiaalityö voidaan määritellä ammatin näkökulmasta, jolloin tarkastellaan erityisesti sosiaalityön koulutusta. Neljänneksi sosiaalityö voidaan ymmärtää oppiaineena, jolloin tarkastelun kohteena ovat sosiaalityön teoria ja metodit. (Toikko 2005, 16–19.) Tässä tutkimuksessa ymmärrän sosiaalityön erityisesti järjestötyön näkökulmasta, jolloin järjestöissä tehtävä työ on olennainen osa sosiaalityötä.

Suomalaisen sosiaalityön historiaa voidaan tarkastella kolmen perinteen kautta. Ensimmäinen perinne on hallinnollinen perinne, joka keskittyy aineellisen toimeentulon ja perusturvallisuuden saavuttamiseen. Vaivaishoidon ja köyhäinhoidon työtavat voidaan yhdistää hallinnolliseen perinteeseen, jolloin sosiaalityöntekijän tehtävänä oli esimerkiksi selvittää onko köyhä oikeutettu avustettavaksi lainsäädännön näkökulmasta. Toinen perinne on henkilökohtaisen vuorovaikutuksen perinne, johon liittyvät henkilökohtaisen huollon, päihdeterapian ja sosiaalisen kasvatuksen työmuodot. Vuorovaikutus nähtiin avaintekijänä sosiaalityön prosessissa, jossa oli selkeä tavoite. Ongelman määrittely tehtiin yhdessä asiakkaan kanssa ja sosiaalityön prosessissa korostettiin ongelmanratkaisutaitoa. Kolmas perinne koskee yhteisöllistä muutostyötä, jossa asiakas nähtiin enemmänkin objektiivisesti vallitsevien olosuhteiden kautta. Kansalaisliikkeiden ja setlementtiliikkeen työtavat pyrkivät rakenteellisiin muutoksiin ja sitä kautta parantamaan asiakkaan elämää. Kansalaisliikkeet toimivat ideologian pohjalta ja virallisen järjestelmän täydentäjinä. (Toikko 2005, 222–228.)

Hallinnollisen perinteen voidaan nähdä hallitsevan yhä suomalaista sosiaalityötä. Toimeentulotuki, muut etuudet ja palvelut sekä niiden tuntemus muodostavat osan sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta. Suomessa sosiaalityö liittyy näin ollen tiiviisti sosiaalipolitiikkaan ja sosiaalityö voidaan tästä näkökulmasta nähdä hyvin toimenpidekeskeisenä työnä. Toisaalta myös vuorovaikutukseen liittyvä perinne voidaan nähdä vaikuttavan sosiaalityössä yhä terapeuttisten ja vuorovaikutukseen perustuvien menetelmien osalta. Suomalaisen sosiaalityön historialle on tyypillistä, että erilaiset lähestymistavat ja työtavat ovat haastaneet sosiaalityön yhtenäisyyttä. Tähän hajanaisuuteen voidaan vastata tietyllä teorialla tai menetelmillä siitä, mikä tai mitkä sosiaalityön peruslähtökohdat ovat. Voidaan myös korostaa sosiaalityön ammatillisuutta tai julistaa jokin edellä mainituista perinteistä

vallitsevaksi. Toisaalta myös koulutuksen asema korostuu sosiaalityön sisällöllistä yhtenäisyyttä haettaessa. (Toikko 2005, 222–232.)

Sosiaalityön historian kehitys voidaan liittää professionaaliseen tarkasteluun, jolloin sosiaalityön kehitys voidaan jakaa erilaisiin kehitysvaiheisiin: varhainen pioneerivaihe, ammatillisen muotoutumisen vaihe, metodisen työtavan vaihe ja postmodernin ammatillistumisen vaihe. Toisaalta voidaan keskittyä tarkastelemaan sosiaalityön asemaa yhteiskunnassa eri aikoina. Myös sosiaalityön työtavat muuttuvat ajan saatossa ja ne painottuvat myös eri tavoin, mikä voidaan nähdä vaikuttavan sosiaalityön historialliseen kehitykseen. (Toikko 2005, 233.)

Sosiaalityöntekijä -nimitys on suora suomennos englanninkieliselle sanalle ”social worker”, joka on vakiintunut 1950 -luvun opiskelija- ja asiantuntijavaihdon seurauksena. Sosiaalityö- käsitettä on näin ollen alettu käyttää vasta 1950 -luvulla. Sitä ennen käytössä on ollut yleisemmin käsite sosiaalihuolto, jolloin sosiaalityöntekijää nimitettiin muun muassa sosiaalitarkkailijaksi tai sosiaalihuoltajaksi. (Satka 2007, 16; Toikko 2005, 15.)

Venäjällä sosiaalityön historian voidaan nähdä alkaneen samoihin aikoihin, kuin hyväntekeväisyys alkoi kehittyä Venäjällä. Holhoustehtävistä vastasivat aikoinaan ruhtinaat, kirkko ja luostarit. Valtion rooli holhouksessa alkoi kehittyä 1600–1800 luvuilla, mitä seurasi valtiollisen holhousjärjestelmän kehittyminen 1800 ja 1900- lukujen vaihteessa. Samoihin aikoihin kehittyi vähäosaisten lasten tukijärjestelmä; koulu- ja kasvatustilainsten sekä lastenkotien järjestelmät. Tämän jälkeen kehittyi myös kurssimuotoinen koulutusjärjestelmä köyhien ja kodittomien lasten holhouksesta vastaaville työntekijöille. (Zvjagina 2008, 291.)

Sosiaalipedagogiikka on ymmärretty osaksi sosiaalityötä pitkään Venäjällä. 1990- luvun alussa sosiaalipedagogiikka alkoi kehittyä itsenäiseksi tieteenalaksi (Mustajeva 2001; ref. Zvjagina 2008, 291). Sosiaalipedagogia on ollut Venäjällä merkittävässä roolissa sosiaalityön ammatin kehittymisen kannalta (Jarkinoi & Botsarovoï 1993; ref Zvjagina 2008, 291). Vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen kommunistinen puolue, ammattiliitot ja erilaiset sosiaalialan järjestöt vastasivat sosiaalityön ja sosiaalipedagogian tehtävistä. Sosiaalis-humanistisen tai lääketieteellisen koulutuksen saaneet henkilöt korvasivat sosiaalityöntekijät ja sosiaalipedagogit. Sittemmin vuonna 1989 perustettiin ensimmäisiä sosiaalityöntekijöiden virkoja nimekkeellä sosiaalikasvattaja (Tevlina 2002; ref Zvjagina 2008, 291). Sosiaalityö ja sosiaalipedagogiikka saivat professionaalisen aseman virallisesti

vuonna 1991. Nykyisin sosiaalityö ja sosiaalipedagogiikka edustavat Venäjällä omia tieteenalojaan. (Zvjagina 2008, 291.)

Venäläistä sosiaalityötä on tutkittu suhteellisen vähän ja tutkimustietoa on vielä vaikea löytää. (Templeman 2004, 96). Tiedetään kuitenkin, että sosiaalityö Venäjällä sai alkunsa vuonna 1991 (Kulmala 2008, 11; Templeman 2004, 96). Neuvostoliiton aikana ei varsinaisesti tunnettu käsitettä sosiaalityö. Venäjällä hyvinvointipalvelut järjestetään valtion ja julkisen sektorin alaisuudessa ja toteutuksesta vastaavat alueet ja kunnat. Käytännössä toteuttajatasoilla on käytössään hyvin vähäiset resurssit hyvinvointipalveluiden järjestämiseen. Naiset ovat venäläisessä yhteiskunnassa hyvin vahvassa roolissa arkisen selviytymisen ja sosiaalipalveluiden uudelleen järjestämisen alueella sosialistisen hyvinvointijärjestelmän hajoamisen jälkeen. Naisvaltainen järjestökenttä on suuressa roolissa palveluiden järjestämisessä ja julkisten palveluiden täydentäjänä. Kaupallista yksityistä sektoria Venäjällä ei ole, mutta yritykset saattavat tukea sosiaalipalveluja esimerkiksi järjestötyön kautta. (Kulmala 2008, 11–12 ; Kemppainen & Grigorjeva 2008, 224.)

Kettunen (2007, 20) kirjoittaa artikkelissaan venäläisen lastensuojelun nykytilanteesta, jossa hän tuo esille pietarilaisen lasten turvakodin, Miloserdien, johtajan Vladislav Nikitinin ajatuksia. Nikitinin mukaan lastensuojelu Venäjällä on erityisten haasteiden edessä, sillä suurena ongelmana on vanhempien motivointi huolehtimaan lapsistaan. Hänen mukaansa sosialismin vaikutus näkyy heijastuvan sukupolvien välisenä perimänä ja nykyvanhemmilla on vaikeuksia lasten kasvatuksessa. Sosialismin aikaan vanhemmat tekivät paljon töitä ja lapset joutuivat olemaan vanhemmistaan erossa. Tämä on vaikuttanut siihen, että Venäjän lastensuojelu on erityisten haasteiden edessä. (Kettunen 2007, 20.)

Neuvostoliitossa naisen tuli sekä tehdä työtä, että samalla huolehtia perheen hyvinvoinnista. Ajatus naisen luonnollisesta roolista äitinä korostui sosialistisessa ajattelussa. Ydin perhe oli ideaalinen ja perustui isän rooliin perheen päänä. Nainen oli suuremmin vastuussa lapsista ja kodinhoidosta. Neuvostoliitossa ihannoitiin suurta perhettä. Kun vanhemmat kävivät töissä, lapset kasvatettiin kollektiivisesti laitoksissa. (Rotkirch 2000, 19.)

2.3 Sosiaalityön koulutus Suomessa ja Venäjällä

Cox ja Pawar määrittävät kansainvälistä sosiaalityötä koulutuksen ja käytäntöjen eteenpäin viemisenä niin, että sosiaalityöstä muodostuu yhtenäinen kansainvälinen ammatti. Yhtenäisyydellä vastataan maailmanlaajuisiin haasteisiin ja parannetaan hyvinvointia laajasti eri puolella maailmaa. Yhtenäisyyden tavoittelun vaarana piilee kuitenkin länsimaalaisen sosiaalityön liiallinen korostaminen. (Cox & Pawar 2006, 20.) Globalisaation myötä ammattikunnan sisällä yleinen tietoisuus on lisääntynyt, kommunikaatio ja tiedon vaihtaminen ovat mahdollistuneet. Yhteneväisyyksien tunnistaminen sosiaalityössä eri puolilla maailmaa on saanut aikaan yhteneviä vaatimustasoja esimerkiksi sosiaalityön koulutukselle. (Healy 2008, 201.)

IASSW määrittää kansainvälisesti hyväksytyt standardit sosiaalityön koulutukselle ympäri maailmaa. Ammatillisen sosiaalityön perimmäinen tehtävä on niin ikään määritelty standardien lähtökohdaksi. Sosiaalityön tulee lähtökohtaisesti edistää ihmisten yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan. Oikeudenmukaisuuden tavoittelu ja yhteiskuntaan syntyneiden kuilujen poistaminen ovat sosiaalityön ydintehtäviä. Sosiaalityön tulee myös kiinnittää huomioita rakenteisiin, jotka mahdollisesti asettavat ihmisiä sorrettuun asemaan yhteiskunnassa. Ennen kaikkea sosiaalityön tehtävä on suojella heikommassa asemassa olevia ja edistää sosiaalista harmoniaa kunnioittaen ihmisoikeuksia. (IASSW 2004, 3.)

Sosiaalityön koulutusta koskevat kansainväliset standardit pohjaavat kansainvälisesti määriteltyyn sosiaalityön ydintehtävään. Lisäksi koulutuksen tulee perustua tavoitteelliseen ohjelmaan, jonka tulee olla yhtenäinen opetusmetodien ja opetussuunnitelman kanssa. Opetussuunnitelmaa tulee jatkuvasti kehittää ja uudelleen arvioida. Koulutuksen suunnittelussa huomioidaan asiakkaat ja otetaan heitä mukaan koulutuksen suunnitteluun. Sosiaalityön opiskeluun liitetään käytännön työn harjoittelu, jota kansainväliset standardit ohjaavat. Harjoittelussa tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi käytännön harjoittelun päteviin ohjaajiin ja harjoittelun ajan työtehtäviin, joiden tulee ohjata opiskelijaa kohti ammatillista sosiaalityön käytäntöä. Opiskelijaa koulutetaan omaksumaan kriittinen ja tieteellinen ajattelutapa, kuin myös kannustetaan elinikäiseen oppimiseen ja avoimuuteen. (IASSW 2004, 5–6.)

Nykyinen suomalainen sosiaalityön koulutus on kehittynyt 1942 alkaneesta sosiaalihuoltajakoulutuksesta. Sitten Tampereen yliopistossa käynnistyi vuonna 1970 sosiaalipolitiikan, sosiaalihuollon linja. (Kemppainen 2006, 281.) Sosiaalityötä on mahdollista opiskella kuudessa eri

yliopistossa. Sosiaalityön koulutusta ja yhteistyötä eri yliopistoyksiköiden välille on kehitetty vuosien saatossa ja merkittävimmistä uudistuksista voidaan mainita sosiaalityön ja sosiaalipalveluiden tutkijakoulu, joka toimii valtakunnallisesti. Toinen merkittävä kehitysaskel on valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto SOSNET. (Kempainen 2006, 281.)

Sosiaalityön koulutuksella valmistetaan yhteiskuntatieteiden maisteriksi ja saadaan samalla pätevyys toimia sosiaalityöntekijänä. Valmistuneet sosiaalityöntekijät hakeutuvat pääasiassa sosiaalialalle sosiaalityöntekijän tehtäviin. Sosiaalityön koulutuksella on myös mahdollista työllistyä muille aloille tai sektoreille. Lisäkoulutus puolestaan mahdollistaa erikoistumisen tietylle sosiaalityön alueelle joko ammatillisen lisensiaatin tutkinnon tai tohtorin tutkinnon puitteissa. (Kempainen 2006, 281.)

Sosiaalityön koulutuksessa painotetaan tutkimuksellisten valmiuksien omaksumista ja tieteellisen tiedon soveltamisen tärkeyttä käytännön sosiaalityössä. Työelämässä koulutetulta sosiaalityöntekijältä edellytetään laajaa yhteiskuntatieteellistä näkemystä ja valmiuksia ennaltaehkäistä sekä ratkaista ongelmia yksilö- ja yhteisötasolla. Asiakastyö on keskeinen osa-alue, johon sosiaalityön koulutus antaa valmiuksia. Opiskelijoita koulutetaan kohtaamaan erilaisia asiakkaita ja ymmärtämään heidän elämäntilannettaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Koulutus antaa valmiuksia myös lain soveltamiseen ja oikeudelliseen ajatteluun. (Kempainen 2006, 236.)

Venäjällä ensimmäinen sosiaalityön koulutusohjelma käynnistettiin Moskovan kasvatustieteellisessä yliopistossa lokakuussa 1991 (Templeman 2004, 95). Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen valtio panosti sosiaalityön koulutukseen luodakseen yksilöllisiä palveluita ja palveluverkostoa sosiaalialalle. Siirtyminen kommunismista demokratiaan on nostanut esiin suuren joukon sosiaalisia ongelmia ja lisääntyneen yleisen pahoinvoinnin. Venäjä on tilanteessa, jossa uudenlaiset ilmiöt nousevat esiin. Perheväkivalta on lisääntynyt samoin kuin rikollisuus, huumeidenkäyttö, työttömyys ja terveysongelmat. Ammatilliselle sosiaalityölle on suuri tarve ja muut ammattikunnat kuten psykologit ja lääkärit ovat tunnistanee tämän tarpeen. (Templeman 2004, 97–98.)

Perheväkivalta on 2000-luvulla noussut keskustelun aiheeksi. Aikaisemmin perheväkivaltaa ei ole tunnistettu eikä sitä ole pidetty ongelmana. Venäjällä naista on pidetty syyllisenä perheväkivaltaan. Sukupuoliasettelu Venäjällä on ollut pitkään miestä suosiva. Nainen on ollut vastuussa perheen sisäisistä ongelmista ja naista on syytetty väkivallan provosoinnista. Tämä on johtanut siihen, että nainen on peitellyt perheessä tapahtuvaa väkivaltaa. Vuosituhannen alussa on kuitenkin noussut

esille feministisiä suuntauksia, jotka ovat saaneet aikaan julkista keskustelua perheväkivallasta. (Johnson & Robinson 2006, 40–41.)

Sosiaalityö on vuonna 2004 yksi kasvavimmista ammateista Venäjällä. Sosiaalityön teorian muodostuksessa korostetaan ongelmien ennaltaehkäisyä, asiakkaan henkilökohtaista kehittymistä ja perheiden vahvistamista. Yhteistyötä eri organisaatioiden sekä kirkon välillä pidetään tärkeänä. Hyväntekeväisyyden perinteistä pyritään irrottautumaan ja sosiaalityöhön haetaan uutta oppia kansainvälisestä sosiaalityöstä erityisesti Amerikasta. (Templeman 2004, 100.)

2.4 Lastensuojelun näkökulmat

Pösö (2007, 66) näkee lastensuojelun moniulotteisena työnä. Hän löytää neljä näkökulmaa, joista lastensuojelua voidaan tarkastella. Ensimmäiseksi näkökulmaksi hän nimittää institutionaalisen lastensuojelun, joka puuttuu perheen elämään silloin, kun lasta tulee suojella hänen vanhemmiltaan tai häneltä itseltään. Lastensuojelu säätelee perhesuhteita lakiin, ihmisoikeussopimuksiin, yhteiskuntapolitiikkaan ja erilaisiin käytäntöihin perustuen. Toiseksi lastensuojelua voidaan katsoa ammatillisesta näkökulmasta, jolloin lastensuojelutyötä tehdään professionaalisessa asemassa esimerkiksi sosiaalityöntekijänä tai lapsi- ja perhetyön ammattilaisena. Kolmantena lastensuojelu näyttäytyy yksilökokemusten näkökulmasta, jolloin tulee ilmeiseksi se, että lastensuojelussa puututaan hyvin henkilökohtaisiin asioihin kuten vanhemmuussuhteisiin. Näin ollen on tärkeää, että asiakkaiden tarinat ja kokemukset tulevat kuulluiksi. Neljäntenä lastensuojelu voidaan nähdä laajemmin kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä, joka näyttäytyy esimerkiksi median kautta. Lastensuojelu kiinnostaa ihmisiä ilmiönä ja erilaiset artikkelit, elokuvat, kertomukset tai sadut käsittelevät usein lastensuojelun aihealueita. (Pösö 2007, 65–70.)

Tässä tutkimuksessa lastensuojelun moninaisuus tulee esiin myös näiden neljän näkökulman kautta. Ensinnäkin institutionaalisen lastensuojelun näkökulmasta voidaan tarkastella lastensuojelutyötä Suomessa ja Venäjällä. (Pösö 2007, 66.) Suomen lain mukaan lapsen vanhemmat tai huoltajat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelun tulee kuitenkin turvata lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta oleellisten edellytysten toteutuminen. Lastensuojelua arvioidaan suhteessa lapsen etuun. Lastensuojelun tehtävä on tukea lapsen vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatukseen osallistuvia henkilöitä. Lastensuojelulaissa painotetaan ongelmien ennaltaeh-

käisyä ja avohuollon tukitoimia. Lapsi voidaan kuitenkin sijoittaa perheen ulkopuolelle, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Venäjällä jokaiselle lapselle taataan oikeus kasvatukseen ja huolenpitoon valtion taholta. Vanhemmille annetaan vanhempainoikeudet, jotka velvoittavat heitä huolehtimaan lapsen kasvu- ja kehitykselle oleellisista tekijöistä. Vanhemmat voivat menettää vanhempainoikeutensa oikeuden päätöksellä osittain tai kokonaan, mikäli he laiminlyövät velvollisuuksiaan. Lastensuojelun lähtökohtia ovat lainsäädännössä määriteltujen lapsen oikeuksien turvaaminen ja puolustaminen, perheiden tukeminen ja lapsen täysipainoisen kasvun turvaaminen sekä lapsen oikeuksien juridinen valvonta. (Kemppainen & Grigorjeva 2008, 161.)

Venäjän nykyinen lastensuojelujärjestelmä on saanut alkunsa suurten yhteiskunnallisten muutosten jälkeen, mikä on asettanut sen kehitykselle erityishaasteita. Lainsäädännössä on vielä puutteita ja lastensuojelujärjestelmän toimintaa ohjaava hallinto on hajanainen. Suomalainen lastensuojelu puolestaan on kehittynyt suhteellisen tasaisesti vuosikymmenten ajan lukuun ottamatta 1990-luvun alussa koettua taloudellista kriisiä. Lastensuojelu molemmissa maissa pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joten peruseriaatteiltaan lastensuojelu on hyvin yhdenmukaista. Merkittävin eroavaisuus on Venäjän lainsäädännössä painotettu lapsen oikeuksien suojeluun liittyvä vastuullisuus- ja syyllisyysperiaate, joka mahdollistaa lapsen vanhempia koskevan rankaisumenettelyn. Syyllisyysperiaatetta ei tunneta suomalaisen lastensuojelun kontekstissa. (Kemppainen & Grigorjeva 2008, 222.)

Lastensuojelun salassapitovelvollisuus on institutionaalisen lastensuojelun ja tämän tutkimuksen kannalta hyvin mielenkiintoinen (Pösö 2007, 66–67). Melake-hankkeessa Tampereella järjestetyssä työpajassa ”Teatteri lasten kuntoutuksen tukena” pietarilaiset teatterityön asiantuntijat opettivat suomalaisille lastensuojelun asiantuntijoille teatterityön perusteita. Hämmennystä aiheutti se, että pietarilaiset asiantuntijat olisivat halunneet saada työpajaan mukaan lastensuojelun asiakaslapsia. Tämä ei kuitenkaan käytännössä ollut mahdollista eikä lasten kannalta tarkoituksenmukaista työpajan kestäessä ainoastaan kaksi päivää. Lisäksi Suomen lain mukaiset salassapitosäännökset huomioon ottaen asiakaslasten mukaan tuleminen olisi ollut mahdotonta. (Koskela 2009, 1–2 ; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelussa on ollut yksi tavoite viime vuosina ja uusi lastensuojelulaki vahvistaa tätä näkökulmaa. Taidelähtöisten menetelmien parissa usein mietitään-

kin sitä, miten lapset voisivat vapaasti osallistua, ilmaista itseään taiteen keinoin siitä huolimatta, että ovat lastensuojelun asiakkaita. Tiukat salassapitosäädökset voivat joissain kohden estää lapsen tai nuoren pääsyn mukaan toimintaan, jossa on mukana esiintymistä. Tässä on suuri ristiriita, sillä taidelähtöisten harrastusten ydin on juuri esiintymisessä ja osallisuudessa. (Känkänen & Rainio 2010, 5.) Pietarissa teatterityötä tekevässä lastenkodissa Dom Miloserdiassa salassapitosäännökset ovat väljempiä Suomeen verrattuna. Siellä lastenkodissa asuvat lapset esiintyvät suurelle yleisölle ja myös mediaa pyydetään mukaan katsomaan esitystä. Suomessa vastaavasti lastenkodeissa elävät lapset pääsevät käytännössä harvoin osallistumaan taidetoimintaan muutoin kuin terapian puitteissa (Känkänen & Rainio 2010, 6).

Toiseksi hahmotan lastensuojelutyötä Pösön (2007, 68) tavoin myös ammatillisuuden näkökulmasta. Ammatillisuuden ymmärrän tässä tutkimuksessa laaja-alaisesti, en vain sosiaalityötoimistossa tehtävän työn osalta, vaan laajemmin lapsi- ja perhetyön ammatillisuuden kautta. Pösön (2007, 71) mukaan on tärkeitä huomioida lastensuojelun ammatillinen moninaisuus, jolloin lastensuojelusta ei voida puhua vain sosiaalityöntekijöiden työnä. Lastensuojelutyön verkosto on laaja ja esimerkiksi sijaisperheiden tekemä työ lapsen hyväksi on yhtä lailla ymmärrettävä lastensuojelutyönä. (Pösö 2007, 71.)

Kolmanneksi ymmärrän lastensuojelun yksilökokemusten näkökulmasta (Pösö 2007, 69). Taidelähtöinen lähestymistapa sosiaalityöhön ja lastensuojeluun painottaa erityisesti yksilöllisten kokemusten merkitystä. Lastensuojelutyön arjessa jää usein varjoon lasten ja vanhempien kokemusten ja tunteiden kohtaaminen ja niiden kanssa työskentely. Tämän vuoksi esimerkiksi elämäkerrallinen työskentely on tärkeää, jotta työntekijät pääsevät lasten kokemusten äärelle ja oppivat kuuntelemaan lasta entistä tietoisemmin. (Bardy & Känkänen 2005, 127.) Esittelen elämäkerrallista työskentelyä tarkemmin seuraavassa pääluvussa.

Neljäntenä näkökulmana ymmärrän lastensuojelun tässä tutkimuksessa Pösön (2007, 70–71) mukaisesti kulttuurisesti ja sosiaalisesti ihmisiä yhteen tuovan teeman kautta. Tässä tutkimuksessa median näkökulma lastensuojelutyöhön tulee näkyviin esimerkiksi pietarilaisen teatterityön kautta. Pietarilaiselle teatterityölle on tyypillistä, että teatteriesitys esitetään suurelle yleisölle ja myös median edustajat kutsutaan mukaan. (Starovoytova 2008, 193–194.) Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista suomalaisessa lastensuojelun kulttuurissa, koska salassapitosäännökset estävät usein toiminnan, johon liittyy esiintymistä. (Känkänen & Rainio 2010, 5.)

2.5 Melake -hanke

Melake -hanke on vuosina 2007- 2010 toteutettu lastensuojelun yhteistyöhanke Tampereen ja Pietarin välillä. Hankkeessa lastensuojelun asiantuntijat kehittivät työmenetelmiään erityisesti perheväkivaltatyön kontekstissa. Kokonaisuudessaan hankkeen nimi on Melake -menetelmien ja laatukriteerien kehittäminen perheväkivaltatyössä. Hankkeeseen osallistuivat Tampereelta Globaali sosiaalityö ry, Tampereen ensi- ja turvakoti, Setlementti Naapuri ja Tampereen yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos. Pietarista hankkeessa mukana olivat Pietarin valtion yliopisto, kansalaisjärjestö ”Come and help” sekä turvakoti ”Dom Miloserdie”. (Globaali sosiaalityö; Globaali sosiaalityö 2010, 1.)

Forsbergin (1998, 70) mukaan asiantuntijuus ei sijoitu muodollisesti tiettyyn organisaatioon. Hänen mukaansa asiantuntijuus liikkuu mahdollisesti organisaation sisällä tai organisaatioiden välillä. Organisaation toimijat rakentavat ja ylläpitävät asiantuntijuutta. (Forsberg 1998, 70.) Melake -hankkeessa oli mukana lastensuojeluorganisaatioita Tampereelta ja Pietarista (Globaali sosiaalityö 2006, 4)

Melake -hanke oli lastensuojelun asiantuntijoiden yhteistyöhanke. Yhteistyö (cooperation) sosiaalialalla erilaisissa hankkeissa ja projekteissa vaatii uudenlaisia yhteistyön taitoja, jotka eroavat taidoista luoda luottamuksellinen suhde asiakkaaseen. Auttajan rooli on syvällä ammatti-identiteetissä, joten siitä irtautuminen yhteistyöhankeissa voi olla haasteellista. Asiantuntijan tehtävänä on tuoda oma näkemyksensä esille ja suhtautua ongelman ratkaisuun kunnioittaen erilaisia näkemyksiä. Yhteistyöhankeissa suhteet ovat vähemmän haavoittuvia kuin asiakassuhteissa, joten tilaa on erilaisille mielipiteille. (Frehsee, Horn & Bussman 1996, 144–146.)

Melake -hanke oli kaksiosainen hanke, joka sai Ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestöjen lähialueyhteistyötukea aluksi vuosille 2007–2008, tämän ajanjakson hanke oli nimeltään Melake -hanke. Globaali sosiaalityö ry sai lisätukea hankkeelle vuosille 2009–2010, jolloin syntyi hanke nimeltä Melake -yhteistyöhanke. Melake -hankkeen tavoitteena oli kehittää toimintamalleja ja menetelmiä perheväkivaltatyöhön. Lisäksi tavoitteena oli kehittää lastensuojelutyön laatukriteerejä. Vuonna 2008 julkaistiin suomalaisten ja pietarilaisten yhdessä kokoama artikkelikokoelma, joka käsitteli lastensuojelutyön työmenetelmiä ja laatukriteerejä. (Globaali sosiaalityö.)

Melake -hankkeessa järjestettiin useita erilaisia seminaareja tai vierailuja, joissa suomalaiset ja pietarilaiset tutustuivat toistensa työhön ja työmenetelmiin. Pietarilaisten asiantuntijoiden Suomen vierailun yhteydessä keväällä 2007 järjestettiin seminaari ”Avoin suomalais-venäläinen lastensuojeluseminaari”, joka sai paljon huomiota ja osanottajia tuli eri puolelta Suomea. Syksyllä 2007 Pietarissa vierailleet suomalaiset asiantuntijat vierailivat turvakodissa, jossa he tutustuivat siellä käytettyihin työmenetelmiin, joista esimerkkinä luovan ilmaisun menetelmät. He olivat kiinnostuneita sijaishuollon kehittämisestä ja lasten kuntoutuksesta. Lasten kuntoutuksessa suomalaisia kiinnosti teatterin tekeminen lasten ja perheiden kanssa. (Globaali sosiaalityö; Globaali sosiaalityö 2007, 3–4.)

Hankkeen vuosiraportin (2007) mukaan kiinnostus maiden erilaisiin työmenetelmiin heräsi molempien osapuolten osalta. Suomalaisten ja venäläisten yhteistyö lastensuojelun parissa osoittautui hyödylliseksi ja se sai myös paljon huomiota alan työntekijöiltä. Vuonna 2008 Pietarissa järjestettiin seminaari, johon osallistui suuri joukko suomalaisia sosiaalialan työntekijöitä. Seminaari käsitteli lastensuojelutyön laatukriteerejä. (Globaali sosiaalityö; Globaali sosiaalityö 2007, 5.)

Melake -yhteistyöhankkeessa (2009–2010) järjestettiin kaksi toiminnallista seminaaria. Ensimmäinen seminaari oli Tampereella vuonna 2009 järjestetty työpaja ”Teatteri kuntoutuksen tukena”, jolloin pietarilaiset teatterityön asiantuntijat opettivat suomalaisille sosiaali- ja teatterialan ammattilaisille pietarilaisen teatterityön periaatteita. Työpajaan osallistui seitsemän lasta ja aikuista. Teatterityöpaja huipentui ”Torakka”-sadun esitykseen noin 50 hengen yleisölle. Esitys esitettiin Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen näyttämöllä. Esityksen jälkeen teatterityöpajan osallistujat ja yleisö keskustelivat teatterityöstä yhdessä. (Globaali sosiaalityö; Globaali sosiaalityö 2010, 3–4.) Käsittelen teatterityön seminaaria tarkemmin pietarilaista teatterityötä koskevassa kappaleessa.

Toinen seminaari ”Työtä isien kanssa” järjestettiin Pietarissa vuonna 2010, jossa paneuduttiin suomalaisen isätyön tekemiseen. (Globaali sosiaalityö 2010, 3.) Isätyön seminaarissa tavoitteena oli keskustella isän roolista venäläisessä perheessä ja yhteiskunnassa. Suomalaiset puhuivat seminaarissa miesten kanssa tehtävästä väkivaltatyöstä, jota he havainnollistivat demonstraatiolla. Venäläisten puheenvuorot puolestaan käsittelivät yleisesti isän roolia perheessä ja kouluissa tehtävää työtä isien kanssa. Myös sosiaalityötä yleisemmin käsiteltiin venäläisten puheenvuorissa. (Globaali sosiaalityö 2010, 5; Jäppinen 2010, 2.)

Isätyön seminaari päätti nelivuotisen hanketyöskentelyn. Seminaariin osallistui laaja joukko suomalaisia ja pietarilaisia alan asiantuntijoita. Jäppisen (2010, 3) kirjoittaman seminaariarvioinnin mukaan seminaari oli hyvin onnistunut, vaikka enemmän keskustelua pietarilaisten ja suomalaisten välillä olisi toivottu. Kulttuurien eroavaisuus, tapojen ja käytäntöjen yhteensovittaminen asettivat haasteita yhteistyölle. Esimerkiksi yhteydenpito koettiin vaikeaksi pietarilaisten toimijoiden kanssa. Dialogisuus suomalaisten ja pietarilaisten välillä jäi lopulta heikoksi. Kaiken kaikkiaan Melake -hanke mahdollisti sosiaalialaan tutustumisen ohella myös näköalapaikan kulttuuristen erityispiirteiden huomioimiselle. (Jäppinen 2010, 2–3.) Jäppisen (2010, 3) mukaan Melake -hankkeen kaltainen yhteistyö antaa mahdollisuuden sosiaalialan ammattilaisille paitsi reflektoida omaa työtään niin myös ymmärtää paremmin naapurimaan kulttuuria.

Lastensuojelun asiantuntijoiden yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä ei ole täysin tuntematon alue. Helsingin ja Pietarin kaupungit ovat tehneet yhteistyötä vuodesta 2000 lähtien. Yhteistyötä on tehty Sosiaali- ja terveysjärjestöjen Venäjä -verkoston avulla. Työ aloitettiin kaupunkien omarahoituksen turvin tutustumalla kaupunkien palvelurakenteisiin ja työmenetelmiin. Yhteistyö laajentui Euroopan unionin Tacis -hankkeeksi, joka alkoi vuonna 2005 ja kesti 2 vuotta. Nests - Children and families in vulnerable Conditions -hanke (suom. Pesät – haavoittavissa oloissa elävät lapset ja perheet) kokosi yhteen suuren asiantuntijoiden joukon, jonka avulla pyrittiin tavoitteisiin haavoittavissa oloissa elävien lasten ja heidän perheidensä hyväksi. (Ahlroth & Gurganova 2007, 5–6.)

3 TAIDE SOSIAALITYÖN MAHDOLLISUUTENA

3.1 *Tiede ja taide*

Tiedettä pidetään hyvin järkiperäisenä, luotettavana ja totuudenmukaisena ilmiönä. Tieteen avulla voidaan rajata tarkoin käsiteltävää ilmiökenttää ja sitä kautta paljastaa totuuteen perustuvia faktoja. Tiedettä pidetään hyvin rationaalisena ilmiönä. Taide nähdään usein hyvin vastakohtaisena ilmiönä tieteelle. Taidetta voidaan määritellä luovaksi ja tunnepitoiseksi ilmiöksi. Taiteella pyritään herättämään tunteita ja inspiroimaan mieltä. Mielenkiintoista on se, että ei ole kovin yleistä, että esimerkiksi terveys- ja sosiaalialan ammattilaiset turvautuisivat työssään taiteeseen. (Bardy, 1995, 11—12.)

Kuilu tieteen ja taiteen välillä vaikuttaa suurelta, mutta tosiasiasa ilmiöinä ne tarvitsevat toinen toisiaan. Bardy (1995, 13) korostaa tieteen ja taiteen kommunikoinnin tärkeyttä, hänen mukaan tiede ei ole kovin hyvin kyennyt selittämään ihmisen käyttäytymisen epärationaalisia puolia. Taiteessa epärationaalisuus on puolestaan hyvin keskeisessä asemassa. Taiteen ja tieteen keinoin voidaan päästä tuloksiin vain niiden välisellä yhteisellä kommunikaatiolla. (Bardy 1995, 13.) Bardy (1995, 14) kiteyttää mielestäni hyvin: ”Tieteen ja taiteen välimaastoissa on runsasvetisten kaivojen paikkoja, mutta niiden luo ei vielä kulje valmiiksi tallattuja polkuja”.

Iiris Salorannan (1995, 77) mukaan sosiaali- ja terveydenhuoltoaloilla on tärkeää teorian ohella omaksua erilaisia taitoja ja luovuusajattelua. Hän on sitä mieltä, että laadukas asiakastyö vaatii ilmaisuaineiden sisäistymistä osaksi työelämää sekä yksityiselämää. Taide- ja ilmaisuaineiden opetuksessa opiskelija saa valmiuksia toimia tuntemattomassa tulevaisuudessa, joka on tärkeää, sillä opiskelijoiden valmistuessa teorian tieto voi olla osittain vanhentunutta. (Saloranta 1995, 77.) Tämä näkemys vahvistaa tieteen ja taiteen kommunikoinnin merkitystä myös sosiaalialalla.

Hanna-Liisa Liikanen (2003) on tutkinut väitöskirjassaan Arts in Hospital -hanketta ja sen toteutusta itäsuomaisissa hoitolaitoksissa. Arts in Hospital- hankkeen tavoitteena oli viedä taidetta eri tavoin ihmisille, jotka olivat tilapäisesti tai pitkäaikaisesti sairaalassa tai hoitolaitoksessa. (Liikanen 2003, 12–13.) Liikasen (2003, 153) mukaan kulttuurilähtöiset työmenetelmät ovat olleet esillä sosiaali- terveydenhuollossa pääosin erilaisten hankkeiden muodossa.

Liikanen (2003) löytää tutkimuksessaan neljä ihmisen hyvinvointia lisäävää taide- ja kulttuuritoimintaan perustuvaa tekijää. Ensinnäkin taide antaa ihmiselle taide-elämyksiä ja -nautintoja tuottavat erilaisia merkityksiä. Toiseksi taide- ja kulttuuritoiminta voidaan yhdistää hyvään terveyteen, työkykyyn ja siihen, että elämä koetaan hyvänä. Kolmantena kulttuuritoiminnan kautta tuleva yhteisöllisyys nähdään hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Neljänneksi taiteella on kauneutta ja viihtyvyyttä lisäävä vaikutus elin- ja työympäristössä. (Liikanen 2003, 151.)

Liikanen (2003) argumentoi, että taiteen hyödyntäminen hoitolaitosten arjessa on mahdollista, mutta ei vakiintunutta. Kulttuuriala ja sosiaaliala lähenevät toisiaan hänen mukaan sattumanvaraisesti ja usein projektiluontoisesti. Tutkimuksessaan hän tuo esiin erilaisia edellytyksiä sille, että taide- ja kulttuuritoiminta vakiintuisi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Hänen mukaan tarvitaan asenteiden muutosta, jolloin taide- ja kulttuuritoiminnan tärkeys tunnustetaan ja nähdään osana elämää sosiaali- ja terveystalouden piirissä. (Liikanen 2003, 154–155.)

Sosiaalityössä, etenkin lastensuojelussa, on 1990 -luvulta lähtien kokeiltu lähinnä projektiluontoisesti erilaisia toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä. Voidaankin sanoa, että ne ovat vakiinnuttaneet paikkaansa suomalaisessa auttamisjärjestelmässä ja aiemmin keskusteluun pohjautuva sosiaalityö on saanut rinnalleen toiminnallisuuteen pohjautuvan sosiaalityön. Taidelähtöisten menetelmien käytössä oleellista on kokemuksellisuus, oivaltaminen ja ei-normatiivisuus. Taiteen avulla voidaan löytää uudenlaisia tekemisen tapoja ja ratkaisuja, joita syntyy luovan työskentelyn kautta. Taidelähtöisillä menetelmillä on myös mahdollista saada uudenlaista kosketusta itseen ja laajentaa maailmankatsomusta. (Känkänen 2006, 134–135.)

3.2 Taidelähtöiset menetelmät sosiaalityössä

Taidelähtöiset menetelmät käsitteenä kertoo siitä, että menetelmä tai toiminta pitää sisällään taidetta. Taide sinällään on vaikeasti määriteltävissä ja ennakoitavissa, näin myös taidelähtöisyys erilaisissa menetelmissä. Taiteelle on myös tyypillistä, että se rikkoo jo olemassa olevia rakenteita ja määritelmiä. Sanalla menetelmä kuitenkin luodaan kuvaa siitä, että saavutetaan jokin päämäärä juuri kyseisellä menetelmällä. Samoin menetelmällä voidaan ymmärtää olevan jokin tietty kausaalisuus, joka kuitenkin ei ole tyypillistä taiteen määrittelemättömälle ja ennakoimattomalle luonteelle. Taide kumoaa kausaalisuuden ja taidelähtöisten menetelmien luonne avautuu eri tavalla. Taidelähtöiset menetelmät voivat herättää aistillisuuteen, kontrollista luopumiseen ja oman

kehollisuuden tunnistamiseen. Taidelähtöiset menetelmät voivat myös tuoda esiin erilaisia haavoja ja paljastaa ihmisen heikkoja kohtia. Taidelähtöiset menetelmät voivat toimia terapeutisesti, mutta ei varsinaisena terapiana. (Heimonen 2011, 42–45.)

Känkäsén (2006, 129) mukaan *taide- ja kulttuurilähtöiset työmenetelmät* voivat tuottaa tietoa, joka syventää ja täydentää ymmärrystä lastensuojelun ja sosiaalityön kysymyksissä. Ymmärrys ja tieto voivat syventyä ja taide voi tarjota täydentävää tietoa niin sanotun virallisen tiedon lisäksi. Tämän tyyppiselle tiedon uudelleen tuottamiselle on Känkäsén (2006, 129) mukaan tarvetta sosiaalityössä. Taidelähtöiset työmenetelmät antavat mahdollisuuden sen tyyppiseen työskentelyyn, jossa ei arvioida oikeaa tai väärää vaan annetaan tilaa elämyksille. Taiteen avulla voidaan löytää ratkaisuja tilanteisiin, joissa kohdataan neuvottomuutta ja aikaisemmat ratkaisut eivät enää toimi. Erilaisia näkökulmia voi nousta esiin ja uudenlaisia merkityksiä voi syntyä. Lastensuojelussa taidelähtöiset menetelmät voivat parhaimmillaan auttaa antamalla uusia oivalluksia ja kehittämällä työtapoja. (Känkäsén 2006, 134–135.)

Taidelähtöisiä lähestymistapoja on hyödynnetty esimerkiksi kouluissa ja lastensuojeluyksiköissä. Monet kokemukset osoittavat, että taidelähtöisillä menetelmillä on kyky toimia muutoksen avaavana voimana (Känkäsén 2006, 139.) Lastenkotiin sijoitetut lapset ovat joutuneet kokemaan elämässään paljon ikäviä kokemuksia ja tukahdutettuja tunteita. Lastenkoti voi tarjota lapselle turvallisen ympäristön, jolloin turvallisuus mahdollistaa ilmaisun avautumisen. Lapset ja nuoret saavat ilmaista itseään ja sitä kautta purkaa kielteisiä tunteitaan, samalla aikuisten lasten kommunikaatio voi rikastua taidelähtöisten menetelmien avulla. Taiteella on lastenkodissa viihdyttävä luonne ja se voi huomaamatta herättää tunteita, keskustelua ja elämyksiä. Taiteen avulla lapset ja nuoret voivat saada välineitä elämänhallintaan. (Janhunen 1997, 35–38.)

Luovuuden kuvaillaan olevan terveyttä. Ihmisen kyky luovuuteen nousee ihmisen sisäisestä maailmasta, jossa ihminen voi kuvitella, tuntea ja ajatella. Luovuuteen kykenevä ihminen osaa erottaa todellisuuden kuvitteellisesta maailmasta. Vanha kansansanonta ”Lapsi on terve, kun hän leikkii” osoittaa näin ollen pitävän paikkansa. Lapsen kehityksen kaareen kuuluu, että lapsi oppii vähitellen ymmärtämään sadun ja todellisuuden eron. Erilaiset luovat taiteen muodot kuten esimerkiksi sadut tai tarinat edesauttavat lapsen tunne-elämän ja ajatusmaailman kasvua. (Aalto 2007, 173.)

Ihmisillä on sisäsyntyinen kyky luovuuteen, mutta usein itsekritiikki ja pelko narunalaiseksi joutumisesta voi tuhota luovuutta. Luovuus on voimavara, jota on mahdollista oppia. Ihmettely ja uteliaisuus toimivat avaimina luovuuden lähteille. Taiteen avulla ihminen voi löytää itsestään uusia ulottuvuuksia ja sitä kautta saada kosketusta omaan tunnemaailmaan. Taiteen tekeminen voi olla hauskaa ja siitä voi saada onnistumisen kokemuksia ja myös tietoa omasta ainutlaatuisuudestaan. On tärkeää, ettei luovuutta arvostella tai aseteta paremmuusjärjestykseen. Luovuuden avulla on mahdollista parantaa itsetuntemusta ja itseluottamusta. (Ahonen 1997, 18–19.)

Ahosen (1997, 14–15) mukaan taide voi toimia tunteiden tulkkina. Tunteille ei aina löydy sanoja ja taiteen avulla on mahdollista käsitellä myös tiedostamattomia tunteita. Esimerkiksi vihan tunne voi purkautua voimakkaiden värien tai äänien kautta. Ihminen voi työstää tunteitaan taiteen avulla ja sitä kautta saada tasapainoa ja harmoniaa. Taide on itseilmaisun väline, jonka avulla voimme ratkaista ristiriitoja ja löytää ratkaisuja oman elämän ongelmiin. (Ahonen 1997, 14–15.) Ahonen (1997, 14) uskoo, että kaikki ihmiset osaavat tehdä taidetta ja taiteen tekemisellä tarkoitetaan hyvin yksinkertaisia pieniä asioita. Esimerkiksi jokainen, joka saa tehtyä kynällä jäljen paperille, osaa piirtää ja näin ollen tehdä taidetta. (Ahonen 1997, 14.)

Kuvataiteessa erilaisten symbolien, värien tai muotojen avulla voidaan ilmaista omia tunteita. Kuvataiteen avulla tunteiden ilmaiseminen on usein tiedostamatonta ja kontrollointi on vähäisempää kuin puheilmaisussa. Tunteiden käsittely voi tuntua turvallisemmalta, kun symbolien avulla asioihin saadaan etäisyyttä. Esimerkiksi perheväkivaltaa kokeneilla lapsilla on usein pelkoja, joiden käsittely piirtämällä voi olla helpompaa kuin sanallisesti ilmaistuna. Lapsen tekemä kuva voi kertoa lapsen tilanteesta, mutta on tärkeää ymmärtää millainen merkitys erilaisilla symboleilla on lapselle. Kuvasta voidaan keskustella ja sitä kautta saada esiin lapsen antamia merkityksiä erilaisille väreille, muodoille ja symboleille. (Keränen 2001, 123–124.)

Piirtäminen on eräänlaista tarinan kerrontaa, joka luo lapselle mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan myös niiden ulkopuolisena seuraajana. Lapsi voi etäännyttää itsensä kokemuksesta ja kertoa tarinaa metaforien kautta. Esimerkiksi tarina hirviöiden tappelusta voi auttaa lasta ilmaisemaan tunteitaan vanhempien välisestä riitelmästä. On tärkeää kunnioittaa lapsen valintaa ilmaista tarinaa metaforien kautta, jolloin tilanteita ei pyritä välttämättä liittämään tosielämän tapahtumiin. Narratiivinen työskentely auttaa lasta kertomaan omista kokemuksistaan lapsen omasta näkökulmasta. (Keränen 2001, 125.)

Valokuvia voidaan hyödyntää *omaelämäkerrallisessa työskentelyssä*, joka on narratiivista työskentelyä valokuvien avulla. Valokuvia voidaan käyttää esimerkiksi rakentamaan lapsen elämän kaarta ja auttaa lasta hyväksymään erilaiset tapahtumat osaksi elämää. Lapsi voi oppia hahmottamaan elämäänsä kokonaisuutena. Valokuvatyöskentely auttaa lasta ja työntekijää löytämään keskusteluyhteyden. Kuvattavaksi antautuminen voi olla vastavuoroista, joka tukee lapsen ja työntekijän suhteen kehittymistä. Myös puuttuvia kuvia voidaan kuvata uudelleen ja etsiä esimerkiksi lapsuuden asuinsijoja kuvattavaksi. Kuvien avulla voidaan käsitellä minäkuvaa ja sen yhteyttä valokuvaan. Valokuvan avulla voidaan myös kuvitella tulevaisuutta ja luoda uudenlaista tarinaa elämästä. (Bardy & Känkänen 2005, 83–87.)

Draamatyöskentelyssä keskeisiä teemoja ovat eläytyminen ja tunneilmaisuus. Tunteet vievät lapsen lähelle hänen omaa arvomaailmaansa. Eläytymisen kautta lapsi voi harjoitella toisen ihmisen asemassa olemista ja näin ollen kehittää omaa empatiakykyänsä. Samaistuminen kuvaa empatian lähtökohtaista oletusta. Lapsi oppii myötäelämään tilanteissa ja samalla erottamaan itsensä erilliseksi ihmiseksi. Draamatyöskentelyssä on erittäin tärkeää, että reflektoidaan, miltä toisen ihmisen tilanteeseen eläytyminen tuntuu. (Joronen & Häkämies 2010, 154.)

Suomessa taide- ja kulttuurilähtöisyyteen pohjautuvilla menetelmillä ei ole vakiintunutta nimitystä. Erilaisissa yhteyksissä on käytetty nimityksiä kuten taidelähtöiset menetelmät, luovat menetelmät, taiteen soveltava käyttö tai taidepohjaiset kehitysmenetelmät. Terapiaan tai kasvatukseen liittyviä nimityksiä kuten taideterapia ja taidekasvatus ei ymmärretä samalla tavalla. Erona näissä on se, että taide- kulttuurilähtöisyyteen pohjautuvat menetelmät voidaan ymmärtää mahdollisesti terapeutteina toimintana, mutta ne ovat erillään varsinaisesta terapiasta. (Känkänen & Rainio 2010, 7.) Känkänen ja Rainio (2010, 7) käyttävät artikkelissaan käsitettä taidelähtöiset menetelmät, luonnehtimaan hankkeita, joissa hyödynnetään taidetta ja kulttuuria. (Känkänen & Rainio 2010, 7.) Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä taidelähtöiset menetelmät, jolloin ymmärrän käsitteen laaja-alaisesti luonnehtimaan taidelähtöistä lähestymistapaa sosiaalityöhön.

3.3 Taidelähtöisiä menetelmiä soveltavat hankkeet

Lastensuojelun parissa usein kysytään, miksi annettu tuki ja apu eivät tunnu riittävän ja ongelmat tuntuvat jatkuvan entiseen malliin? Toisaalta joissain tapauksissa vaikeat elämäkokemukset voivat tuoda voimaa elämässä selviytymiseen. Tämä asetelma on saanut aikaan ihmetyksen, josta on

lähtenyt liikkeelle hanke nimeltä: Elämänkertaketju – ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Se on vuosina 1999–2003 toteutettu elämänkerronnallinen tutkimus- ja kehittämishanke. (Bardy & Känkänen 2005, 64–68.)

Hankkeen taustalla on ajatuksia sekä kiintymyssuhdeajattelusta että ylisukupolvisesta perimästä. On tärkeää, että lapsen elämä nähdään kokonaisuutena ja lapsen elämässä olleiden ihmissuhteiden kautta. Kiintymyssuhdetutkimus antaa hyvän näkökulman, kun tarkastellaan varhaisten suhteiden merkitystä lapsen elämässä. Miten lapsen itsetuntemus kehittyy ja miten hän näkee itsensä suhteessa muihin? Lapsen luottamus toisiin ihmisiin alkaa hahmottua lapsen syntymästä ja lapsi tarkastelee maailmaa etsien luottamusta toisiin ihmisiin. Ylisukupolvinen perimä on käsite, jonka mukaan vanhempi voi siirtää erilaisia vahingollisia tunteiden käsittelymalleja lapselleen, mikäli hän ei ole saanut mahdollisuutta rakentaa omaa elämäntarinaansa kieltämättä lapsuuden aikaisia tunteitaan ja kokemuksiaan. Jokaisella ihmisellä on sukupolviperimä ja se näyttäytyy eri tavoin, toisilla taakkana ja toisilla voimavarana. Useimmiten se on sekä taakka että voimavara. (Bardy & Känkänen 2005, 68–70.)

Elämänkertaketju- hankkeessa pyrittiin löytämään strukturoitu lähestymistapa, joka auttaa ihmistä lähemmäksi omia kokemuksiaan ja sitä kautta eheyttää suhdetta omaan elämään. Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät nähdään mahdollisuutena lastensuojelussa ja sosiaalityössä auttamaan selviytymään sukupolviperimän tuottamilta vahingollisilta tunnemalleilta. Taiteella nähdään olevan kyky saada mieli liikkeeseen. Elämänkertaketju- hankkeessa myös lasten kanssa työskentelevät aikuiset saavat mahdollisuuden tutkia omaa elämäänsä ja sitä kautta auttaa paremmin lapsia, mikä on hankkeen keskeinen lähtökohta. (Bardy & Känkänen 2005, 68–73.)

Seuraavat ajatuksia kutsutaan Elämänkertaketju- hankkeen *lähtökohtaoletuksiksi*:

- *Jos jää etäälle omista kokemuksista ja tunteista, syrjäytymisriski kasvaa, ja*
- *Aikuiset voivat auttaa lapsia kohti lapsen omia kokemuksia, mikäli heillä on valmiuksia kohdata oma historiansa emotionaalisella tasolla,*
- *Taiteessa ja taiteen kaltaisessa toiminnassa koetellut ilmaisutaidot auttavat pääsemään lähelle oman elämän kokemuksia, jolloin mahdollisuudet omien ja yhteisten voimavarojen rationaaliseen käyttöön kasvavat, ja tässä*
- *Minkä tahansa aistin tarjoaman ilmaisukanavan harjaannuttaminen on avuksi.*

(Bardy & Känkänen 2005, 73.)

Lähtökohtaisesti Elämäkertaketju- hankkeessa ei pyritty asettumaan terapian tilalle vaan etsittiin uusia keinoja vuorovaikutukselle, jotka parhaassa tapauksessa voivat vähentää terapiatarvetta tai sen syvenemistä. Taidelähtöisissä menetelmissä pyritään mielen aktivoinnin kautta saamaan kosketusta todellisille kokemuksille ja tunteille. On tärkeää, että henkilö voi edetä omassa tahdissaan lähelle hänelle tärkeitä kokemuksia ja sitä kautta hän voi myös ymmärtää toisten kokemuksia, mikä taas asettaa lähtökohdan ymmärrykselle sosiaalisesti oikeasta ja väärästä. (Bardy & Känkänen 2005, 74.)

Elämäkertaketju -hankkeessa luotiin lastensuojeluun uudenlaisia metodeja, joissa keskeisiä elementtejä ovat *tarinallisuus*, *oman elämän juonen etsiminen* ja *taideilmaisut*. Hankkeen tarkoituksena oli löytää mahdollisuuksia auttaa lasta löytämään oman elämän kerronnallisuus vastavuoroiseen työskentelyyn perustuen. Näin ollen myös työntekijä työsti omaa elämän tarinaansa yhtä aikaa lapsen kanssa. Elämäkerrallinen prosessi etenee eri tavoin eikä ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa tehdä *elämäkerrallista työskentelyä*. Erilaisia työskentelymuotoja olivat esimerkiksi sarjakuvien työstiminen, kirjoittaminen, valokuvien tutkiminen, elämänjangan muotoilu tai runojen ja laulun sanoitusten hyödyntäminen. Oli tärkeää, että työskentelystä jäi jotain konkreettista materiaalia, jotta kerrontaan voidaan palata. Yksi keskeinen tavoite oli rikastuttaa yhteistä työskentelytapaa työntekijöiden ja lasten välillä. (Bardy & Känkänen 2005, 75–76.)

Taika – Taide kohtaamisalueena sektorirajat ylittävälle kulttuurisille innovaatioille -hankkeessa kokeiltiin taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Hanke toteutettiin vuosina 2008–2011. Hankkeen taustalla oli ajatus taiteen voimasta työhyvinvoinnin lisääjänä. Taiteen uskotaan edistävän oppimista, yhteisöllisyyttä ja sosiaalista vuorovaikutusta. Näin ollen taiteelliset toimintatavat voivat lisätä työhyvinvointia ja parantaa esimerkiksi työyhteisön innovatiivisuutta. Erilaisissa työyhteisöissä työntekijät saivat tilaisuuden kohdata toisensa arjesta poikkeavalla tavalla. (Rönkä 2011.)

Osana Taika- hanketta toteutettiin kolmessa CTM Oy:n pienryhmäkodissa taidelähtöisiä menetelmiä lasten kuntoutuksen tueksi. Hanke oli kokeilumuotoinen projekti, jossa yhdistettiin eri taiteen lajeja kuten esimerkiksi sanataidetta, draamaa ja musiikkia. Mukana oli myös hoidollisia menetelmiä kuten kirjallisuusterapian, draamaterapian ja leikkiterapian menetelmiä. Projektia ohjasi kirjallisuusterapeutti, lastenkodin kasvatusjohtaja Jussi Sutinen ja Turun taideakatemian teatterin opettaja ja teatteri-ilmaisun ohjaaja FM Minna Komulainen, lisäksi mukana olivat kolme teatteri-ilmaisun opiskelijaa. Pienryhmäkodeista mukaan lähtivät 11 lasta ja 6 lasten omahoitajaa. Lapset ja työntekijät osallistuivat teatterikerhoon vuoden ajan, joka huipentui lopuksi yhteiseen näytelmään.

Näytelmää katsomaan oli kutsuttu lapsille tärkeitä aikuisia, isovanhempia ja viranomaisia. (Komulainen & Sutinen 2011, 94–95.)

Komulainen ja Sutinen (2011, 94) toteavat, että sadut ja leikit kohtaavat lapset ja nuoret sillä tasolla, jolla lasten on mahdollisuus kehittyä tai työstää mahdollisia ongelmia. Heidän mukaan on tärkeää, että aikuiset voivat olla osallisia tässä sadun ja leikin maailmassa. Lastensuojeluyksikköihin sijoitettujen lasten yhteisenä taustatekijänä on usein turvallista kasvua tukevan ympäristön puute. Lapsilla saattaa olla vaikeuksia sekä emotionaalisella että sosiaalisella tasolla. Komulainen ja Sutinen (2011, 95) nimittävät näitä lapsia tunneaurioituneiksi lapsiksi. He tarjoavat taidelähtöisiä menetelmiä avuksi tunneaurioituneiden lasten kanssa työskentelyyn. Symbolien, vertauskuvien, satujen ja draaman avulla on mahdollista käsitellä sopivalta etäisyydeltä vaikeita asioita. Näin ollen lapselle tarjoutuu mahdollisuus käsitellä tunteita turvallisesti positiivisin keinoin. (Komulainen & Sutinen 2011, 95.)

Teatterikerhossa oli kokoavana teemana taikamaailma, johon lapset ja aikuiset johdatettiin mielikuvituksen avulla. Taikamaailmassa teatterikerholaiset kohtasivat erilaisia vaikeuksia yhdessä, jotka he voittivat ja heistä tuli sankareita. Lapsille luotiin eheyttäviä kokemuksia, joiden tarkoituksena oli vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa. Teatterikerhon tavoitteena oli myös lisätä työntekijöiden hyvinvointia. Tavallisesta arjesta selvästi erottuva luova työskentely oli erilainen kokemus rankan työn ohessa. Komulaisen ja Sutisen (2011, 96) mukaan luovuus ja taide luovat positiivista energiaa ja mahdollistavat aikuisten ja lasten kohtaamisen uudella tavalla. Yhteiset kokemukset voivat lisätä myös työntekijöiden hyvinvointia sekä lasten ja aikuisten keskinäistä vuorovaikutusta. (Komulainen & Sutinen 2011, 95–96.)

Projektissa teoreettisena lähtökohtana toimi hoitavan draaman käsitys, jonka mukaan fiktiivinen draamatyöskentely voi tuottaa hoitavia vuorovaikutuskokemuksia. Draaman tekemistä ei ymmärretty terapiana vaan draaman ymmärrettiin toimivan terapeuttisesti. Tärkeänä pidettiin leikin varjolla tapahtuvaa fiktiivistä lähestymistapaa. Sadut luovat Komulaisen ja Sutisen (2011, 97) mukaan lapsille maailman, jossa mielikuvituksen ja leikin kautta on mahdollista työstää vaikeita tunteita ja traumoja. Taustalla on näkemys siitä, että sadut voivat luoda turvallisia mielikuvia ja selviytymistärinoita. Tutkimusten mukaan sadut voivat vähentää aggressiivista käyttäytymistä ja lisätä sosiaalista kanssakäymistä sekä parantaa lapsen ja aikuisen välistä suhdetta. (Komulainen & Sutinen 2011, 96–97.)

Vuoden mittaisen projektin jälkeen Komulainen ja Sutinen (2011, 101) toteavat, että taide sopii lastensuojeluasiakkaiden auttamiseen. Draaman koettiin vaikuttavan lapsiin hoitavasti ja terapeutisesti. Tämän lisäksi työntekijät saivat uudenlaisia vuorovaikutuskokemuksia sekä lasten että muiden työntekijöiden kanssa. Erityisen antoisana pidettiin moniammatillista kohtaamista, jossa lastensuojelun asiantuntijat ja teatteri-ilmaisun ohjaajat rakensivat uudenlaista asiantuntemusta. Kokemusten perusteella Komulainen ja Sutinen (2011, 102) suosittelevat draaman käyttöä lasten kuntoutuksessa lastenkotiyksiköissä. (Komulainen & Sutinen 2011, 101–102.)

3.4 Esimerkkejä teatterityöstä

Teatterityötä Intian Orissassa tutkinut Ranta-Tyrkkö (2011) paikantaa paikallisen teatteriryhmän Natya Chetanan työn taiteellisen teatterin ja sosiaalityön välimaille. Teatteriryhmälle on tyypillistä tehdä esityksiä, jotka tavalla tai toisella käsittelevät yhteiskunnallisia kysymyksiä. Rakenteellinen väkivalta, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja vähimmäistarpeiden puute ovat keskeisiä teemoja näytelmissä, jotka haastavat ihmisiä ajattelemaan. Tällä työllään teatteriryhmä pyrkii saamaan aikaan yhteisöllistä vastuuntuntoa ja sitä kautta vahvistamaan paikallisten halua muuttaa asioita parempaan suuntaan. (Ranta-Tyrkkö 2011, 24–25.) Ranta-Tyrkkön (2011, 27) mukaan Natya Chetanan kaltainen teatterityö tuo esiin sen, että sosiaalityö, aktivismi ja taide voivat luoda yhteisen pohjan, jolla voidaan vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Pekka Korhonen (2007, 111) esittelee artikkelissaan nykyisen teatteritaiteen yhtä valtavirtaa osallistavaa teatteria. Osallistavan teatterin yksi perimmäisistä ajatuksista on valita käsiteltävä aihe osallistujien kannalta merkityksellisestä kontekstista. Erilaisia aiheita voivat olla esimerkiksi joukkoirtisanominen, koulukiusaaminen tai huumeet. Osallistajat voivat tuoda omista kokemuksistaan lähtien prosessiin erilaisia toimintatapoja sekä ratkaisuja. Teatteria tehdään fiktion kautta, jolloin voidaan käsitellä erilaisia vakavia asioita, leikkimielisyyttä unohtamatta. Fiktiivisyys tarjoaa turvallisuutta, ja omia ajatuksiaan voi peilata fiktion kautta. Fiktion maailmassa korostuu tasa-arvoisuus, ja erilaiset yhteiskunnalliset roolit puretaan. Mielipiteet ovat tasa-arvoisia, jolloin kokemus yhdenvertaisuudesta voi saada aikaan voimaannuttavia kokemuksia. Osallistava teatterityö voi samalla aikaa olla voimaannuttavaa sekä viedä kohti muutoksen prosessia. (Korhonen 2007, 111–113.)

Tampereella toimiva Legioonateatteri tekee erityisnuorisotyötä teatterin keinoin. Työ on saanut erilaisia palkintoja, ja se on herättänyt huomiota sosiaalityön piirissä. Legioonateatterissa tehdään teatterityötä sosiaali- nuoriso- ja kriminaalityön kautta ohjautuneiden nuorten kanssa. Teatterityön kautta nuoret oppivat ilmaisemaan tunteitaan sekä saavat itseluottamusta. (Janhunen 1997, 2–4.) Legioonateatterin taustalla on vaikuttanut yhteiskunnassa oleva puhe syrjäytymisen riskistä. Toiminnalla pyritään tavoittamaan syrjäytymisriskissä olevia nuoria, joita muuten olisi vaikea tavoittaa. Työ on sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa. Syrjäytymistä pyritään ehkäisemään sosiaalisen ryhmän avulla. (Janhunen 1997, 11–13.) Samoin kuin osallistavan teatterin kontekstissa Legioonateatterissa korostuu tasa-arvoisuus, keskinäinen luottamus ja ymmärrys.

Villa Artes on nuorisokoti, jossa hyödynnetään taiteen ja luovan ilmaisun keinoja lasten kasvatuksessa. Villa Artes sai vuonna 2005 Opetus- ja kulttuuriministeriön jakaman Lastenpäivän palkinnon tunnustuksena monipuolisesta taidekasvatuksesta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2005). Villa Artesissa tehdään musiikkiteatteriesityksiä yhdessä nuorten kanssa. Musiikkiteatterin valmistaminen on aikaa vievä ja tavoitteellinen prosessi. Kesäksi valmistettavaa musiikkiteatteriesitystä varten harjoitellaan yli puoli vuotta ja tärkeää on yhdessä asetettu tavoite, toimintaan sitoutuminen ja tavoitteen saavuttaminen. Suunnitelmallisuus ja tavoitteen kanssa työskentely antaa nuorille hyvän kokemuksen onnistuneeseen projektiin osallistumisesta. (Jaakkola 2000, 4–6.)

Nuoren uskaltautuminen lavalle yleisön eteen on suuri saavutus. Villa Artesin työntekijöiden mukaan tärkeintä on kuitenkin yhteinen projekti. Teatterityö vaatii suuren panoksen aikuisilta, jotka motivoivat nuoria mukaan. Nuoret ovat olleet hyvin sitoutuneita projektiin ja mukaan on tullut myös muita paikallisia nuoria. Jokainen on voinut osallistua omien taitojen ja halun mukaan. Kesällä teatteriesityksiä on ollut noin kymmenen. Mielenkiintoista on se, että esiintyminen on ollut avointa suurelle yleisölle ja maakuntalehdet ovat kirjoittaneet arvosteluita näytelmistä. (Jaakkola 2000, 6.)

Häkämies (2007, 141) on tutkinut väitöskirjassaan draaman hyödyntämistä mielenterveyshoitotyön ammattikasvatuksessa. Hän hahmottaa draamaa oppimisen muotona, jolloin keskiössä on kokemuksellinen oppiminen ja muutokseen mahdollistava oppiminen. Draamatyöskentelyllä voi olla terapeuttisia merkityksiä ja se luo tilan tunteiden ja elämysten esiin tuloon. (Häkämies 2007, 150–151.) Häkämiehen (2007) tutkimuksen mukaan draamatyöskentely lisää itsetuntemusta, joka perustuu roolityöskentelyyn, reflektointiin, tunteiden kanssa työskentelyyn ja ryhmätyöskentelyyn. Draamatyöskentely kehittää läsnäolon taitoa ja ilmaisun rohkeutta. Draamassa eletään hetkessä,

joka luo mahdollisuuden vahvaan läsnäolon kokemukseen. Lisäksi draamatyöskentelyn avulla eläytyminen, kyky empatiaan ja ryhmätyötaidot kehittyvät. (Häkämies 2007, 147–149.) Vaikka Häkämiehen tutkimus hahmottaa mielenterveyshoitotyön opetuksessa havaittuja draamatyöskentelyn tuloksia, kertoo se myös laajemmin draamatyöskentelyn mahdollisuuksista.

Rusanen (2002,179) on tutkinut ilmaisutaidon opiskelua peruskoulussa, jolloin ilmaisutaitona opetettiin osallistavan ja esittävän teatterin muotoja. Tutkimuksen mukaan oppilaiden itsetuntemus parani, joka ilmeni esimerkiksi esiintymisjännityksen vähenemisenä. Rohkeus kasvoi ja oppilaiden itseluottamus lisääntyi. Draamatyöskentely vaatii jatkuvaa keskittymistä, jonka harjoittamisen tuloksena keskittymisen kerrottiin lisääntyvän. Myös ryhmätoiminta kehitti oppilaita ottamaan paremmin muut huomioon ja heidän empatiakyky kehittyi selvästi. Toisen asemaan tai rooliin asettuminen sai oppilaat ajattelemaan toisen ihmisen tunteita ja sitä, miltä toisesta ihmisestä tuntuu. (Rusanen 2002, 181–183.)

3.5 Teatterityö pietarilaisessa lasten turvakodissa

Melake -hankkeen aikana Tampereella järjestettiin vuonna 2009 seminaari ”Teatteri kuntoutuksen tukena”, jolloin pietarilaiset teatterityön asiantuntijat opettivat suomalaisille sosiaali- ja teatterialan ammattilaisille pietarilaisen teatterityön periaatteita. Teatterityöpaja huipentui ”Torakka”-sadun esitykseen noin 50 hengen yleisölle. Esitys esitettiin Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen näyttämöllä. Esityksen jälkeen teatterityöpajan osallistujat ja yleisö keskustelivat teatterityöstä yhdessä. (Globaali sosiaalityö; Globaali sosiaalityö 2010, 3–4.)

Hämmennystä suomalaisten keskuudessa aiheutti se, että pietarilaiset asiantuntijat olisivat halunneet saada työpajaan mukaan lastensuojelun asiakaslapsia. Tämä ei kuitenkaan käytännössä ollut mahdollista eikä lasten kannalta tarkoituksenmukaista työpajan kestäessä ainoastaan kaksi päivää. Lisäksi Suomen lain mukaiset salassapitosäännökset huomioon ottaen asiakaslasten mukaan tuleminen olisi ollut mahdotonta. Lopulta teatterityöpajaan saatiin osallistumaan lapsia esimerkiksi lasten ja nuorten teatteriryhmän kautta. (Koskela 2009, 1–2 ; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000; Kettunen 2010)

Työpajassa tutustuttiin venäläisen satukirjailijan Corney Chukovskyn satuun nimeltä Torakka. Tarina kertoi siitä, kuinka torakasta saattoi mielikuvituksen avulla tulla jättimäinen hirviö. Sadun

kantava teema oli pelkojen kokeminen ja voittaminen. Työpajaan osallistui seitsemän aikuista ja seitsemän lasta. Kaksipäiväisen työpajan ensimmäinen päivä käytettiin siihen, että venäläiset opettivat suomalaisia asiantuntijoita leikin kautta näyttelemään sadun eri rooleja. Aikuisten oli tarkoitus opetella ”satuleikki” ensin, jonka jälkeen seuraavana päivänä opettaa se työpajaan osallistuville lapsille. Lapset ja aikuiset jaettiin lapsi-aikuisen -pareihin ja koko päivä vietettiin pareittain. Suomalaiset asiantuntijat pitivät aluksi kummallisena tapaa, jossa aikuiset näyttelivät ensin ja lapset perässä, mutta se on tyypillistä pietarilaiselle teatterityölle. Aikuiset auttoivat lapsia ja olivat lasten turvana koko ajan. Lapsilla oli mahdollisuus turvautua aikuiseen ja vuorosanojen unohtaminenkin oli lapselle sallittua. (Koskela 2009, 3–4; Kettunen 2010, 5–6.)

Leikki oli tärkeässä roolissa koko päivän ajan ja kaikki huipentui viimeiseen leikkiin, joka esitettiin lähes täydelle yleisölle. Vuorovaikutus lapsen kanssa oli niin ikään tärkeässä roolissa ja leikki loi aidon läsnäolon tunteen. Leikin merkitys teatterityössä on pietarilaisten asiantuntijoiden mukaan tärkeä siitä syystä, että usein lapset ovat kokeneet elämässään paljon stressiä ja traumoja, mikä on estänyt vapaan tunneilmaisun ja leikin. Aikuisten opettamana leikki ja teatterityö voivat vapauttaa lasta ja saada myös aikaan lapsessa vapautunutta tunneilmaisua. Esityksen jälkeen lapset esiteltiin ja palkittiin. Tämä on tärkeä osa teatterityötä, jotta lapsille syntyy kokemus nähdyksi tulemisesta. (Koskela 2009, 4; Kettunen 2010, 5.)

Pietarilaisessa lasten turvakodissa Dom Miloserdiassa teatterityötä on tehty jo 16 vuotta. Harjoitus-tilanteissa lapsi pääsee kokemaan onnistumisia, samaan suosionosoituksia ja kehuja, mikä kohottaa lapsen itsetuntoa. Näytelmät voivat olla pieniä tai suuria, mutta tärkeää on, että ne kaikki valmistellaan huolellisesti. Lavasteet, puvut ja musiikki valitaan tarkasti ja ammattimaisesti. Onnistumiskokemuksen kannalta on merkittävää, että teatterityö tehdään ammattimaisen teatterin periaattein. (Kettunen 2010, 6.)

Pietarissa lasten turvakodissa tehdään teatterityötä usein väkivaltaa kohdanneiden lasten kanssa. Dom Miloserdian psykologin Starovoytovan mukaan väkivaltaa kohdanneiden lasten oireilu voi olla hyvin huomattavaa ja vakavaa. Väkivallan seurauksena lapsi voi tuntea itsensä mitättömäksi, joka voi johtaa erilaisiin käytöstapoihin. Dom Miloserdiassa tehdään ”kotiteatteria” lasten kanssa, jotta lapset voisivat oppia tuntemaan itsensä oman elämänsä aktiivisina osallistujina. Teatterin avulla pyritään ennalta ehkäisemään erilaisia poikkeavuuksia lasten psyykkisessä ja sosiaalisessa kehityksessä. (Starovoytova 2008, 190.)

Dom Miloserdiassa tehdään korjaavaa työtä, jossa on myös muotoja psykoterapeuttisesta työstä. Starovoytova kuitenkin korostaa, että he eivät tee satuterapiaa samoin kuin psykologian tai psykoterapian kautta on ymmärrettävissä. He käyttävät metodinaan enemmänkin taideterapiaa. Erilaiset taiteen muodot, kuten laulaminen, tanssiminen, maalaaminen ja esiintyminen voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen positiivisesti. Lapsi voi saada voimavaroja selviytyäkseen väkivallan aiheuttamista sisäisistä ja ulkoisista ristiriidoista. (Starovoytova 2008, 191.)

Teatterityö lasten turvakodissa tapahtuu leikin ja yhteisen kommunikoinnin kautta. On tärkeää, että lapset saavat tuoda esille luovaa puoltaan, sillä se on tärkeää sosiaalisessa kanssakäymisessä. Lapselle tulee tunne, että hän kuuluu johonkin yhteisöön, joka edesauttaa lapsen ymmärrystä todellisesta maailmasta. Dom Miloserdiassa etsitään kirjallisuudesta satuja, joissa tapahtuu jonkinlainen muutos, ja joissa päästään vaikeuksien yli. Saduissa on kyse sankaritarinoista, vaikeuksien voittamisesta ja uudentyyppisestä suhtautumisesta vaikeuksiin. (Starovoytova 2008, 191.)

Sopiva näytelmä valitaan tarkoin kriteerein. Ensinnäkin näytelmän tulee ilmentää leikin maailmaa, koska leikki on lapselle luonnollista ja välttämätöntä. Toiseksi valittavassa sadussa tulee olla riitinomainen vaikeuksien voittamisen vaihe. Sadun sankarilla on jonkin ongelma, jota hän käsittelee. Sankarille voi tulla eteen vaikeita ja pelottavia tilanteita, jotka voitettuaan hän oppii suhtautumaan erilaisiin ongelmiin ja tilanteisiin uudella tavalla. (Starovoytova 2008, 191–192.)

Lapsen tausta ja tarpeet otetaan huomioon roolien valinnassa. Tärkeää prosessissa on lapsen ja aikuisen yhteistyö. Lapsi voi saada aikuisesta tukea vaikeassa tilanteessa ja hyvän esimerkin väkivallattomasta suhteesta. Roolien valinnassa mietitään tarkoin, voidaanko lapselle antaa ”pahiksen” roolia, koska lapsi voi helposti samaistua siihen tosielämässä. (Starovoytova 2008, 193.) Lapsen roolin valitsee moniammatillinen ryhmä, jossa on mukana muun muassa psykologeja, pedagogeja ja kasvattajia. Lapsen tuen tarve määrittää roolin valintaa ja on mahdollista, että yhden lapsen ympärille saatetaan tehdä kokonainen esitys. Esimerkiksi lapsi, joka on hyvin arka, voi saada uljaan sankarin roolin, mikä voi olla hänelle hyvin voimaannuttava kokemus. (Kettunen 2010, 6.)

Teatterityössä on tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään juonen ja hahmojen tarkoituksen tarinassa sekä ymmärtämään erilaisia syy-yhteyksiä. Lapsi voi oppia myös ymmärtämään satuhahmon kautta suhdetta ympäristöön ja näkemään erilaisten tekojen seurauksia. Satujen kautta mietitään tosielämän tilanteita ja opitaan tunnistamaan erilaisia tunteita, joita tilanteet tuovat esiin. Myös erilaiset motivaatiot tekojen taustalla voidaan tunnistaa satujen kautta. Satuhahmot toimivat erilaisten

motivaatioiden ja ratkaisukeinojen kautta. On tärkeää, että lapsi oppii tunnistamaan satuhahmojen kautta erilaisia tunteita, jolloin hän voi oppia tuntemaan myös omia tunteitaan. (Starovoytova 2008, 193.)

Teatterin tekeminen on prosessi, joka kestää useita kuukausia. Se huipentuu julkiseen esitykseen oikealla teatterilavalla. Lapset puetaan hienosti, ja koko esityksestä pyritään tekemään esteettisesti kaunis. Tämä tukee myös lasten esteettisyyden kehittymistä. Esityksen jälkeen lapset saavat lahjoja ja yleisön huomiota. Pitkän harjoitusprosessin tarkoituksena on saada esityksestä mahdollisimman hyvä, joka vähentää esiintymisjännitystä. Esiintyminen, johon on yhdistetty musiikki, hienot vaatteet ja koristeet, saavat lapset tuntemaan iloa ja onnistumisen tunnetta. Sitä lisää myös yleisön hurraaminen ja lasten saamat lahjat. Koko prosessi auttaa lasta rakentamaan positiivista minäkuvaa. (Starovoytova 2008, 193–194.) Myös se, että lapselle tulee tunne vastuun ottamisesta esityksen onnistumiseksi, on hyvin tärkeää. Lasta saattaa hermostuttaa tuleva ensi-ilta, mikä se kertoo juuri positiivisesta vastuun ottamisesta. (Kettunen 2010, 6.)

Starovoytova (2008, 193–194) korostaa, että teatterin tekeminen on monimutkainen ja aikaa vievä prosessi. Ei voida sanoa, että lapset pääsisivät 2-3 kuukauden mittaisen prosessin avulla eroon perheväkivallan aiheuttamista traumoista. Lapset voivat kuitenkin löytää oman paikkansa mielenkiintoisessa prosessissa, jolloin heille voi tulla tunne siitä, että he voivat tehdä jotain hyvin. Toinen merkittävä hyöty teatteriprosessista on vaikeata työtä tekeville työntekijöille, jotka voivat myös osaltaan saada voimaa prosessista samoin kuin lapset. (Starovoytova 2008, 193–194.)

Tässä tutkimuksessa lähestyn pietarilaisessa lastenkodissa tehtävää teatterityötä sen keskeisten piirteiden ja lähtökohtien kautta. Käytän käsitettä teatterityö, jolloin puhun yleisesti kyseisestä teatterityöstä menemättä tarkemmin menetelmällisiin lähtökohtiin. Ymmärrän teatterityön samalla tavalla kuin taidelähtöiset menetelmät eli taidelähtöisen lähestymistavan kautta. Tutkimuksessani teatterityö voi näin ollen luoda taidelähtöisen näkökulman sosiaalityöhön. Starovoytovan (2008, 191) mukaan erilaiset taiteen muodot voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen positiivisesti ja antaa lisää voimavaroja lapselle selviytyäkseen esimerkiksi perheväkivallan aiheuttamista ristiriidoista. Dom Miloserdiassa tehtävässä työssä tulee esiin myös terapeutisia näkökulmia, mutta tässä tutkimuksessa en keskity niihin. Ymmärrän teatterityön Starovoytovan (2008, 191) tavoin lapsen kasvuun ja kehitykseen positiivisesti vaikuttavana työmuotona, jolla voi olla voimaantumista lisäävä vaikutus.

Empowerment on käsite, joka on saanut alkunsa 1960-luvun USA:ssa, kun käytiin keskustelua vähemmistöjen epätasa-arvosta ja alistamisesta. Se voidaan nähdä prosessiluontoisena ilmiönä, jolloin yksilö, ryhmä tai yhteisö saa lisää voimavaroja ja sitä kautta lisää elämänhallintaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään. Omien tavoitteiden saavuttaminen mahdollistuu ja elämän laatu paranee. (Adams 2003, 8; Räsänen 2006, 79.)

Siitonen (1999, 93) määrittelee voimaantumista myös prosessiluontoisena ilmiönä, joka lähtee ihmisen omista lähtökohdista liikkeelle. Se on prosessi, jossa ihminen voi voimaantua itse omasta tahdostaan. Toimintaympäristön olosuhteet voivat olla merkityksellisiä voimaantumisen kannalta. Esimerkiksi turvalliseksi koettu ilmapiiri voi edesauttaa voimaantumista. Voimaantuminen on sosiaalinen prosessi, mutta voimaantumiseen ei voi ketään pakottaa. Voimaantunut ihminen on löytänyt itsestään voimavaroja, mikä on vapauttanut häntä ulkoapäin tulevista vaatimuksista ja saanut hänet ottamaan oman elämän hallinnan itselleen. (Siitonen 1999, 93.) Toinen ihminen ei Siitosen (1999, 93) mukaan voi voimaannuttaa toista ihmistä vaan ihminen voi tulla itse voimaantuneeksi.

Räsänen (2006, 102) mukaan voimaantumisessa on keskeistä ihmisen suhde ympäristöön, ihmisen sisäinen voiman tunne, valtaistuminen ja osallistuminen. Hän korostaa, että ihminen ei voi voimaantua irrallaan ympäristösuhteesta. Voimaantumista tapahtuu, kun ihminen saa oman kehityksen ohjaket itselleen ja sitä kautta hän pääsee osalliseksi hänelle ominaisiin tapahtumiin. Lisäksi tunne siitä, että on kykenevä tekemään asioita, vahvistuu voimaantumisen prosessissa. Päämäärän asettaminen ja usko siihen, että päämäärä saadaan saavutettua synnyttää niin ikään voimaantumista. (Räsänen 2006, 102.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksellinen näkökulma

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään ymmärtävään ja kuvailevaan tutkimukseen. Tilastollinen yleistäminen ei ole kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista. Sen sijaan tutkimuksen avulla pyritään tekemään teoriaan pohjaava tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1998, 61.) Kvalitatiivisen tutkimuksen katsotaan saavan vaikutteita tutkijan omasta arvomaailmasta. Näin ollen sitä kuvaillaan joustavaksi tavaksi tehdä tutkimusta, kun taas kvantitatiivisessa tutkimustavassa keskitytään enemmän raportoimaan objektiivisesti todellisuutta. Kvalitatiivista tutkimusta on kritisoitu juuri joustavuuden aikaansaamasta epäselvyydestä. Toisaalta joustavuuden katsotaan antavan tutkijalle innovatiivisuutta tutkimuksen tekoon. (Silverman 2000, 2.) Laadullista tutkimusta kuvaillaan myös ilmiötä selittäväksi ja ymmärtäväksi tutkimukseksi (Tuomi & Sarajärvi 2006, 27). Koen kvalitatiivisen tutkimustavan avulla pääseväni lähelle tutkimukseni tavoitetta.

Tässä tutkimuksessa tutkimuksellisena näkökulmana olen hyödyntänyt fenomenologiaa. Fenomenologialle on tyypillistä, että erilaiset ilmiöt ymmärretään niiden merkityssuhteiden kautta. Tutkijan esiymmärrys ohjaa prosessia, jossa tutkija pyrkii hahmottamaan tutkimuksen kohteen ja ympärillä olevan maailman suhdetta. Näin ollen esiymmärryksen reflektointi ja sen jatkuva tiedostaminen ovat avaintekijöitä fenomenologisessa ymmärtämisen prosessissa. Tutkija pyrkii tuomaan näkyviin sen, miten esiymmärrys tutkittavasta kohteesta on muuttunut prosessin aikana ja miten tutkittava kohde on jäsentynyt suhteessa ympäröivään maailmaan. (Huhtinen ym. 1994, 166–167.)

Fenomenologia tutkii ihmisen kokemusta, jolloin ihmisen suhde hänen käsittämäänsä todellisuuteen ilmenee kokemuksena. Vuorovaikutus oman todellisuuden kanssa saa aikaan sen, että jokin ilmiö saa aikaan kokemuksen. Kaikki havaitsemamme asiat merkitsevät meille jotakin, jolloin ihmisen aikaisemmat ajatukset jostakin ilmiöstä tuovat esiin joukon merkityksiä ja syntyy uusi kokemus. Todellisuus avautuu erilaisten merkitysten kautta ja merkitykset syntyvät eri tavoin erilaisissa kulttuureissa. Fenomenologia ymmärtää ihmisen yhteisöllisenä, jolloin ihmisen yhteisö antaa pohjan erilaisille merkityksille. Merkityksillä voidaan ymmärtää olevan jonkinlainen perinne ja erilaisissa yhteisöissä merkitykset voidaan ymmärtää samalla tavalla. (Laine 2001, 26–28.)

Oma esiymmärrykseni on ohjannut tutkimusprosessiani ja olen tutkijana usein miettinyt sitä, miten esiymmärrykseni on vaikuttanut valintoihini. Vuonna 2008 kirjoitin kandidaatintutkielman Melake -hankkeesta, jolloin ymmärrykseni vähitellen syventyi ja aloin ikään kuin pääsemään Melake -hankkeen maailmaan sisälle. Tämä tapahtui vähitellen ja nyt huomaan, että esiymmärrykseni on kehittynyt valtavasti siitä, kun aloitin tutustumisen tähän aihealueeseen. Melake -hanke on ollut keskeinen osa tutkimusprosessiani myös tämän tutkimuksen teossa. Koen, että Melake -hanke on antanut tutkimukselleni pohjan ja erilaiset merkitysrakenteet ovat rakentuneet sitä kautta. Pohdimme hankkeessa hyvin paljon samoja kysymyksiä, kuin nyt olen pohtinut tätä tutkimusta tehdessäni. Näin ollen nämä pohdinnat ovat muokanneet esiymmärrystäni ja vaikuttaneet olennaisesti valintoihini tutkijana. (Huhtinen ym. 1994, 166–167; Laine 2001, 26–28.)

Melake -hankkeen innoittamana lähdin opiskelijavaihtoon keväällä 2009 Pietariin, missä sain tutustua teatterityöhön lasten ja perheiden kuntoutuksessa. Tuolloin lasten turvakodissa Dom Milosediassa harjoiteltiin näytelmää tuhkimon tarinan mukaisesti. Pääsin seuraamaan harjoituksia ja näytelmää, joka esitettiin paikallisessa teatterissa yleisön ja median läsnä ollessa. Pääsin mukaan näytelmän valmisteluihin auttamalla lavasteiden ja rekvisiitan teossa. Tunnelma oli kuin oikeassa teatterissa, kun lapset esiintyivät yhdessä aikuisten kanssa. Lapset ylsivät loistaviin roolisuorituksiin ja myös työntekijät näyttelivät hienosti. Tuhkimoa esitti tyttö, jolle rooli sopi mainiosti. Tapasin tytön näytöksessä ja minusta tuntui, että hän sai koko teatterityön prosessista suurta itseluottamusta. Näytelmän väliajalla media haastatteli teatterityössä mukana olleita ihmisiä ja yleisö pääsi kokeilemaan taitojaan taidemaalauksessa. Näytelmän päätyttyä esiintyjät palkittiin kukilla ja lahjoilla sekä yleisön suosionosoituksilla. Olin hyvin tyytyväinen, että sain osallistua ja seurata teatterityön prosessia. Sain nähdä kuinka suuren vaikutuksen teatterityö voi tehdä niin esiintyjiin kuin koko yleisöön.

Syksyllä 2009 olin mukana Melake -hankkeen seminaarissa ”Teatteri kuntoutuksen tukena”, jossa pietarilaiset teatterityön asiantuntijat opettivat suomalaisille sosiaali- ja teatterialan ammattilaisille pietarilaisen teatterityön periaatteita. Pääsin osallistumaan kaksipäiväiseen teatterityöpajaan ja sain kokemusta pietarilaisten tavasta tehdä teatterityötä. Leikin avulla valmistimme yhdessä näytelmän, jonka esitimme suurelle yleisölle. Olin vaikuttunut siitä, kuinka nopeasti aikuiset ja lapset tutustuivat toisiinsa ja vuorovaikutus lasten kanssa tuntui luontevalta. Työpaja oli hyvin konkreettinen ja näiden kahden päivän aikana ymmärrykseni teatterityön tekemisestä syventyi huomattavasti.

Konkreettisesti esiymmärrykseni on vaikuttanut valintojen tekemiseen esimerkiksi haastatteluvaiheessa. Vuoden 2008 haastatteluiden osalta ymmärrykseni oli hyvin vähäinen ja erilaisia merkityksiä alkoi vasta syntyä. Vuoden 2012 haastatteluiden osalta esiymmärrykseni ohjasi haastattelua hyvin voimakkaasti, sillä valitsin oman ymmärrykseni pohjalta teatterityön pääpiirteitä, joista keskustelimme yhdessä haastateltavien kanssa. Esiymmärrykseni on tutkimukseni aikana syventynyt vaihteittain ja olen pitänyt tärkeässä asemassa ilmiön ymmärtämisen jatkuvaa reflektointia (Huhtinen ym. 1994, 166–167).

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänäni on selvittää lastensuojelun asiantuntijoiden kokemuksia pietarilaisen teatterityön hyödyntämisestä pietarilaisessa sosiaalityössä. Haluan selvittää, millä edellytyksillä pietarilainen teatterityön menetelmä on sovellettavissa suomalaiseen lastensuojelutyöhön. Lisäksi olen kiinnostunut taidelähtöisistä menetelmistä ja niiden soveltamisesta sosiaalityössä. Tutkimustehtäväni pohjautuu Melake -hankkeeseen, jossa suomalaiset ja pietarilaiset lastensuojelun asiantuntijat vaihtoivat työmenetelmiään lastensuojelun ja perheväkivaltatyön kontekstissa. Tässä tutkimuksessa tutkin sitä, millaisia kokemuksia suomalaisilla asiantuntijoilla on pietarilaisessa lastenkodissa tehtävästä teatterityöstä. Olen kiinnostunut siitä, miten asiantuntijat kokevat pietarilaisen teatterityön lähtökohdat ja miten ne nähdään suhteessa suomalaiseen sosiaalityöhön. Minua kiinnostaa myös se, miten asiantuntijat kokevat Melake -hankkeen tuoman annin suhteessa taidelähtöisten menetelmien hyödyntämiseen. Haluan selvittää, onko Melake -hankkeessa mukana olevissa järjestöissä hyödynnetty teatterityön keinoja tai onko niitä tarkoitus hyödyntää tulevaisuudessa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. *Millaisia kokemuksia suomalaisilla lastensuojelun asiantuntijoilla on pietarilaisessa lasten turvakodissa tehtävästä teatterityöstä?*
2. *Miten pietarilaista teatterityötä voidaan soveltaa suomalaiseen lastensuojelutyöhön?*

4.3 Aineiston keruu

Aineistona olen hyödyntänyt osittain vuonna 2008 kandidaatin tutkielmaani varten keräämääni aineistoa sekä vuonna 2012 keräämäni uutta aineistoa. Haastattelin kandidaatin tutkielmaa varten neljää Melake -hankkeen suomalaista asiantuntijaa. Haastattelut keskittyivät pääosin Melake -

hankkeeseen ja sen ensimmäiseen toimintavuoteen. Kuitenkin haastatteluissa sivuttiin oleellisesti aihealueita, joita tutkin tässä tutkimuksessa. Muistan, että kandidaatin tutkielmaa kirjoittaessani mietin, että haastatteluissa mentiin välillä pahasti sivuraiteille, mutta onneksi nämä sivuraiteet ovat osoittautuneet hyvin merkitykselliseksi tämän tutkimuksen kannalta. Haastatteluissa nousi keskeiseksi teemaksi suomalaisten asiantuntijoiden kiinnostus pietarilaista teatterityötä kohtaan, mikä sai myös aikaan kipinän lähteä syventämään tätä tutkimusta.

Vuonna 2012 tein kaksi uutta haastattelua, joissa haastattelin Melake -hankkeen suomalaisia asiantuntijoita. Haastatteluiden keskiössä olivat nyt taidelähtöiset menetelmät ja pietarilainen teatterityö. Alun perin olin suunnitellut käyttäväni aineistona Tampereella pidetyn teatterityöpajan videomateriaalia, jota en kuitenkaan useista yrityksistä huolimatta onnistunut saamaan käyttööni. Suunnitelmia piti vaihtaa ja päädyin tekemään kaksi lisähaastattelua. Oman aikatauluni puitteissa kaksi haastattelua oli mahdollista toteuttaa ja lopulta sain kokoon aineiston, johon olen ollut hyvin tyytyväinen.

Haastateltavat valikoituivat molemmilla haastattelukerroilla Melake -hankkeen kautta. Nimitän haastateltavia tässä tutkimuksessa lastensuojelun asiantuntijoiksi. He ovat kaikki työskennelleet pitkään perheiden parissa erilaisissa perhetyön yksiköissä. Osalla heistä on pitkä kokemus perhevähäköisyydestä kohdanneiden perheiden kohtaamisesta. He tekevät työtä sekä lasten että lasten vanhempien kanssa. Haastateltavilla on hyvin erilaiset työhistoriat, mutta järjestötoiminta yhdistää heitä. Järjestössä toimiminen on ollut kaikille haastateltaville jo monia vuosia kestänyt työmuoto. Koulutuksen osalta voi sanoa, että suurin osa haastatelluista on täydentänyt koulutustaan työn ohella merkittävästi. Osalla haastateltavista on opistotason tutkinto ja osalla korkeakoulututkinto. Koulutus nousee merkittävään osaan, joka käy ilmi haastatteluista. Lukuisat koulutukset ja jatkuva itsensä kehittäminen kuvaavat suurinta osaa haastatelluista.

Tutkimukseni aineiston olen kerännyt teemahaastattelulla. Teemahaastattelun avulla pyrin tekemään haastattelutilanteesta mahdollisimman vapaamuotoisen. Vuonna 2008 tekemissäni haastatteluissa keskityttiin Melake -hankkeeseen liittyviin teemoihin (liite 1). Vuoden 2012 haastatteluissa pääteemoja oli kaksi: Melake -hankkeen pohjalta lähtenyt kiinnostus taidelähtöisiin menetelmiin ja pietarilainen teatterityö (liite 2). Pietarilaista teatterityön teemaa käsiteltiin jo teatterityöstä tiedossa olevien pääpiirteiden mukaisesti, jotka olivat muotoutuneet oman esiyymmärrykseni kautta (Huhtinen ym. 1994, 166-167). Pietarilaisen teatterityön pääpiirteitä haastatteluissa olivat sadun ja leikin

maailma, aikuisten roolin merkitys teatterityössä, roolin valinnan merkitys ja teatteriesityksen esittämisen merkitys. Pyysin asiantuntijoita arvioimaan teatterityötä näiden teemojen kautta.

Apunani oli myös teatterityöstä kirjoitettu lyhyt artikkeli, jonka asiantuntijat lukivat haastattelun aikana. Artikkelin tarkoituksena oli palauttaa mieleen pietarilaisen teatterityön pääpiirteitä. Jälkeenpäin ajateltuna haastattelutilannetta olisi voinut helpottaa se, että olisin toimittanut artikkelit haastateltaville luettavaksi jo ennen haastattelua. Lukemiseen meni aikaa ja siihen keskittyminen haastattelutilanteessa ei ollut helppoa. Artikkelin tarkoitus kuitenkin oli ainoastaan johdattaa haastateltavat aiheeseen ja siinä se toimi hyvin. Ajattelin, että artikkelin avulla haastateltavat muistaisivat paremmin teatterityön lähtökohtia, koska Melake -hankkeen päättymisestä oli kulunut jo jonkin verran aikaa. (Kettunen 2010, 4-6.)

Pyrin siihen, että en tekisi johdattelevia kysymyksiä ja olisin mahdollisimman neutraali haastattelutilanteessa. Tämä onnistui mielestäni hyvin vuoden 2008 haastatteluiden osalta, aihealue oli minulle tuolloin vieras, joten neutraali suhtautuminen oli luontevaa. Vuonna 2012 tekemiäni haastatteluiden osalta etäisyyden säilyttäminen oli vaikeampaa, sillä minulle oli kertynyt tietoa aihealueista ja koin, että neutraali suhtautuminen oli välillä vaikeaa. Esiymmärrykseni oli kehittynyt voimakkaasti (Huhtinen ym. 1994, 166-167). Haastattelut etenivät pääosin vapaasti, jolloin teemahaastattelulla pyrin siihen, että haastateltavat päättävät itse mistä haluavat kertoa ja sitä kautta haastattelu etenee kohti loppuaan. (Alasuutari 1994, 149.) Haastattelut olivat puolistrukturoituja, ja sain haastattelurungon avulla pidettyä haastattelut koossa, joten teemahaastattelurunkoni osoittautuivat toimivaksi. Kävin kaikkien haastatteluiden kohdalla läpi samat teemat, mutta kysymykset etenivät erilaisessa järjestyksessä. Jokainen tekemäni haastattelu nauhoitettiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.)

Tutkimushaastattelu ei eroa rakenteeltaan kovin paljoa tavallisesta keskustelusta. Tutkimushaastattelussa tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimustarkoitukseen. Tutkija tietää usein aiheesta vähemmän kuin tutkittava ja näin ollen haastattelutilanteessa on erilaiset rooliodotukset. Tutkija usein ohjaa haastattelutilannetta ja haastateltavalla on tiedonantajan rooli. Tutkijalla on tiedon intressi, jonka kautta hän ohjaa haastattelua tekemällä erityyppisiä kysymyksiä. Tiedon intressi ja tutkimuksen tavoite ohjaavat haastattelua erilaisiin keskusteluaiheisiin ja teemoihin. Kandidaatin tutkielmaa varten tekemäni haastattelut etenivät pääosin edellä kuvatulla tavalla. Olin selkeästi haastattelijan roolissa ja aihealue oli minulle vielä tuolloin hyvin vieras. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23.)

Vuonna 2012 tekemissäni haastatteluissa roolini haastattelijana oli selkeästi erilainen. Koin haastattelutilanteen enemmän vapaaksi keskusteluksi, johon myös itse jonkin verran osallistuin. Minulle oli kertynyt tietoa aihealueesta ja koin, että haastateltavan kanssa yhdessä pohdimme kysymyksiä ja tuotimme tietoa yhdessä. Minulla oli siis aktiivisempi rooli, mitä aiemmin kandi-haastatteluista tehdessäni. Haastateltavani eivät olleet vain tiedonantajan roolissa vaan yhdessä rakensimme tietoa ja molemmilla oli aktiivinen rooli. (Holstein & Gubrium 1995, 4–5.)

Vuorovaikutus haastattelutilanteessa on tärkeää, jolloin haastattelija ja haastateltava omalla vuorovaikutuksellisella toiminnallaan tuottavat haastattelun. Haastattelu syntyy näin ollen vuorovaikutuksessa, ja haastattelutilanteen vuorovaikutuksen merkitys säilyy koko tutkimuksen läpi esimerkiksi haastattelutilanteen suunnittelussa tai aineiston analyysissä. Jokainen haastattelu oli vuorovaikutukseltaan erilainen. Osan haastateltavien kanssa vuorovaikutus muodostui vaivatta ja itsestään, kun taas osan kanssa vuorovaikutuksen rakentaminen oli haastavampaa. Haastattelijana kiinnitin vuorovaikutukseen huomiota ja mielestäni kaikissa haastatteluissa onnistuimme yhdessä rakentamaan vuorovaikutuksen, jolloin haastattelu eteni luontevasti alusta loppuun. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 13.)

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimukseni aineiston analysoinnin lähtökohtana on Alasuutarin (1999, 44–47) ajatus havaintojen pelkistämisestä ja johtolankojen etsimisestä. Hän puhuu arvoituksen ratkaisemisesta ja tuo esille näkökulmia analyysivaiheen metodiikasta. Havaintojen pelkistämisen avulla voidaan aineistosta löytää erilaisia johtolankoja, jonka jälkeen johtolangoille haetaan tukea muista tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Johtolankojen avulla aineistosta etsitään erilaisia merkityssuhteita ja niitä uudelleen muotoillen päästään lähemmäksi Alasuutarin kutsumaa arvoituksen ratkaisemista. (Alasuutari 1999, 44–47.)

Lähden analyysissäni aineistolähtöisyyden periaatteesta, jolloin analysoinnin kohteet valitaan tutkimustehtävän tarkoituksen kautta. Näin ollen aikaisemman teorian ei pitäisi vaikuttaa analyysin tekemiseen vaan teorian vaikutuksen tulisi kohdistua ainoastaan metodologisiin valintoihin. Aiempi teoria pyritään pois sulkemaan analyysivaiheessa, ja keskitytään ainoastaan aineistosta nouseviin teemoihin. Aineistolähtöinen analyysi on vaikeaa toteuttaa ja objektiivisuuden säilyttäminen koetaan jopa mahdottomaksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, 97–98.) Koen tämän lähestymistavan

erittäin haasteelliseksi, mutta toisaalta hyvin antoisaksi. Aineistolähtöisyyden periaatteen avulla uskon saaneeni tutkimukseni kannalta oleellista tietoa.

Aineiston analysoinnin aloitin litteroimalla haastattelut. Litteroituja sivuja kertyi yhteensä 76. Tämän jälkeen luin aineistoa useaan kertaan läpi. Lisäksi kuuntelin haastattelunauhoja, joka tuntui olevan minulle hyvä tapa omaksua aineiston sisältöä. Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin teemoittelun. Aloitin teemoittelun kirjoittamalla aineistossa esiintyviä ilmauksia paperille teemoittain pitäen mielessä tutkimuskysymykset. Käytin apunani mustia jätösäkkejä, joihin teippasin ilmauksia ja vähitellen aloin hahmottamaan aineistostani viisi pääluokkaa. Lopulta aineiston tultua minulle hyvin tutuksi aineiston kuusi pääluokkaa oli hyvin helppo hahmottaa. Tutkimuskysymysten kannalta nousevat teemat järjestyivät paikoilleen ja aloin kirjoittamaan analyysiani. Pyrin siihen, ettei analyysistani muodostuisi ainoastaan sitaattikokoelmaa, jonka koin aloittelevana tutkijana välillä vaikeaksi. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.)

Teemahaastatteluaineiston tyypillinen analyysimuoto on usein teemoittelu. Teemoittelun avulla onnistuin jäsentämään aineistoni teemojen mukaisesti, jonka jälkeen pelkistämällä aineistoa sain koottua aineiston yksinkertaisiksi teemoiksi. (Eskola & Vastamäki 2007, 42.) Teemoittelu on sopiva analyysimenetelmä, kun tutkimusongelma on käytännöllinen ja tavoitteena on tutkimusongelman kannalta oleellisen tiedon kerääminen (Eskola & Suoranta 1998, 179–180). Esittelen tutkimustulokseni teemoittain ja tuon esiin sitaatteja aineistosta. Näin ollen lukijalla on mahdollisuus tehdä myös omia johtopäätöksiä ja lukija ei ole täysin tulkintojeni varassa. Sitaatit ovat mielenkiintoisia ja vastaavat osaltaan tutkimuskysymyksiini. Runsasta sitaattien käyttöä tulisi kuitenkin välttää ja näin ollen olen kiinnittänyt huomiota sitaattien ja tutkimustekstin suhteeseen. (Eskola & Suoranta 1998, 181–182.) Alasuutarin (1999, 47–48) mukaan arvoituksen ratkaisemiseksi tarvitaan jatkuvaa aineistosta löytyvien havaintojen yksinkertaistamista ja päättelyä. Havaintojen lisäksi ihmiset luovat ilmaisutavoillaan uusia johtolankoja, jotka auttavat tutkijaa arvoituksen ratkaisemisessa. Ratkaisemiseen tarvitaan kuitenkin tukea muualta, kuten muista tutkimuksista ja teorioista. (Alasuutari 1999, 47–48.)

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tutkimuksen lähtökohdat ovat tieteellisessä tiedossa ja taidoissa. Näin ollen tutkijan on tutkimusta tehdessään aina noudatettava tiedeyhteisössä sovittuja toimintatapoja. Tutkijan on aina

huomioitava ympärillä oleva sosiaalinen tiedeyhteisö sekä laajemmin koko yhteiskunta. (Kuula 2006, 34.) Tieteelliset tietoni ja taitoni ovat kehittyneet tämän tutkimusprosessin aikana. Kandidaatin tutkielman kirjoittamisesta on ollut apua ja tutkimuksen teko ei ole ollut täysin vierasta. Koen, että tämän tutkimuksen teko on ollut minulle oppimisprosessi, jossa olen monesti joutunut toteamaan, että vielä on paljon opittavaa. Näin ollen tutkimukseni luotettavuuteen vaikuttaa se, että kokemukseni tutkimuksen teosta on vielä vähäinen.

Tutkimusprosessin aikana olen pohtinut tutkimukseni luotettavuutta, jolloin olen miettinyt esimerkiksi keräämäni aineiston suhdetta minuun tutkijana. Laadullisessa tutkimuksessa on haasteellista säilyttää neutraali suhde tutkijan ja aineiston välillä. Tutkijan on muistettava, että objektiivisuutta ei voi säilyttää pitämällä etäisyyttä tutkimukseen osallistujan kanssa. Tärkeää on tunnistaa oma subjektiivisuus ja tarkkailla omaa toimintaa tutkimuksen kuluessa. Tutkijan tulisi reflektoida omaa toimintaansa, joka on tutkimusraportin lukijan kannalta keskeistä. (Locke, Silverman & Spirduso 2004, 217.) Tutkimukseni aikana olen miettinyt tutkijana toimimistani ja objektiivisuuden säilyttämistä, mikä on osoittautunut erittäin tärkeäksi. Olen huomannut, kuinka helposti tutkija voi menettää neutraalin suhteen aineistoon ja sitä kautta koko tutkimukseen. Tällaisessa tilanteessa keskustelu toisten tutkijoiden kanssa on mielestäni hyödyllistä ja on auttanut minua tutkijana säilyttämään mahdollisimman objektiivisen suhtautumisen tutkimukseen.

Olen reflektoinut suhdettani tutkimukseeni usein oman esiymmärrykseni kautta. Olen havainnut hetkiä, jolloin minun on ollut vaikea suhtautua tutkimukseni objektiivisesti esiymmärrykseni muututtua tutkimuksen teon aikana. (Huhtinen ym. 1994, 166–167.) Varsinkin tutkimuksen teon alkuvaiheessa ohjaajani kanssa käymät keskustelut auttoivat minua siinä, että onnistuin suhtautumaan tutkimukseeni objektiivisemmin (Locke, Silverman & Spirduso 2004, 217).

Objektiivisuuden lisäksi tutkijan on huomioitava tutkimuksen tekoon liittyviä perussääntöjä. Kandidaatin tutkimuksen teon alkuvaiheessa hain tutkimuslupaa tutkimuksessani mukana olevista järjestöistä. Sain tutkimusluvan haastatella asiantuntijoita, jonka jälkeen kysyin haastateltavien suostumusta kirjallisesti ennen haastattelun tekoa. Jokainen haastateltavani allekirjoitti lupahakemuksen, jossa kerroin tutkimuksen tarkoituksesta ja haastatteluaineiston ehdottomasta luottamuksellisuudesta sekä anonymiteetistä. Haastattelutilanteen alussa annoin haastateltavien lukea rauhassa lupahakemuksen, jonka jälkeen laitoin nauhurin päälle ja aloitimme haastattelun. Vuonna 2012 tekemissäni lisähaastatteluissa sain tutkimusluvut helpommin ja minun ei tarvinnut hakea tutkimus-

lupaa kirjallisesti. Kerroin myös haastateltaville suullisesti haastatteluaineiston luottamuksellisuu-
desta ja anonymiteetistä. (Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja 1987, 16–19.)

Tutkimusta tehdessä olen pitänyt erittäin tärkeässä asemassa eettistä pohdintaa. Olen pohtinut
tutkittavien anonymiteettia ja pyrkinyt kirjoittamaan tutkimustani siten, etteivät haastateltavien
henkilöllisyydet paljastuisi. Olen maininnut Melake -hankkeessa mukana olevat järjestöt, joka
heikentää haastateltavieni anonymiteettisuoja. En ole kuitenkaan kertonut, mistä järjestöistä
haastateltavani ovat. Lähtökohtaisesti olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkimustani siten, että haastatel-
tavien henkilöllisyydet eivät tule esiin. Tutkimusaineiston luonne ei ole kuitenkaan arkaluontoinen,
joten en pidä ongelmallisena sitä, että olen maininnut järjestöt, joista haastateltavani ovat. (Yhteis-
kuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja 1987, 16–19.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Globaali sosiaalityö

Globaalin sosiaalityön teema nousee aineistosta vahvasti esiin. Globaalia sosiaalityötä kuvaillaan aineistossa *opiskelijayhteistyöksi, kulttuurivaihdoksi, kulttuuriyhteistyöksi ja mikrotason globaaliksi työksi*. Oleellista asiantuntijoiden kokemusten mukaan on ymmärtää globaalin sosiaalityön luonnetta. Globaalin sosiaalityön kerrotaan vaativan innostuneita ihmisiä ja sitä luonnehditaan hitaasti eteneväksi työksi. Analyysini mukaan globaalia sosiaalityötä ei voida tehdä suoraan siirtämällä erilaisia työmuotoja kulttuurista toiseen vaan oleellista on, että työmuodoista löydetään jotakin yhteistä. Kulttuurin erilaisuus on tärkeää ottaa huomioon.

Aineisto-ote 1 (2008)

H: Miten tää hanke on lähtenyt nyt käyntiin?

V: Mä aattelen, et tää on sellasta aika hidasta, ei me niinkun missään tapauksessa voida mennä sinne niinkun tuomaan tätä järj.. suomalaista niinkun ajattelua. Vaan jotenkin pitäis löytää se, löytää siitä jotain niinku sellaista yhteistä.

Koulutuksen näkökulma nousee keskeisesti esille ja myös opiskelijavaihto nähdään osana globaalia sosiaalityötä. Suomalainen sosiaalityön koulutuksen arvostus on suuri ja suomalaisen sosiaalipolitiikan nähdään kehittyneen pitkälle. Yhtenä globaalin sosiaalityön muotona nähdään koulutuksen eteenpäin vieminen ja koulutuspolkujen löytäminen maailmanlaajuisesti. Taustalla on ajatus hyvän jakamisesta, jolloin suomalaisen sosiaalityön näkökulmasta koulutusosaaminen nousee merkittävään asemaan.

Aineisto-ote 2 (2008)

V: Niin tää globaali sosiaalityöntekijätyö, et suomessa on aika pitkälle viety sosiaalipolitiikkaa, ollu ainakin ja hyvin koulutettua väkeä, niin sitä niinkun jaettais sitä hyvää niinkun eri afrikkaan tai aasiaan tai venäjälle ja ajatuksena niin, että paikallisesti koulutetaan ja autetaan yliopistoja löytämään koulutuspolkuja tähän sosiaalityöhön.

Yhteistyö kansainvälisessä lastensuojeluhankkeessa vaatii asiantuntijoiden näkemyksen mukaan yhteistä tahtotilaa kehittää lastensuojelua paikallisesti. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan jokaisen osallistujan oma halu ja mielenkiinto yhteistyöhanketta kohtaan ovat avainasemassa.

Solidaarisuuden ajatus voimistuu ja hyvinvointi ympäri maailmaa nähdään yhteisenä tavoitteena. Kansainvälinen yhteistyöhanke auttaa myös peilaamaan omaa työtä ja sitä kautta näkemään oman työn hyvät puolet ja kehittämistä vaativat puolet.

Aineisto-ote 3 (2008)

H: Voitko kuvailla mitä tarkoitat sillä ymmärryksen saamisella?

V: No mä aattelen lähinnä ymmärrystä siitä, että onko tää nyt rumasti sanottu, että Suomessa ollaan kuitenkin aika pitkällä. Mää ajattelen, että monia asioita, missä meillä on henkilöstöresurssit, taloudelliset resurssit, yhteistyöt niiku paljon pidemmällä siinä mielessä hyvääkin näkyä siihen omaan työhön. Toinen, mitä mä ajattelen, niiku Venäjällä on kuitenkin paljon enemmän eri muotoja tehdä sitä työtä. Kyllähän tommoinen ulkomaille tapahtuva yhteistyö ylipäättään avaa kaikinensa maailmaa eri tavalla, erilaiset kulttuurit, erilaiset tavat tehdä ja toimia antaa näkemystä ihan eri tavalla.

Analyysini osoittaa, että suomalainen sosiaalityön kulttuuri on monessa suhteessa kehittyneempää verrattuna pietarilaiseen sosiaalityön kulttuuriin. Haastateltava käyttää ilmausta *hyvää näkyä omaan työhön*, jolloin hän käyttää pietarilaista sosiaalityön kulttuuria ikään kuin peilinä suomalaiselle sosiaalityön kulttuurille. Erot sosiaalipoliittisessa järjestelmässä, joka Venäjällä on vasta kehittymässä, ovat suuret. Mielenkiintoista on, että asiantuntijat kokevat kuitenkin, että Venäjällä on enemmän työmuotoja tehdä sosiaalityötä.

5.2 Sosiaalijärjestelmien eroavaisuus

Analyysini yksi teemoista on suomalaisen ja venäläisen sosiaalijärjestelmien eroavaisuus. Analyysini osoittaa, että suomalaisten asiantuntijoiden tietämys venäläisestä sosiaalijärjestelmästä on vähäistä, jonka he tuovat avoimesti esille. Asiantuntijat pohtivat sosiaalijärjestelmien eroavaisuuksia, mutta aiheen käsittelyä pyritään jonkin verran välttämään. Tietämättömyys ja asian moninaisuus ovat tekijöitä, jotka tulkintani mukaan vaikuttavat siihen, että asiasta on vaikea puhua.

Aineisto-ote 4 (2008)

H: Miten muuten kun sä vertaat yleisesti tätä tilannetta venäjällä ja suomessa niin miten sä?

V: Mää oon niin pienellä kokemuksella että mitä mä voin verrata pienellä kokemuksella, mä tien että Pirkkasta käydään Venäjällä. Se on semmonen vähän ristiriitainenkin ja vähän hajanainen se käsitys mikä jää. Yks opettaja käytti nimitystä eklektinen tilanne yhteiskunnassa, et niinku jotenkin semmonen niinku hyvin erilaisia vaikutteita haetaan eripuolilta, et onko

tu et siin euroopasta ja Ranskasta..? Pohjoismaista ja et vähän semmonen niinku hakeva se tila, et vähän ristiriitainen sit, se on niin suuri maa kuitenkin, on paljon rikkautta varmaan ja köyhyyttä ja se mä aattelen tietysti, että kun kommunismiin ei kuulunu se köyhyys, niin ei tarvinnu olla sosiaalipolitiikkaa, nythän sitä sitä luodaan tässä, se ei oo helppoo missään tapauksessa. Ei varmaan oo helppo tie, et löytys jotain vero..? Et niinkun mä aattelen tällästä universaalia näkymistä, kaikille kuuluis kaikki se hyvä, yhteiskunnan hyvä kuuluis kaikille, se tuntu vähän kurjalta, et jos se tää kommunismin luhistumisen myötä sitä tää ajatus menetettäis.

Edellä olevassa aineisto-otteessa haastateltava tuo esiin oman tiedon epävarmuuden ja kokemuksen-
sa vähäisyyden puhuttaessa venäläisestä sosiaalijärjestelmästä. Venäläinen yhteiskunta on haastatel-
tavan näkemyksen mukaan tilanteessa, jossa erilaisia malleja pyritään yhdistelemään ja yhteiskunta
ei ole vakiintunut. Vaikutteita haetaan eri puolelta maailmaa ja yhteiskunnassa on *eklektinen
tilanne*. Suomalaisen asiantuntijan näkökulmasta eklektisyys näyttäytyy juuri yhteistyöhankkeen
kautta vahvana. Tämä näkemys kertoo jotakin myös globaalin sosiaalityön luonteesta, sen paikan-
tumisesta juuri yhteiskuntaan, joka on jollain tavalla kehitymisvaiheessa.

Venäjän historia vaikuttaa asiantuntijoiden kokemusten mukaan oleellisesti venäläisen sosiaalijär-
jestelmän kehitykseen. Köyhyys ei kuulunut kommunismin, joten sosiaalipolitiikkaa ei Neuvostoli-
tossa tarvittu. Osa haastateltavista kokee verojärjestelmän luomisen Venäjälle haasteellisenä.
Hyvänä puolena kommunismissa nähdään kansalaisten tasavertaisuus, jonka toivotaan säilyvän
Venäjän nyky-yhteiskunnassa.

Suomalaiset asiantuntijat vertaavat suomalaista ja venäläistä lastensuojelua. Suora vertaaminen
osoittautuu aineiston perusteella ongelmalliseksi.

Aineisto-ote 5 (2008)

H: Kun sä vertaat Suomea, Tamperetta ja Pietaria vaikka?

*V: Tampereella on isommat resurssit. Mä en tiedä Ensi- ja turvakodin paikkamäärää, mutta
Tampereella on suojakotikin ja henkilökuntaa erilailla. Sitä olis pitänyt verrata koko Suo-
men tilanteeseen, koska koko väkiluku on suunnilleen sama kuin Pietarin väkiluku. Eli Suo-
messä on jokaisella isommalla paikkakunnalla turvakoti, jotka on järjestäytyneitä Ensi- ja
turvakodin kautta ja sitten on joitakin yksityisiäkin.*

Pietarilaisen turvakodin kerrotaan toimineen vuonna 2008 noin 10 vuotta, kun Suomessa turvakoti
on toiminut vuodesta 1984. Turvakotitoiminnan Pietarissa kerrotaan olevan *uudempaa toimintaa*
verrattuna suomalaiseen turvakotitoimintaan. Vaikka maiden vertaaminen osoittautuu hankalaksi,

haastateltavilla näkyy olevan halu muodostaa yhteistä kuvaa lastensuojelun kentästä Tampereella ja Pietarissa. Yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien löytymisen kautta asiantuntijat hahmottavat pietarilaista lastensuojelun kenttää. Kerrotaan, että *jonkinlainen kuva on muodostunut pietarilaisesta lastensuojelusta*.

Aineisto-ote 6 (2008)

H: Minkälainen kuva?

V: Sellainen kuva, että se on kovasti kehittymässä. Se on aika hajallaan ollut. Sieltä puuttuvat nämä sosiaalityöntekijät, jotka Suomessa on. Tää kunnallinen sosiaalityö. Siellä on valtiollinen sosiaalityö ja sitten tavallaan tää avotyö, mitä tehdään perheiden kanssa ja turvakotiverkosto on kehittymässä ja lastensuojelutyö on kehittymässä säilyttyvästä lastensuojelusta eheyttävään lastensuojeluun. Me ei olla käyty yhdessäkään kunnallisessa lastensuojelulaitoksessa eli tää on esimerkkilasten koti, missä me ollaan käyty.

Venäläinen sosiaalijärjestelmä eroaa aineiston perusteella paljon suomalaisesta sosiaalijärjestelmästä. Venäläinen sosiaalijärjestelmä pohjautuu valtiolliseen järjestelmään ja lastenkodit ovat valtion alaisuudessa. Suomalaisesta näkökulmasta ajateltuna kunnallista sosiaalityötä ei Venäjällä ole. Asiantuntijat yrittävät löytää yhteistä ymmärrystä sosiaalijärjestelmästä erilaisten käsitteiden avulla. Tämä osoittautuu hankalaksi myös yhteisen kielen puuttuessa. *Me ollaan siellä lastenkodissa, mikä se nyt onkaan turvatalossa käyty*. Käsitteiden moninaisuus viittaa siihen, ettei venäläisiä lastensuojelun yksiköitä voida täysin verrata suomalaisiin yksiköihin. Toisaalta erilaisten termien käyttö voi myös kertoa toisen kulttuurin ja vieraan kielen tuomasta epävarmuudesta puhua venäläisestä sosiaalijärjestelmästä. Hankeyhteistyön yksi keskeinen haaste oli yhteisen kielen puute, jolloin *kieliongelma ja tulkki välissä* ovat väistämättä vaikuttaneet osaltaan haastateltavien kuvaan venäläisestä sosiaalijärjestelmästä.

5.3 Sosiaalityön eroavaisuudet

Pietarilainen sosiaalityön kenttä näyttäytyy analyysini perusteella hajanaiselta. Käsitteenä sosiaalityö on vasta muovautumassa Venäjällä. Haastateltavat korostavat sosiaalityön olevan kehitysvaiheessa ja peilaavat venäläisen sosiaalityön kehitystä omaan työhistoriaansa.

Aineisto-ote 7 (2008)

H: Nyt jos ihan kaikki ynnätään, mitä sulla jää päällimmäisenä tästä hankkeesta tän ensimmäisen vuoden aikana?

V: Se, että on päässyt tutustumaan siihen järjestelmään jonkin verran ja sit niinku näkee ne mahdollisuudet, mitä siellä Pietarissa on niiku kehittymässä, kehittää sitä työtään, he ovat niiku suuren tiedon äärellä. Sosiaalityön kehittämistä, mutta siellä se kehitys täytyy tapahtua niiku muitakin rahoituskanavia käyttäen, kun Suomessa on totuttu, että se on valtiollista ja kunnallista, niin siellä on yksityinen heti alusta asti mukana. Suomessakin yksityiset olivat silloin lastensuojelun alkuvaiheessa järjestöjen kautta mukana. Et tavallaan näkee sitä Suomen historiaakin sitä kautta, miten siellä kehittyy, mutta näkee, että he tavallaan ylittää sen historian, että heillä on käytettävänä kaikkea sitä tietoa, mitä tossa matkojen aikana on puhuttu. Et mielenkiinnolla.

Asiantuntijoiden kokemusten mukaan sosiaalityön kehittyminen Pietarissa on mielenkiintoista, sillä maiden historia ja erilaisten rahoituskanavien olemassaolo eroaa suomalaisesta sosiaalityön kehittymisestä. Suomalaisen sosiaalityön historiaa ja asiantuntijoiden omaa työhistoriaa peilataan Pietarin tilanteeseen. Yhdistävinä tekijänä nähdään rahoituspuoli, jossa on mukana valtiollinen, kunnallinen ja yksityinen rahoituskanava. Yksityinen sektori rinnastetaan Suomessa järjestötyöhön, jonka kuvataan olleen kehittämässä erilaisia rakenteita suomalaiseen sosiaalityöhön. Tästä esimerkkinä aineistossa mainitaan suomalaisesta neuvolajärjestelmästä, jota Mannerheimin Lastensuojeluliitto oli aikanaan kehittämässä. Asiantuntijat pohtivat yksityisen sektorin olemassaoloa ja sen vaikutusta sosiaalityön kehittymiseen. Pietarissa yksityinen sektori nähdään olevan alusta lähtien mukana kehittämässä sosiaalityötä. Paljon pohdintaa liittyy myös kulttuuriin, jossa bisneksen ja sosiaalityön voimat yhdistyvät, mikä herättää haastateltavissa hämmästyksiä. Osa haastateltavista kertoo tämän tyyppisen kulttuurin lisäävän eriarvoistumista ja toivovat, ettei se yleistyisi.

Eri työmuodoista suomalaiset asiantuntijat ovat päässeet tutustumaan lähemmin pietarilaisten asiantuntijoiden käyttämiin luoviin menetelmiin lasten ja perheiden kuntoutustyössä. Suomalaiset asiantuntijat puolestaan esittelivät omaa osaamistaan vanhempien kanssa tehtävässä työssä sekä lasten yksilötyössä. Erilaisuus työmuodoissa viittaa myös koulutuksen erilaisuuteen Suomessa ja Venäjällä.

Aineisto-ote 8 (2008)

V: Siellä oli vahva teoreettinen tausta siinä lastenkodissa tehtävässä työssä ja sit siellä oli henkilökuntaa satsattuna lapsia varten. Siellä oli kasvattajapsykologeja ja sitten sosiaali-kasvattajia, jotka niitä lasten perushoitoa ja semmoista lähihoitoa vastasi. Siellä oli semmoisia psykologeja, joita ei Suomessa ole niin paljon. Perheneuvolan psykologit tekee tut-

kimuksia. Nää psykologit tekee sitä työtä lapsen kanssa, mikä on niiku Suomessa vähäisempää niiku lapsen kanssa tehtävä yksilötyö ja ryhmätyö, on sitä Suomessakin, mutta ei ole lastenkodeissa käytössä, miten siellä oli sitä ammattihenkilökuntaa ja sitten siellä oli taide-terapeutti käytössä.

Asiantuntijat kuvaavat koulutustaustan olevan enemmän psykologiaan painottuneempi mitä Suomessa on totuttu. Kerrotaan, että teoreettinen tausta, joka painottuu kasvatustieteelliselle alueelle, on vahva. Aineiston perusteella psykologit tekevät paljon työtä lasten kanssa ja työntekijä-resursseja on paljon lastenkodeissa. Koulutustausta herättää pohdintaa, sillä esimerkiksi psykologikoulutuksen saaneita työntekijöitä on lastenkodeissa suhteessa paljon. Osa haastateltavista arvelee, että suomalaisen koulutusjärjestelmään verrattuna psykologikoulutus voisi vastata suomalaisen sosiaalikasvattajan koulutusta. Lasten kanssa tehtävä yksilötyö näyttäytyy tämän aineiston perusteella vahvana osaamisena pietarilaisessa lastensuojelussa. Lasten kanssa tehdään työtä monilla erilaisilla keinoilla. Haastateltavien näkemykset eroavat tässä aineistossa siitä, kuinka lasten vanhempien kanssa tehdään työtä. Toisaalta koetaan, että työskentely vanhempien kanssa on vähäisempää, kun taas toisaalta esiin nousee myös viitettä siitä, että lastenkodeissa olevien lasten vanhempia otetaan hyvin mukaan lapsen hoitoprosessiin.

Aineistossa esiintyy myös pohdintaa korkeakoulutetun sosiaalityöntekijän koulutuksesta, asemasta ja identiteetistä.

Aineisto-ote 9 (2008)

H: miten muuten tää koulutus niin venäjällä niin onko se sitten?

V: No se on niinkun ne kehittelee, no nyt mä en muista tarkkaan. Siellähän on se opettaja se x sieltä se professori, niin x on käynyt täällä Suomessa ja jos mä oikeen muistan niin koulutettuja työntekijöitä oli siellä sosiaalipuolella niinkun vain 20 % ja sit siellä tuntu olevan psykologeja paljon, et se oli niinkun sellanen, mut ku mä en tiedä oikeen, et mikä se on sit se yhteiskuntatieteellinen se sosiaalityön sitten ollu siellä yliopistolla, mun täytyy sanoa, et mä en tiedä, se on joku ohut se on se josta x:kin tietää paljon, jota pitää niinkun luoda siellä varmaan, kehittää että, tämmöset lääkärit, psykologit, psykiatrit ne niinku tiedettiin aika hyvin ja kyllä sosiaalikasvattajakin et sosiaalipedagogi et sosiaalikasvattajakin oli sit siellä lasten kodissakin, joka oli niinkun niiten lasten äiti, joka hoiti sitä lasten päivää, niin sitä arkea, et se kyllä tunnettiin, mut tämmönen niinku korkeakoulutettu sosiaalityöntekijä, sen mä ymmärsin, et siinähan oli paljon sitä tekemätöntä peltoa.

Aineisto-otteesta ilmenee, että korkeakoulutettuja sosiaalityöntekijöitä on vielä vähänlaisesti Pietarissa ja tällä saralla on paljon kehitettävää. Kauttaaltaan haastateltavat puhuvat enemmän

psykologeista, sosiaalikasvattajista ja sosiaalipedagogeista. Tämä kertoo siitä, että kyseiset ammattikunnat näyttävät tämän aineiston perusteella olevan vahvemmin edustettuna pietarilaisessa sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijän asema näyttäytyy olevan kehitysvaiheessa ja muilla sosiaalialan ammattikunnilla näyttää puolestaan olevan vahva asema.

5.4 Kiinnostuksen lisääntyminen taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan

Melake -hanke lisäsi suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden tietoisuutta taidelähtöisistä menetelmistä sosiaalityössä. Analyysini yksi keskeinen teema onkin tietoisuuden ja kiinnostuksen lisääntymisen taidelähtöisten menetelmien käytössä lastensuojelutyössä. Pietarilaisille lastensuojelun asiantuntijoille taiteen hyödyntämisen koetaan olevan arkipäiväisempää ja kuuluvan luonnostaan lastensuojelutyöhön.

Aineisto-ote 10 (2008)

H: Jos palataan tohon hankkeeseen, miten se on lähtenyt käyntiin sun mielestä? (...)

V: Se tietysti mulle, joka teen lasten kanssa työtä semmonen vaikuttava oli tää niitten teatterinteko, satuteatteri, jota he käyttävät. Tota paljonhan siellä käytetään sellaista luovaa ilmaisuja, se on heille ilmeisesti vankasti siinä perinteessä ja historiassa...

Pietarilaisten asiantuntijoiden teatterityö kiinnostaa suomalaisia asiantuntijoita ja sen koetaan olevan *vaikuttavaa*. Taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen koetaan vieraammaksi ja kaukaisemmaksi verrattuna keskusteluun pohjautuvaan työskentelytapaan. Edellä olevassa aineistotteessa haastateltava tuo esiin ihailun pietarilaisten menetelmiä kohtaan. Pietarilaisilla asiantuntijoilla on analyysini mukaan kokemuksen tuomaa tietoa ja taitoa, mikä herättää suomalaisten mielenkiinnon. Asiantuntijat toivovat saavansa *arkityöhön työkaluja*, joita voidaan hyödyntää suomalaisessa lastensuojelutyössä. Myös yhteneväisyyksiä työtavoista löydetään ja työskentelytapojen tavoitteet tuntuvat tutuilta. Taidelähtöisten menetelmien avulla uskotaan voivan lisätä lapsen itsetuntemusta ja rohkaista lasta tunteiden ilmaisemisessa. Suomalaiset asiantuntijat löytävät omasta työstään lasten kanssa myös paljon samankaltaisuutta pietarilaisten kanssa. Tietoisuuden ja kiinnostuksen lisääntyminen hankkeen kautta auttavat suomalaisia asiantuntijoita tunnistamaan omista menetelmistään samoja teemoja kuin pietarilaisessa työssä on. Näin ollen suomalaiset asiantuntijat eivät ole aivan uuden ilmiön parissa, joka antaa mahdollisuuden tutustua pietarilaisten teatterityön menetelmään syvemmin.

Taiteellisen kulttuurin koetaan olevan enemmän läsnä pietarilaisessa yhteiskunnassa kuin suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomalaisen asiantuntijoiden kokemusten mukaan tässä on suuri ero, joka juontaa juurensa lasten erilaisesta kasvatuksesta. Tämä tulee esiin kauttaaltaan koko aineistossa erilaisissa yhteyksissä kuten edellä oleva aineisto-ote osoittaa. Myös ilmaukset kuten ”*kulttuuri jotenkin kuuluu siihen elämään (Pietarissa)*” tai ”*me (suomalaiset) ei ajatella sitä (kulttuuria) osana kasvatusta*” paljastavat sen, miten lähtökohtaisesti kulttuurin merkitys on erilainen suomalaisessa ja pietarilaisessa yhteiskunnassa. Analyysini osoittaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa kulttuuri ei ole läsnä arjessa samalla tavalla kuin Pietarissa

5.5 Taidelähtöisten menetelmien käyttö

Melake -hankkeessa suomalaiset asiantuntijat kiinnostuivat pietarilaisten asiantuntijoiden hyödyntämisestä kulttuuriin ja taiteeseen pohjautuvasta lähestymistavasta lasten – ja perheiden kuntoutuksessa. Melake -hankkeen asiantuntijat odottivat yhteistyöhankkeelta konkreettisia työvälineitä omaan työhönsä ja taidelähtöiset menetelmät olivat keskeisesti esillä hankkeen alusta loppuun.

Aineisto-ote 11 (2008)

H: No tota, voisitko sää kertoo siitä matkasta, kun te olitte Pietarissa?

V: ...Siihen, mihin mää oon ihastunut siinä työssä, kun mää katon sitä traumaviitekehyksen kautta, niin se menetelmä, mitä he käyttää siellä tai ne menetelmät, mitä he käyttää tällaiset niiku satu- ja luovat menetelmät ja lastenryhmät ja lasten yksilötyö, niin mun mielestä näytti, että se on lapsen kokonaisvaltaista huomioonottamista, eli siinä otetaan lapsen tunteet, ajatukset ja myöskin tää lapsen kehollisuus mukaan. Ja sit sellaiset puolet lapsesta, jota ei ole niin kuin sanoin ilmaistavissa niin kuin tän luovan työn kautta ja myöskin vahvistetaan tätä lapsen kiintymyssuhdetta, luottamusta aikuisiin, kun lapsilla on nää kiintymyssuhteet on ollut hankalia. Siinä niinku on semmoinen yksi, missä on annettavaa mun mielestä Suomen lastensuojelutyölle.

Vuonna 2008 keräämässäni aineistossa asiantuntijat kertovat kokemuksistaan Melake -hankkeen ensimmäisen toimintavuoden ajalta. Yhtenä vahvana teemana aineistosta nousee esiin kiinnostus pietarilaisten asiantuntijoiden käyttämiin luovan ilmaisun menetelmiin lasten kuntoutuksessa. Aineistosta käy ilmi, että asiantuntijat tunnistavat Venäjällä olevan pitkän perinteen hyödyntää taidetta lasten kasvatuksessa. Tämä kiinnostaa ja asiantuntijat toivovat yhteistyön lisäävän mahdollisuuksia hyödyntää taidelähtöisiä menetelmiä suomalaisessa lastensuojelutyössä. Tämän aineiston perusteella taidelähtöisten menetelmien uskotaan lisäävän esimerkiksi *lapsen kokonaisvaltaista*

huomioonottamista. Luovien menetelmien avulla tunteet, ajatukset ja kehollisuus tulevat näkyviin ja korostetaan sitä, että sanat eivät aina riitä kertomaan koko kuvaa. Kiintymyssuhteiden ja luottamuksen vahvistuminen aikuisten ja lasten välillä ovat tavoitteita, joita voidaan tavoittaa luovien menetelmien avulla. Kaiken kaikkiaan kokonaisvaltainen ihmiskuva korostuu ja käy ilmi, että haastateltavat etsivät tapoja, joilla ihmisen kokonaisvaltaisuus voidaan huomioida paremmin. Haastateltavat pohtivat suomalaisen sosiaalityön kulttuurin vahvaa puheen kulttuuria ja näkevät hyvänä vastapainona muitakin ilmaisukeinoja.

Aineisto-ote 12 (2012)

H: Tota mitä sä ajattelet näistä taidelähtöisistä menetelmistä, et miten ne tavallaan olis hyödyks tällä sosiaalialalla? Miten ne tukee esimerkiksi nuoria?

V: Joo, mä itse ajattelen sitä, että se tukee siinä, että saa niinkö erilaisia tällisiä niinkö aistikanavia auki.

H: Aivan

V: Koska se, että eihän me kaikkea ilmaista eikä pystytä ilmaisemaan puheen kautta. Mä oon niinkö, musta tuntuu nykyään, et me ollaan täällä Suomessa ja länsimaissa, tätä meidän kulttuuri menee yhä edelleen sellaisen puheen yhä enemmän tälläseen puheen kulttuuriin, et sano nyt mikä sulla on, ja sit joskus on varmaan, mä nään niin, et on ihan hyväkin, et voi välillä ilmaista itseään jollakin muulla tavalla. Voi olla, et sitä kautta löytyy ihan erilaisia yhteyksiä siihen omaan itseen ja niihin ehkä niihin omiin kipukohtiin tai jotenkin, et pystyy ilmaseen jollakin muulla tavalla kuin puheella. Must on hirveen tärkeä.

Aineistosta ilmenee, että suomalaisessa sosiaalityön kulttuurissa puhe on vahva viestintäkanava, jonka avulla tehdään sosiaalityötä. Toisaalta esiintyy myös näkemys siitä, että puheella olisi jopa liian suuri merkitys länsimaaisessa kulttuurissa. Tätä näkemystä tukevat aineistossa esiintyvät useat ilmaukset, joista yllä oleva aineisto-ote on hyvä esimerkki. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan kaikkea ei voida ilmaista puheen kautta ja he pitävät myös tärkeänä, että muita aistikanavia otetaan huomioon. Erityisesti lasten kanssa tehtävässä työssä haastateltavat korostavat sitä, että lapset eivät välttämättä ole tottuneet puheen kulttuuriin. Lapset voivat kommunikoida omalla tavallaan ja lasten tapa kommunikoida voi erota paljon aikuisten puheen kulttuurista. Tässä aineistossa pohditaan myös sitä, onko oikeaa tapaa kommunikoida ja voiko toisen puolesta tuntea? Tämän aineiston perusteella lapsen oma kerronta nousee tärkeään asemaan ja sen kunnioitus on haastateltavien kokemuksen mukaan olennaista. Oleelliseen asemaan nousee myös se, kuinka lasta kohdataan lapsen omista lähtökohdista käsin ja kuulemisen taitoa korostetaan.

Puheenkulttuurin rinnalle nostetaan erilaisia ilmaisumuotoja ja rikotaan sitä kuvaa, joka yleisesti liitetään keskusteluun pohjautuvaan sosiaalityön kulttuuriin. Toisaalta puhe nähdään edelleen erittäin tärkeänä kommunikoinnin välineenä ja asiakkaiden kanssa työskentelyssä korostetaan asiakaslähtöistä lähestymistapaa. Ei myöskään voida olettaa taidelähtöisten menetelmien soveltuvan jokaiselle ja haastateltavien kokemuksen mukaan onkin tärkeää kuunnella asiakasta sekä kunnioittaa hänen valintojaan. Myös koulutusta pidetään tärkeänä asiana ja taidelähtöisten menetelmien tavoitteellisuutta korostetaan. Osa haastateltavista kertoo 1990–2000 luvun vaihteessa pinnalla olleista draamaa hyödyntävistä menetelmistä työelämässä. Haastateltavien kokemuksen mukaan kehitystä on tapahtunut siinä, kuinka huomioidaan erilaisten ihmisten halu ottaa vastaan erityyppisiä työmenetelmiä. Työntekijöillä tulee olla tilannekohtaista arviointikykyä nähdä sopivat tilanteet, joihin luovat menetelmät sopivat. Tämän näkemyksen kerrotaan tulevan kokemuksen myötä.

Analyysini mukaan kehitys taidelähtöisten menetelmien käyttöönotossa sosiaalialalla on ollut hidasta. Asiantuntijat vertaavat kehitystä Melake -hankkeen alkuvaiheeseen (2007) ja nykytilanteeseen. Suurta muutosta ei ole asiantuntijoiden näkemykseen mukaan tapahtunut taiteellisten menetelmien käytössä Suomessa ja käytännön työn tasolla muutoksen kerrotaan olevan hidasta. Tästä esimerkkinä aineistossa esiintyy ilmauksia kuten: *Mä luulen, että ajatuksen tasolla varmaan onkin tapahtunut, mutta et miten se sitten menee käytäntöön.* Yhtenä tekijänä pidetään sitä, että taiteellisten menetelmien käyttö koetaan hankalaksi. Koulutuksen merkitys nousee myös esiin ja ajatellaan, että tarvitaan koulutusta, jotta taiteellisia menetelmiä voidaan hyödyntää sosiaalialalla.

Aineisto-ote 13 (2012)

H: No tota, jos mietitään tämmösiä taidelähtöisiä menetelmiä, luovia menetelmiä niin miten ne sun mielestä näkyy tällä hetkellä suomalaisessa sosiaalityössä?

V: ...Mutta kyl mä ite nään, että jos mä vähänkin hyppään helikopteriin ja katon laajemmin niin kyl mä väittäisin, et aika vähän, jonkun verran on ja ollaan kiinnostuneita, mut mä luulen, et siinä on just tämä, että se koetaan jotenkin hankalaksi tai ajatellaan, et pitää olla jotenkin erityis erityinen että, jotenkin se, että ajatellaan liian vaikeeks ja sit jotenkin, et pitää olla joku erityiskoulutus.

Edellä olevassa aineisto-otteessa kuvataan suomalaisen sosiaalityön tilaa taiteellisten menetelmien käytön osalta. Kiinnostusta menetelmien hyödyntämiseen on, mutta käytännön tasolle menevä työ on vähäisempää. Haastateltava tuo esiin, että taiteellisten menetelmien käyttö *ajatellaan liian vaikeeksi*, jolloin ajattelun taustalla saattaa olla se, että ilmiö ei ole kovin tunnettu. Uuden oppiminen koetaan vaikeaksi ja koulutuksesta halutaan hakea varmuutta asialle. Asiantuntijat tuovat esille

myös, että eri alojen yhdistämisestä voisi olla hyötyä ja esimerkiksi taidealan ja sosiaalialan osaamisen yhdistäminen olisi asiantuntijoiden mukaan viisasta.

Osa haastateltavista pitää kouluttautumista tärkeänä lähtökohtana taidemenetelmien käytössä. Koulutus antaa sosiaalialan ammattilaisille lisävalmiuksia ja varmuutta hyödyntää toiminnallisia keinoja omassa työssään. Haastateltavien mukaan on tärkeää ymmärtää tavoitteita, joita taiteellisilla menetelmillä haetaan. Ymmärrys siitä, minkä vuoksi työtä tehdään taiteellisin keinoin, on oleellista Asiantuntijoiden kokemusten mukaan. He korostavat myös laadukkaan työn näkökulmaa, jolloin juuri tavoitteiden merkitys korostuu.

Aineistosta nousee esiin erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä, joita hyödynnetään sosiaalialalla:

- *oma nukke-työskentely*
- *valokuvausterapia*
- *liiketerapia*
- *taideterapia*
- *kirjallisuusterapia*
- *itsensä ilmaisu draaman keinoin*
- *erilaiset draamaryhmät*
- *erilaiset ryhmät, joissa hyödynnetään taidelähtöisiä menetelmiä eri tavoin*

Esimerkiksi valokuvausterapian kerrotaan olevan hyvin monipuolinen tapa työskennellä asiakkaan kanssa. Valokuvien avulla voidaan käydä eri elämänvaiheita läpi, jolloin työtä tehdään narratiiviseen ajatteluun pohjautuen. Valokuvaus voi olla myös kuvien ottamista ja valokuvattavana olemisen hyväksymistä. Draamallisesta työskentelystä asiantuntijoilla on aineiston mukaan jonkin verran kokemusta. Kerrotaan, että draamatyöskentely ja esiintyminen voivat antaa asiakkaalle voimauttavia kokemuksia, mutta esiintymisen kynnys on usein korkea. Esiintymisjännitys ja ujous liitetään suomalaiseen mentaliteettiin. Aineiston perusteella Suomessa ei ole totuttu tekemään suuria koulunäytelmiä ja esiintymisen kuvaillaan olevan vieras asia. Draamatyöskentelyssä korostetaan ohjaajan taitoja ryhmäytymisessä ja ryhmän saamisessa turvalliseksi.

5.6 Pietarilaisen teatterityön hyödyntäminen suomalaisessa lastensuojelutyössä

Tässä kappaleessa keskitytään suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden kokemuksiin pietarilaisesta teatterityöstä. Kokemusten kautta he luovat kuvaa mahdollisuuksista hyödyntää teatterityötä suomalaisessa lastensuojelutyössä. Suomalaiset nimittävät teatterityötä tässä aineistossa *satuteatteriksi*. Ilmaisuihin *satuteatteri* kertoo menetelmästä ja siitä, että se pohjautuu juuri sadun ja leikin hyödyntämiseen.

Aineisto-ote 14 (2012)

H: Aivan, kun lähetettiin nyt puhuun tästä teatterityöstä niin jatketaan siitä. Mietitään näitä keskeisiä piirteitä, joita siinä oli siinä, siinä pietarilaisessa työssä, niin niin siinä oli just tää sadun ja leikin maailma niin mitä sä ajattelet tästä?

V: Niin, en mä tiedä onko lapselle parempaa tapaa jotenkin asioistaan päästä eteenpäin ja asioistaan puhuu ja kertoo jotenkin sen sadun ja leikin kautta.

Edellä olevassa aineisto-otteessa asiantuntija kertoo sadun ja leikin olevan kanava, jota kautta lapsi voi kertoa asioistaan. Sadun ja leikin kautta tapahtuvaa työskentelyä lasten kanssa verrataan Suomessa perinteiseen keskustelukulttuuriin. Kerrotaan, että esimerkiksi traumatisoituneiden lasten kanssa työskennellessä puheen kautta tapahtuva ilmaisu voi olla vaikeaa. Sadun ja leikin kautta lapsi voi turvallisesti ilmaista tunteitaan ikään kuin välineen kautta.

Aineisto-ote 15 (2012)

H: aivan, tota mitenkö sitten se tilanne kun tässä seminaarissakin tuli esille, että aikuiset tavallaan näyttää lapselle miten tehdään tai mahdollisesti jonkun tunteen miten se tunnetaan, niin mitä sä ajattelet tästä?

V: Mä oon kyllä edelleen siitä pikkusen niinku sillain, mä en tiedä, L: Niin. A: Niin kun toisaalta mä oon niinkun sitä mieltä vähän, että että se sellanen toisen puolesta tunteminen tai se että näytät tältä kun susta tuntuu surulliselta, niin itke näin, mä en tota ihan kuitenkaan lähtis allekirjoittaan. L: aivan, aivan.

Pietarilaisessa teatterityössä on tyypillistä, että aikuiset näyttävät lapselle tunteen tai tavan näytellä ja lapset tekevät perässä. Edellä olevasta aineistonäytteestä ilmenee, että tunteen näyttämistä lapselle ei välttämättä pidetä hyvänä vaihtoehtona. Ylipäänsä sitä, että toisen puolesta tunnetaan jotakin, vieroksutaan aineistossa. Asiantuntijat korostavat sitä, että usein aikuisten ja lasten tapa ilmaista tunteita voivat poiketa hyvin paljon toisistaan. Näin ollen vieroksutaan sitä, että tunteita

voidaan opettaa lapselle. Toisaalta tunteen näyttämistä tai aikuisvetoisuutta pidetään tyypillisenä myös esimerkiksi suomalaisessa päiväkotikulttuurissa. Aikuinen voi näyttää lapselle mallin ja samalla antaa lapselle luvan toimia tietyllä tavalla. Myös teatterityölle pidetään tyypillisenä tapaa toimia siten, että teatteriohjaaja kertoo, miten tulee näytellä.

Pietarilaista teatterityötä kuvaillaan aineistossa *aikuisjohtoiseksi* ja *perinteiseksi* tavaksi tehdä teatterityötä. Suomalaisessa työskentelyssä aikuisen tehtävä teatterityössä nähdään *mahdollistajan* roolin kautta. Aikuisen tehtävän kuvaillaan olevan lapsilähtöinen, jolloin toiminta lähtee lapsen tarpeista ja aikuinen on enemmän taustalla. Myös luovuutta korostetaan ja tarkkoja kaavoja tulee asiantuntijoiden mukaan välttää. Kuitenkin asiantuntijat näkevät tärkeänä sen, että toiminta on aikuisten hallinnassa, mutta ei niin tiukkarajaista, kuin sen kuvaillaan olevan Pietarissa.

Aineisto-ote 16 (2012)

H: no puhutaan siitä että siitä roolin, kun valitaan sitä roolia esimerkiksi niin, mitä sä siitä ajattelet?

V: Niin mä ajattelen siitä kyllä niin, et se oli mun mielest jotenkin aivan mainio, että se rooliin tuleekin kiusaaja, joka sitten onkin kiusatun rooli, jotenkin se kokemus siitä konkreettisesti, et tuoltahan se sitten saattaa tuntua, jotenkin siinä kohtaa sitten esimerkiksi niin voisin kuvitella, että jotenkin se ymmärrys ja se empatia toista kohtaan herää aivan ja tota tai sitten, että se ujo ja arka saa ollakin se rohkea ja sieltä roolin kautta löytyykin yhtäkkiä jotain muuta.

Teatterityö antaa mahdollisuuden työstää empatiakykyä. Kokemus toisen ihmisen rooliin siirtymisestä voi avata oman ymmärryksen siitä, miltä toisesta voi tuntua. Esimerkiksi kiusaaja voi asettua kiusatun rooliin ja sitä kautta ymmärtää kiusatuksi tulleen tunteita. Asiantuntijat pitävät hyvänä tämän tyyppistä roolityöskentelyä esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on joutunut ottamaan liian suurta vastuuta perheen tilanteesta. Lapselle voidaan antaa rooli, jossa hänen ei tarvitsekaan huolehtia kaikesta, vaan hän voi esimerkiksi pelätä, olla arka tai tuntea miltä tuntuu olla lapsi. Aralle lapselle voidaan antaa myös esimerkiksi uljaan ritarin rooli, jonka kautta lapsi voi saada lisää itseluottamusta. Tämän tyyppisen työskentelyn kerrotaan voimaannuttavan lasta ja lisäävän lapsen itsetuntoa. Aineistossa toisaalta myös kyseenalaistetaan se, että rooli annetaan lapselle ja korostetaan sitä, että roolin valinnassa olisi tärkeää kuunnella lasta. Jälleen tärkeään asemaan nousee lapsilähtöisyys ja se, että lapset tai nuoret saavat itse vaikuttaa myös roolin valintaan. Näin ollen lapsen osallistamista pidetään tärkeänä asiana.

Teatterityö antaa mahdollisuuden näyttää lapselle, että hänessä on olemassa erilaisia puolia ja hyvät ominaisuudet voivat tulla esille. Vähitellen hyvä valtaa alaa ja vahvistaa lapsen itsetuntoa. Teatterityön vaikutuksia kuvataan aineistossa *voimaannuttavina*, *kannattelevina* ja *positiivisina*. Lisäksi teatterityön kerrotaan vaikuttavan positiivisesti lapsen itsetuntoon ja rohkeuteen ilmaista tunteita. Teatterityön nähdään vaikuttavan lapsen terapeuttisesti, mutta sen ei koeta olevan varsinaista terapiaa.

Esiintyminen nousee aineistosta vahvasti esiin. Pietarilaisessa teatterityössä on keskeistä se, että harjoitusprosessi päättyy esitykseen oikeassa teatterissa oikealle yleisölle. Esiintymistä kuvaillaan tässä aineistossa suomalaisille vieraaksi asiaksi ja suomalaiselle kulttuurille epätyypilliseksi. Toisaalta esiin nousee myös suomalainen lastensuojelun salassapitovelvollisuus, jonka vuoksi esiintyminen julkisesti nähdään ongelmallisena.

Salassapitokysymys nähdään toisaalta rajaavana tekijänä teatterityön tekemiselle, mutta ei ylitsepääsemättömänä kysymyksenä. Salassapitovelvollisuus on asiantuntijoiden mukaan mahdollista ottaa huomioon siten, että asianomaiset päättävät, ketä yleisöön saa tulla. Asiantuntijat arvioivat, että teatterityöhön osallistuvilla salassapitovelvollisuus ei tuota ongelmaa, sillä osallistujilla on usein samantyyppiset elämäntilanteet. Ulkopuolisten kutsuminen yleisöön sen sijaan voisi asiantuntijoiden mukaan olla eettisesti kestänytöntä. He pitävät tärkeänä, että osallistujilla on valinnan vapaus siinä, ketä yleisöön saa tulla. Vanhempien luvan saamista ei myöskään koeta ongelmallisena.

Pietarilaisten teatterityössä yksi keskeinen piirre on, että lasten vanhemmat voivat osallistua teatterin tekemiseen mahdollisuuksien mukaan. Asiantuntijoiden näkemykset eroavat siitä, pitävätkö he vanhempien osallistumista mahdollisena. Mikäli vanhemmat pystyvät sitoutuman työskentelyyn, on asiantuntijoiden mukaan mahdollista ottaa vanhempia mukaan prosessiin. Asiantuntija kuvaa, että harvemmin vanhempi on lasten harrastuksessa osallisena ja yhdessä harrastaminen on yleensä vähäisempää. Vanhempien mukana oleminen nähdään yhtäältä *hedelmällisenä* että *haasteellisena*. Haastateltavat pitävät tärkeänä sitä, että vanhemmilla olisi teatterityön kautta mahdollisuus nähdä oman lapsen hyvät puolet.

Aineisto-ote 17 (2012)

H: Miten sä ajattelet, et siinä on nää työntekijät mukana niinkun siinä mukana siinä lasten-kodissa? Niinku siinä prosessissa?

V: mmm joo, Mä tykkään siitä, must se on ajatuksena tosi ihana ja mun mielestä, se että niinkö tän tyyppistä niinkö työtä pitäis ehdottomasti enemmän olla, se on ehkä se meidän niinkö, tää nyt on mun niinkö henkilökohtainen näkökulma, mutta tuota ajattelen, et se on meille vähän vieraampaa, et me mielellään otetaan joku asiantuntija ja mennään ite sit vähän niinkö, se on myös sitä meidän arkuutta se on aika outo epämukava alue lähtee sinne ja niinkö näyttään, et en mä osaakaan tätä. Mutta kyl mä voisin kuvitella, että jos itse olis siinä niinkö työntekijänä mukana, niin kyllähän se se niinkö se vuorovaikutus niihin ja suhde niihin nuoriin muuttus varmaan aika lailla, tavallaan, että pystyn laittaan itteni niinkun peliin ja oleen tässä teidän kanssa ja niinkö läsnä ja näytän niitä tunteitani ja jotenkin se, et että uskallan ottaa myös toisen roolin, se kai siinä on se isoin. Must se on erittäin hyvä ja kiehtova ajatus.

Työntekijät ovat tiiviisti mukana teatterityön tekemisessä pietarilaisen mallin mukaan. Haastateltavat pitävät tätä erittäin hyvänä ajatuksena. Asiantuntija kertoo, että työntekijät usein hakevat tukea toisilta asiantuntijoilta ja uudelleenlaiseen työskentelyyn voi olla vaikea lähteä mukaan. Työntekijän täytyy poistua omalta mukavuusalueelta ja laittaa itsensä uudentyyppiseen tilanteeseen. Työntekijät ja lapset ovat samantyyppisessä tilanteessa, jonka uskotaan olevan antoisaa vuorovaikutuksen kannalta. Tilanne, jossa täytyy uskaltaa heittäytyä ja hyväksyä erilainen rooli voi näin ollen lähentää työntekijöitä ja lapsia.

Aineisto-ote 18 (2012)

H: Joo, aivan No miten sä ajattelet näistä työntekijöistä, jotka sitten olis tässä mukana niin miten heille niinkun tavallaan heille.. tai mitä he siitä ajattelis siitä mukana olosta?

V: Niin mustahan se antais ihan kauheesti jotenkin sitä näkökulmaa siihen omaan työhön sitä jotenkin sitä iloa ja riemua, että kun tekee aika vaikeitten asioitten kanssa töitä tai hyvin vaikeitten ja näkee lapsesta monesti sen jotenkin sen puolen sen surun puolen ja sen pahan kokemisen puolen niin tässähän näkys niinkun niin selkeesti se jotenkin se voimaantuminen ja kaikki se semmonen lapsen riemu ja sehän on sit taas se josta saa ihan eri lailla puhtia jaksaa myöskin sitä omaa työtä. Täähän on sitä puolta, jota pitäis itse hakea omassa työssään enemmän ja enemmän.

Asiantuntijat näkevät mahdollisuuden myös oman työn kannalta saada iloa ja positiivisuutta teatterityöskentelystä. He kuvaavat työtään usein vaikeaksi ja he joutuvat näkemään työssään surua ja pahuutta. Teatterityö antaisi erilaisen näkökulman työskentelyyn, sillä he pääsisivät näkemään

iloa ja saisivat sitä kautta voimavaroja omaan työhönsä. Haastateltava kertoo teatterityön antavan uudenlaisen näkökulman työhön, jossa asioita katsotaan ikään kuin *ilon kautta*.

Aineisto-ote 19 (2012)

H: aivan.. No mietitään nyt vielä hetki tota teatterityön menetelmää, että kun puhuttiin siitä että se olis mahdollista tässä sun omassa työssä, kun te ootte jo sitä pitkälle miettiny, ajatuksen tasolla se on jo pitkällä niin miten se sun mielestä voisi paikantua muuten lastensuojelun kentällä? Näätkö sille muuta paikkaa?

V: Mä näen sen jotenkin semmosen, mä näen sitä kyllä ehkä enempi sellaisen järjestölähtöisen työn menetelmänä ja tota, mut siis se missä se esimerkiks vois olla ihan hirveän hyvä ja toimiva, on tota perhetukikeskukset, tñ tyypiset laitokset, jossa lapset, lapset asuu ehkä osa pidempäänkin ja mikseipä silloin myös tämmösenä jälkihuollollisena hommana, että kootaankin ryhmä ja tehdään prokkis ja esitetään se esimerkiks sillä hetkellä sisällä olevalle väelle, tai jotain muut, mut et kyl mä näen sen semmosena semmosena jotenkin laitostyyppiseen ympäristöön sijoittuvana.

Haastateltavat näkevät järjestötyön teatterityölle sopivana paikkana. Järjestötyön lastensuojelu koetaan jollain tapaa joustavampana ympäristönä kuin sosiaalitoimiston lastensuojelun ympäristö. Asiantuntijat näkevät teatterityön sopivan lastensuojelun menetelmäksi, joka sijoittuu enemmän laitostyyppiseen ympäristöön. Esimerkkeinä asiantuntijat mainitsevat perhetukikeskukset ja jälkihuollon. Lastensuojelulaitokset nähdään myös hyvänä paikkana tämän tyyppiselle työskentelylle. Teatterityön nähdään lisäävän yhteisöllisyyttä lastensuojelulaitoksissa.

Aineisto-ote 20 (2012)

L: Mitä sä ajattelet, kun tää ammattitaito tuli esiin, niin mitä sä ajattelet, että kuka tällästä sosiaalialalla vois tehdä tai mitä siihen tarvitaan tai? Teil on tottakai tosi hyvä tietämys ja ammattitaito tästä traumatyöstä niin, mitä sä ajattelet siitä?

A: Siis kaikkein mainioin tilannehan se olis, et jos siinä olis niin paljon rahaa et siihen sais esimerkiks ihan siis ammattilaisen teatteripuolelta vähän ohjaamaan sitä hommaa ja pitään sitä hommaa kasassa ja kattoo, et mitä siihen niinku tarvitaan, mitkä on niinkun ne perusjutut, jotka on hyvä osata ja sitten mä aattelen, sit siihen tarvitaan niinkun semmosia tuttuja turvallisia työntekijöitä, jotka saa sen porukan niinkun kasattua ja vanhempien hyvä vahva sitoutuminen, koska lapset tulee aina, jos homma on mukavaa ja sit mitä muuta, tilat, rekvisiittaa, kaikkea tämmöstä, semmonen on ihan, ihan, ne on järjestelykysymyksiä.

Yllä olevassa analyysiotteessa tulee näkyviin erilaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat teatterityön tekemisen. Ensinnäkin tarvitaan rahaa, jotta saadaan tarvittavat puitteet teatterityön tekemiselle. Vanhempien vahva sitoutuminen teatterityöhön nousee tärkeään asemaan. Perheen tilanne ei saa

olla kriisissä, jotta sitoutuminen onnistuu. Asiantuntijat näkevät mahdollisuuden rakentaa teatterityön oman työn yhteyteen tai kokonaan erillisenä projektina. Yhtenä vaihtoehtona nähdään ryhmätyyppinen työskentely, joka voisi kestää syksystä kevääseen. Ryhmän tavoitteena olisi edetä *tarinan ja teatterin keinoin* sekä huipentua näytökseen ryhmätyöskentelyn päätteeksi.

Ideaalitilanne olisi sellainen, jossa teatterityötä johtaisi teatterialan ammattilainen yhdessä sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Analyysini mukaan keskeistä työskentelyssä olisi löytää teatterityölle omistautunut ohjaaja, jotta työskentelyyn tulisi oikeantyyppistä tavoitteellisuutta. Ohjaajan tulee olla innostunut ja innostava sekä uskoa omaan työhönsä. Sosiaalialan ja taidealan osaamisen yhdistäminen nousee keskeiseksi näkökulmaksi lähteä pohtimaan teatterityön tulevaisuutta.

Lisäksi tarvitaan sopivat fyysiset puitteet, jotka ovat aineiston mukaan *järjestelykysymyksiä*. Olennaista ei ole tilojen ja rekvisiitan osalta ammattimaisen teatterin jäljitteleminen vaan korostetaan luovuutta ja yhdessä tekemistä. Pietarissa tyypillistä on, että lastenkodissa on valmiina sali, joka toimii tilana teatteriesityksille. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan suomalaiselle teatterityölle ei voida asettaa samantyyppisiä vaatimuksia.

Analyysini mukaan teatterityön menetelmää voidaan soveltaa suomalaisessa lastensuojelutyössä tietyt erityispiirteet huomioon ottaen. Ensinnäkin on tärkeää tunnistaa kulttuurien erilaisuus ja suomalaisten suhtautuminen taidelähtöisiin menetelmiin. Ei voida olettaa, että kiinnostus taidetta kohtaan olisi lähtökohtaisesti samanlaista kuin pietarilaisessa kulttuurissa. Tämä asettaa työskentelylle hieman vapaamman muodon. Aineistosta nousee vahvasti esiin esiintyminen, joka Asiantuntijoiden kokemusten mukaan ei ole suomalaisille niin tyypillistä. Toiseksi on hyvä huomioida erilaiset mahdollisuudet tilan käytön ja rekvisiitan osalta. Asiantuntijat korostavat luovuutta ja tärkeää ei heidän mukaan ole esiintyminen oikeassa teatterissa vaan pienemmät puitteet riittävät. Lavastuksen ja rekvisiitan osalta yhdessä tekeminen ja kaikkien osallistaminen ovat tärkeitä lähtökohtia. Kolmanneksi on tärkeä ottaa huomioon suomalaisen lastensuojelun salassapitovelvollisuus, joka asettaa työskentelylle rajoja. Pietarilaisessa teatterityössä median mukana oleminen ja julkinen esiintyminen ovat tyypillisiä piirteitä. Tämän aineiston perusteella julkisuus ei ole mahdollista ja se olisi asiantuntijoiden mukaan eettisesti kestämatöntä. Kuitenkin pidetään täysin mahdollisena, että asianomaisten luvalla voidaan esityksiä järjestää teatteriryhmälle ja heidän mukaan kutsumille henkilöille.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Tässä tutkimuksessa olen etsinyt vastausta tutkimuskysymykselleni: ”*Millaisia kokemuksia suomalaisilla lastensuojelun asiantuntijoilla on pietarilaisessa lasten turvakodissa tehtävästä teatterityöstä?* Täydentävänä kysymyksenä olen kysynyt: ”*Miten pietarilaista teatterityötä voidaan soveltaa suomalaiseen lastensuojelutyöhön?*” Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja aineiston keräsin haastattelemalla Melake -hankkeen suomalaisia asiantuntijoita. Tutkimusongelmaani olen lähestynyt fenomenologian kautta.

Tutkimukseni tavoitteena on ollut tutkia Melake -hankkeen asiantuntijoiden kokemuksia pietarilaisesta teatterityöstä ja sen soveltamisesta suomalaiseen lastensuojelutyöhön. Keskeinen tutkimustulokseni osoittaa, ettei pietarilaista tapaa tehdä teatterityötä voida siirtää suoraan suomalaiseen sosiaalityöhön. On huomioitava maiden erilaiset historialliset, kulttuuriset ja ammatilliset lähtökohdat, jolloin oikea tapa toimia muodostuu yhdistellen ja erotellen pietarilaisesta kulttuurista suomalaiselle kulttuurille ominaisia asioita. Tutkimukseni mukaan kansainvälisessä yhteistyössä on tärkeää ymmärtää globaalin sosiaalityön luonnetta. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan globaalia sosiaalityötä ei voida tehdä siirtämällä erilaisia työmuotoja suoraan maasta toiseen, vaan on löydettävä jotakin yhteistä sekä huomioitava erilaisille kulttuureille ominaiset piirteet.

Suomalaisen ja venäläisen lastensuojelun suora vertaaminen on ongelmallista ja tarkoituksenani on ollut tuoda esiin molempien maiden sosiaalityön lähtökohtia. Tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että suomalainen sosiaalijärjestelmä ja sosiaalityö ovat kehittyneet hyvin pitkälle, ja vastavasti Pietarissa ne ovat voimakkaasti kehittymässä. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan kommunismin vaikutus sosiaalipolitiikan kehittymiseen Venäjällä on ilmeinen, koska kommunismin aikana sosiaalipolitiikalle ei ollut tarvetta. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen sosiaalijärjestelmän uudelleen rakentaminen vaatii aikaa, mikä vaikuttaa oleellisesti myös sosiaalityön kehitykseen Venäjällä (Cox & Pavar 2006, 8–9).

Tutkimuksessani suomalainen sosiaalityön koulutus nousee vahvasti esiin, ja yhtenä globaalin sosiaalityön muotona pidetään koulutuksen eteenpäin viemistä eri puolille maailmaa. Asiantuntijat näkevät suomalaisen sosiaalityön koulutuksen olevan pitkälle kehittyntä, ja myös koulutuksen

erilaisuus nousee vahvasti esiin. Pietarilaisen sosiaalityön kuvauksissa ilmenee useita mainintoja psykologeista, sosiaalikasvattajista ja sosiaalipedagogeista. Tutkimukseni mukaan sosiaalityöntekijän nimikkeellä tehtävä sosiaalityö on vielä vähäistä. Muilla ammattiryhmillä näyttää tämän tutkimuksen perusteella olevan vahvempi rooli pietarilaisessa sosiaalityössä. Templemanin (2004, 97–98) mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen valtio panosti sosiaalityön koulutukseen, ja ammatillisen sosiaalityön tarve tunnustettiin muiden ammattikuntien kuten psykologien ja lääkärien keskuudessa. Siirtyminen kommunismista demokratiaan on nostanut esiin erilaisia sosiaalisia ongelmia, ja tavoitteena on ollut ammatillisen sosiaalityön avulla luoda uutta palveluverkostoa sosiaalialalle. (Templeman 2004, 97–98.)

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen havainto on, että haastattelemanani asiantuntijat näkevät pietarilaisen sosiaalityön vahvuutena olevan erilaisten työmuotojen rikkauden. Tutkimusaineistossa esiintyy myös näkemys siitä, että pietarilaisessa sosiaalityössä olisi enemmän työmuotoja tehdä sosiaalityötä. Mielestäni kansainvälisessä Melake -hankkeen kaltaisessa yhteistyössä on merkityksellistä juuri se, että molempien maiden vahvuudet nousevat esiin. Näin ollen yhteistyö rikastuttaa sosiaalityötä molemmissa maissa. Olen tutkimukseni teon aikana kertonut aiheestani erilaisille ihmisille. Luovien ja taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä sosiaalityössä pidetään usein hyvin kehittyneenä sosiaalityön keinona. Monet ovat pitäneet mielenkiintoisena juuri sitä, että Venäjällä, missä sosiaalityön ei koeta olevan kovin pitkälle kehittynyttä, käytetään taidelähtöisiä menetelmiä sosiaalityössä. Osittain tämä saattaa johtua siitä, että Venäjällä sosiaalityön ja sosiaalialan koulutustaustat ja painotukset ovat erilaisia, niin kuin olen aiemmin todennut. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan kulttuurin arvostus on myös erilaista maiden välillä. Kulttuurin ja taiteen hyödyntämisen kuvaillaan olevan hyvin tavanomaista pietarilaisessa lastensuojelutyössä. Laajemmin asiantuntijat kokevat, että kulttuuri ja taide ovat kokonaisvaltaisemmin läsnä venäläisessä yhteiskunnassa.

Huolimatta siitä, että kiinnostus kulttuuria kohtaan on erilainen, asiantuntijat näkevät paljon mahdollisuuksia hyödyntää taidetta ja kulttuuria enemmän suomalaisessa yhteiskunnassa. Melake -hankkeen kautta asiantuntijoiden tietoisuus taidelähtöisestä lähestymistavasta ja sen mahdollisuuksista sosiaalityössä on lisääntynyt. Taidelähtöisten menetelmien käyttö ei ole asiantuntijoille vieras asia, mutta he kokevat hanke -yhteistyön lisäävän varmuutta hyödyntää taidelähtöisiä menetelmiä myös omassa työssään. Keskeisen tutkimustulokseni mukaan taidelähtöinen lähestymistapa mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen huomioonottamisen ja tutkimukseni mukaan tämän tyyppiselle työskentelylle on tarvetta suomalaisessa lastensuojelussa. Asiantuntijat pitävät hyvänä, että

puheen lisäksi myös muut ilmaisukanavat saavat tilaa. Taidelähtöiset menetelmät huomioivat asiantuntijoiden mukaan ihmisen tunteet, ajatukset ja kehollisuuden. Puheenkulttuurin koetaan olevan nykypäivänä hyvin vahva länsimaisessa kulttuurissa. Aikuisten ja lasten puheen kulttuuri voi kuitenkin olla erilainen, ja lapset eivät välttämättä ole tottuneet samanlaiseen puheen kulttuuriin kuin aikuiset. Känkäsen (2006, 133) mukaan keskusteleavan sosiaalityön rinnalle on pysyvästi noussut toiminnallisuuteen nojautuva sosiaalityö. Kehitystä on tapahtunut, ja voidaan sanoa, että 1990-luvulta alkaen toiminnallisuutta painottavat menetelmät ovat vähintään projektimuotoisena työnä osa suomalaista auttamisjärjestelmää. (Känkänen 2006, 133.)

Tutkimukseni osoittaa, että taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen sosiaalityössä on vielä hyvin pitkälle kiinnostuksen tasolla. Taidelähtöisiä työmuotoja käytetään asiantuntijoiden kokemusten mukaan käytännön tasolla vähänlaisesti. Osa tutkimukseeni osallistuneista asiantuntijoista on ollut mukana Melake -hankkeessa alusta loppuun. Näin ollen sain mahdollisuuden tarkastella myös sitä, miten suhtautuminen taidelähtöisten menetelmien käyttöön on muuttunut Melake -hankkeen aikana tai sen jälkeen. Asiantuntijat kokevat, että Melake -hanke on tuonut vahvistusta taidelähtöisen lähestymistavan hyödyntämiselle. Osa asiantuntijoista on tehnyt suunnitelmia pietarilaisen teatterityön hyödyntämiselle, ja on täysin mahdollista, että tulevaisuudessa tämän tyyppinen työskentely tulee osaksi heidän työtään. On kuitenkin todettava, että uusien työtapojen käytäntöön vieminen vaatii tutkimukseni perusteella aikaa ja kärsivällisyyttä. Erilaiset taidelähtöiset kokeilu- ja muotoiset hankkeet ovat usein jääneet lyhytaikaisiksi, ja vaikuttavuutta ei ole tutkittu riittävästi. Näin ollen lastensuojelun käytäntöjen muuttaminen on hidasta. Vaaditaan pitkäjänteisyyttä, jotta taidelähtöinen ajattelutapa voidaan juurruttaa käytännön työhön. (Känkänen & Rainio 2010, 6.)

Taidelähtöisten menetelmien käyttö sosiaalityössä ajatellaan monimutkaiseksi ja vaikeaksi, mikä tuo esiin sen, ettei ilmiö ole vielä kovin tunnettu. Uuden oppiminen ja työtapojen muuttaminen ovat hitaita prosesseja. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan koulutus on tärkeässä asemassa muutoksen aikaansaamiseksi. He pitävät tärkeänä taidelähtöisten työmenetelmien tavoitteiden ymmärtämistä ja työn laadukkuutta. Sosiaalialan ja taidealan yhdistäminen nousee vahvasti esiin tutkimuksessani, ja sitä pidetään mahdollisuutena taidelähtöisyyden lisäämiselle sosiaalialalla. Myös Känkänen (2006, 139) näkee taidealan mahdollistavan uusien työmuotojen kehittymisen sosiaalityössä. Taiteilijan ja sosiaalialan ammattilaisen yhteistyö voitaisiin toteuttaa esimerkiksi työparityöskentelynä. Tärkeää olisi, että jo opintovaiheessa tutustuttaisiin erilaisiin mahdollisuuksiin. (Känkänen 2006, 139.)

Haastattelemanani asiantuntijat nimittävät teatterityötä tässä tutkimuksessa *satuteatteriksi*. Keskeistä teatterityössä on, että lapsille opetetaan sadun ja leikin avulla tunteiden ilmaisua ja pyritään vahvistamaan lapsen itsetuntoa. Keskeinen tutkimustulokseni osoittaa, että asiantuntijoiden kokemusten mukaan juuri satu ja leikki ovat lapselle ominaisia tapoja käsitellä asioita. Näin ollen sadun ja leikin kautta tapahtuvaa työskentelyä lasten kanssa voidaan tutkimukseni perusteella pitää varteenotettavana työskentelymuotona lastensuojelussa. Satu ja leikki antavat lapselle välineen ja sopivan etäisyyden käsitellä vaikeitakin asioita. Keränen (2001, 123) mukaan symbolinen etäisyys luo turvallisen tilan, jossa myös itsekontrolli on vähäisempää. Näin ollen lapsi saa ilmaista esimerkiksi kielteisiä tunteita, joka on usein helpompaa symbolisen etäisyyden kautta kuin sanallisesti ilmaistuna. (Keränen 2001, 123; Känkänen & Rainio 2010, 17; Komulainen & Sutinen 2011, 95.) Sadut ja leikit kohtaavat lapset ja nuoret sillä tasolla, jolla heidän on mahdollisuus kehittyä ja työstää mahdollisia ongelmia. Erityisen tärkeää on, että aikuiset voivat olla yhdessä lasten kanssa osallisia sadun ja leikin maailmassa. (Komulainen & Sutinen 2011, 94–95.)

Känkäsen ja Rainion (2010, 17) tutkimissa hankkeissa, joissa hyödynnettiin taidelähtöisiä menetelmiä, oli aikuisten rooli keskeinen. Aikuiset pitivät toiminnan kasassa, motivoivat lapsia ja usein konkreettisesti näyttivät omalla esimerkillään, miten toimintaan voidaan heittäytyä mukaan. Kiireettömyys ja kontrollista vapaa toiminta olivat avaintekijöitä, jotta nuoret ja aikuiset saivat mahdollisuuden kohdata toisensa kunnioittavasti. (Känkänen & Rainio 2010, 17–18.) Asiantuntijat kokevat aikuisen roolin lähtökohtaisesti erilaiseksi pietarilaisessa kulttuurissa verrattuna suomalaiseen kulttuuriin. He tuovat esille sen, että pietarilainen kulttuuri on jotenkin perinteisempi kuin suomalainen kulttuuri. Pietarilaisessa teatterityössä aikuiset ovat merkittävässä roolissa. Teatterityön keskeisen lähtökohdan mukaan aikuinen opettaa lapselle tunteiden ilmaisua. Tästä asiantuntijoilla on ristiriitaisia ajatuksia, sillä toisaalta heidän mukaan tunteiden ilmaisua ei voi opettaa, mutta toisaalta aikuisvetoinen toiminta on tyypillistä myös suomalaisessa kulttuurissa. Pietarilainen teatterityö näyttäytyy tutkimukseni kautta hyvin järjestäytyneenä ja kontrolloituna toimintana. Suomalaiset asiantuntijat korostavat kulttuurin ja perinteiden eroavaisuuksia, joten on tärkeä huomioida suomalaiselle kulttuurille sopivat piirteet.

Tutkimukseni mukaan pietarilaisessa sosiaalityössä yhteisöllisyys on vahvemmin läsnä kuin suomalaisessa sosiaalityön kulttuurissa. Asiantuntijat korostavat lapsilähtöistä näkökulmaa esimerkiksi roolien valitsemisessa lapselle. Heidän mukaan lasta tulee kuunnella roolin valinnassa. Tämä kertoo mielestäni siitä, että suomalainen sosiaalityön kulttuuri korostaa vahvasti yksilöllisyyttä ja yksilön vapautta. Asiantuntijat myös vieroksuvat ajatusta siitä, että aikuiset omalla esimerkillään

ohjaavat lapsia ja opettavat heille esimerkiksi tunteiden ilmaisua. Teatterityö suomalaisessa lastensuojelutyössä olisi tämän tutkimuksen perusteella kontrollista vapaampaa, yksilöllisempää ja myös jollain tavalla vaatimattomampaa kuin pietarilaisessa lastensuojelussa.

Esimerkiksi pietarilainen teatterityö on puitteiltaan asiantuntijoiden kokemusten mukaan hyvin pitkälle edennyt. Suomalaisessa teatterityössä korostetaan luovuutta tilojen ja rekvisiitan suunnittelussa. Suomalaisten asiantuntijoiden kokemusten mukaan yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen olisivat tärkeitä piirteitä teatterityössä. Pietarilaiselle teatterityölle on tyypillistä, että esitykset esitetään oikeassa teatterissa suurelle yleisölle. Tämä ei asiantuntijoiden kokemusten mukaan ole tärkeää. Oikeassa teatterissa esiintyminen suuren yleisön läsnä ollessa tuo esiin myös salassapitosymyksen, joka asiantuntijoiden mukaan ymmärretään erilailla maiden välillä. Asiantuntijat suhtautuvat julkiseen esiintymiseen varovaisesti ja korostavat, että asianomaisten tulee saada päättää ketä yleisöön saa tulla. Känkäsen ja Rainion (2010, 5) mukaan suomalaiset salassapitosäännökset voivat jossain kohden estää lapsen tai nuoren pääsyn toimintaan, johon kuuluu julkista esiintymistä. Tämä on hyvin ristiriitaista, sillä usein taidelähtöisten harrastusten ydin on juuri esiintymisessä ja osallisuudessa. Suomessa lastenkodeissa elävät lapset pääsevät käytännössä harvoin osallistumaan taidelähtöiseen toimintaan muuten kuin terapian puitteissa. (Känkänen & Rainio 2010, 5–6.) Asiantuntijat kuitenkin korostavat, että asianomaisten luvalla teatteriesiintyminen olisi mahdollista, mutta suurelle yleisölle tai medialle mainostaminen olisi eettisesti arveluttavaa. Kaiken kaikkiaan keskeinen tutkimustulokseni osoittaa, että suomalaiselle teatterityölle lastensuojelussa ei voida asettaa samanlaisia vaatimuksia kuin pietarilaiselle teatterityölle.

Työntekijöiden osallistuminen teatterityön prosessiin nähdään kuitenkin hyvin positiivisena asiana. Se voi olla ammatti-identiteetin omaavalle työntekijälle haastavaa ja voi vaatia myös omalta mukavuusalueelta poistumista. Teatterityö voi asiantuntijoiden kokemusten mukaan vaikuttaa positiivisesti lasten ja aikuisten vuorovaikutukseen sekä yleisesti työhyvinvointiin, mikä on yksi keskeisistä tutkimustuloksistani. Komulaisen ja Sutisen (2011, 95) ohjaamassa teatterikerhossa lastensuojelun pienryhmäkodeille, yhtenä tavoitteena oli lisätä työntekijöiden hyvinvointia ja rikastuttaa lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta. Taiteen ja draaman käyttö toimivat arjesta erillisinä ja vapauttavina kokemuksena niin lapsille kuin aikuisillekin. Vuorovaikutus myös työntekijöiden välillä oli erilaista kuin mihin työyhteisössä oli totuttu. Yhteisellä erilaisella toiminnalla oli positiivista vaikutusta työhyvinvointiin. (Komulainen & Sutinen 2011, 101.) Yhtenä näkökulmana tutkimuksessani esiin nousee se, että usein vaikeiden asioiden parissa työskentelevät työntekijät saivat teatterityön kautta nähdä iloa ja positiivisuutta työssään.

Tutkimuksessani asiantuntijat näkevät teatterityön mahdollistavan työskentelyn lasten kanssa *ilon kautta*, jolloin positiivisuus ja hyvä valtaavat alaa. Teatterityö voi asiantuntijoiden kokemusten mukaan olla voimaannuttavaa. Lapselle voidaan teatterityön avulla näyttää, että hänessä on olemassa erilaisia puolia ja hyvät ominaisuudet voivat vahvistua sitä kautta. Positiivisuuden kautta lasta voidaan ikään kuin kannatella ja samalla lapsen itsetunto voi vahvistua. Myös rohkeus ilmaista tunteita voi kehittyä teatterityön avulla. Asiantuntijoiden kokemusten mukaan teatterityö ei ole varsinaista terapiaa, mutta sillä voi olla terapeuttisia vaikutuksia. Teatterityön avulla lapsi voi myös parantaa kykyään kokea empatiaa, jolloin kokemus toisen rooliin siirtymisestä voi avartaa ymmärrystä siitä, miltä toisesta ihmisestä tuntuu. Myös Häkämiehen (2007, 147—149) tutkimuksen mukaan draamatyöskentelyn avulla voidaan lisätä itsetuntemusta, ilmaisun rohkeutta ja empatiakykyä. Draamatyöskentelyn vahvuus on se, että draamassa eletään hetkessä ja näin ollen myös läsnäolon taito kehittyä (Häkämies 2007, 147—149). Rusasen (2002, 181—183) tutkimus vahvistaa niin ikään teatterityön vaikutusta itsetunnon ja empatiakyvyn kehittymiseen.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Hyödynsin aineistona kandidaatin tutkielmaani vuonna 2008 varten keräämääni teemahaastatteluaineistoa ja vuonna 2012 keräämääni uutta teemahaastatteluaineistoa. Aineiston keruu oli tämän tutkimuksen yksi vaikeimmista osuuksista, sillä jouduin vaihtamaan suunnitelmiani useaan kertaan. Alun perin tarkoitukseni oli käyttää Tampereella järjestetyn teatterityön seminaarin videomateriaalia, jota en onnistunut saamaan käyttööni. Vuonna 2012 tekemäni haastattelut onnistuivat mielestäni hyvin ja sain kerättyä tutkimusasetelmaani nähden oleellista tietoa. Teemahaastattelurunkoni ohjasivat haastatteluita hyvin. Haastatteluiden jälkeen tutkimuksessani käyttämäni käsitteet ovat tarkentuneet. Jälkeenpäin arvioituna nämä kaksi eri aikoina kerättyä aineistoa tukivat hyvin toisiaan ja olen ollut tyytyväinen aineistoon kokonaisuutena. Aineiston analysoin aineistolähtöisesti käyttäen menetelmänä teemoittelua. Teemoittelu oli luonnollinen vaihtoehto tutkimusasetelmaani nähden ja teemat muotoutuivat suhteellisen helposti. Aineistolähtöisyyden säilyttäminen on mielestäni hyvin haasteellista ja aiemman teorian poissulkeminen on vaikeaa. Teorian vaikutus on kuitenkin koko ajan läsnä ja se ohjaa analyysia vähintään tiedostamattomasti. Onnistuin mielestäni analysoimaan aineistoa suhteellisen aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisellä analyysilla uskon saaneeni tutkimukseni kannalta oleellista tietoa, joten se on osoittautunut hyväksi valinnaksi.

Suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden kokemukset yhteistyöstä Melake -hankkeen puitteissa taustoittavat tätä tutkimusta. Asiantuntijoiden kokemusten tutkiminen on mielestäni ollut hyvin antoisaa, sillä tutkittavan ilmiön ympärillä muodostuneet kokemukset ovat muotoutuneet yhteisesti koettujen tapahtumien kautta ja monet merkityssuhteet ovat hyvin ainutlaatuisia. Vuonna 2008 kandidaatin tutkielmaa tehdessäni tutkin Melake -hankkeen ensimmäistä toimintavuotta. Koin, että tutkijana minun oli välillä vaikea ymmärtää erilaisia merkityssuhteita, koska Melake -hanke oli minulle vieras. Myöhemmin olin mukana Melake -hankkeen järjestämällä matkoilla ja tilaisuuksissa, jolloin merkityssuhteet alkoivat avautua paremmin. Opiskeluvaihtoni niin ikään syvensi esiymmärrystäni ja pääsin tutustumaan teatterityön tekemiseen. Nyt huomaa, että esiymmärrykseni on kehittynyt huomattavasti ja olen tutkijana välillä joutunut tilanteisiin, joissa olen kokenut objektiivisuuden säilyttämisen tutkimukseeni vaikeaksi. Varsinkin tutkimuksen teon alkuvaiheessa ohjaajani kanssa käydyt keskustelut auttoivat minua suhtautumaan objektiivisemmin tutkimukseeni ja sitä kautta lisäämään tutkimukseni luotettavuutta.

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia kokemuksia suomalaisilla Melake -hankkeen asiantuntijoilla on pietarilaisesta teatterityöstä. Tutkimuksen alkuvaiheessa tuntui siltä, että kokonaisuuden hahmottaminen oli vaikeaa. Kansainvälinen näkökulma tutkimuksessani toi haasteita ja näkökulman rajaaminen tuotti vaikeuksia. Olen oppinut tutkimuksen teosta kuitenkin sen, että tutkimus syntyy pala palalta ja kokonaisuus rakentuu sitä kautta. Tämän tutkimuksen onnistumisen kannalta suurimmiksi haasteiksi osoittautuivat mielestäni vähäinen kokemukseni tutkimuksen teosta ja toisaalta objektiivisuuden säilyttäminen tutkimukseeni nähden. Kandidaatin tutkielman kirjoittamisesta saamani kokemus on ollut hyödyllistä tämän tutkimuksen teossa. Tieteelliset taitoni ovat kehittyneet matkan varrella, mutta edelleen koen tutkimuksen tekemisen haastavaksi ja monimutkaiseksi prosessiksi. Esiymmärrykseni pietarilaisesta teatterityöstä on muuttunut tutkimusta tehdessäni ja ilmiö näyttäytyy minulle nyt entistä konkreettisemmin, jolloin tutkimukseni on onnistunut luomaan raamit teatterityön ilmiölle. Ymmärrän, että pietarilainen teatterityö lastensuojelussa on täynnä mahdollisuuksia, mutta myös erilaisia rajoituksia, jotka on otettava huomioon.

Tutkimuksessani onnistuin tuomaan esiin kokemuksia, jotka näyttävät tietä taidelähtöisen lähestymistavan huomioimiselle sosiaalityössä. Tutkimustulokseni antavat viitettä siitä, että taidelähtöisyyden lisääntyminen lastensuojelussa on toivottavaa ja sille löytyy paikka suomalaisessa sosiaalityössä. Niin ikään pietarilaisessa sosiaalityössä tehtävää teatterityötä on tämän tutkimuksen mukaan mahdollista soveltaa suomalaisessa lastensuojelussa. Tutkimusta olisi mahdollista jatkaa syventä-

mällä pietarilaisen teatterimenetelmän tutkimusta. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia lasten ja nuorten kokemuksia teatterityöstä lastensuojelun yhteydessä. Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus on ollut minulle matka, jossa olen oppinut paljon tutkimuksen teosta ja samalla taidelähtöisen lähestymistavan mahdollisuuksista sosiaalityössä. Toivon, että tulevaisuudessa taidelähtöisyys nähtäisiin voimavarana, joka mahdollistaa ja tukee sosiaalityön tekemistä sekä luo iloa niin asiakkaille kuin työyhteisöillekin.

LÄHTEET

Aalto, Saara (2007) Luovuusterapiat hoitomuotona. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Kiasman julkaisuja 106. Like, 173–178.

Adams, Robert (1996) Social work and empowerment. Basingstoke: Macmillan.

Ahlroth, Eila & Kurganova, Galina (2007) NESTS-Children and Families in Vulnerable Conditions -hankkeen arviointi- ja loppuraportti. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä. 2007/3.

Ahonen, Heidi (1994) Löytöretki itseen. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen Tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen Tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Bardy, Marjatta & Känkänen, Päivi (2005) Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Stakes.

Bardy, Marjatta (1995) Kuinka tiedetään? Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Kaivolla – Taide tiedon lähteenä. Helsinki: Stakes raportteja 177, 11–14.

Cox, David & Pawar, Manohar (2006) International Social Work. Issues, Strategies, and Programs. Thousand Oaks: Sage.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 42.

Globaali sosiaalityö ry (2006) Melake -Menetelmien ja laatukriteerien kehittäminen perheväkivaltatyössä. Hankesuunnitelma 8/2006. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Globaali sosiaalityö ry (2007) Melake -Menetelmien ja laatukriteerien kehittäminen perheväkivaltatyössä. Vuosiraportti 2007. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Globaali sosiaalityö ry (2010) Melake -Menetelmien ja laatukriteerien kehittäminen perheväkivaltatyössä. Loppuraportti 2010. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Globaali sosiaalityö ry. <http://www.globaalisosiaalityo.org/Toimintaa.php#loppu>. Viitattu 19.10.2012.

Healy, Lynne M. (2008) International Social Work. Professional Action in an Interdependent World. Second Edition. Oxford: Oxford University Press.

Heimonen, Kirsi (2011) Taidelähtöiset menetelmät sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan arjessa – Miten käy hyvinvoinnin, työn taiteen? Teoksessa Anu-Liisa Rönkä, Ilkka Kuhanen, Minna Liski, Saara Niemeläinen & Päivi Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden Ammattikorkeakoulun julkaisu, sarja C, osa 74, 42–45.

Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (1995) The active interview. Qualitative Research Methods 37. Thousand Oaks: Sage.

Huhtinen, Aili & Koponen, Päivi & Metteri, Anna & Pellinen, Sanna & Suoranta, Juha & Tuomi, Jouni (1994) Luotettavuuden ulottuvuudet laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juha Varto (toim.) Kohti elämismailman ja ihmisen laadullista tutkimista 1 & 2. Uudistettu ja laajennettu laitos. Sufi-tutkimuksia 11. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti, 166–167.

Häkämies, Annukka (2007) Metodilla on merkitys – Muodolla on mieli. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1253.

IASSW (2004) International Association of Schools of Social Work. http://www.iasw-aiets.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=26&Itemid=51. Viitattu 19.1.2011.

IFSW (2000) International Federation of Social Workers. Sosiaalityön kansainvälinen määritelmä. <http://www.ifsw.org/p38000408.html>. Viitattu 19.1.2011.

Jaakkola, Helena (2000) Villa Artes- nosti nuoret näyttämölle. Sosiaalityöntekijä 2/2000, 4–6.

Janhunen, Tarja (1997) Taide ja lastensuojelu – Sosiaali-, nuoriso-, ja kriminaalityötä Legioonateatterin keinoin. Helsinki: Stakes raportteja 22.

Jarkinoi & Botsarovoi (1993) Teorija i praktika sotsialnoi raboty. Otetsestvennyi i zarubezhnyi/ Pod red. Moskva-Tula.

Johnson, Janet & Robinson, Jean (2006) Living Cender after Communism. Bloomington: Indiana University Press. <http://site.ebtaty.com/lib/tampere/Doc?id=10194056&ppg=16> Viitattu 18.10.2011.

Joronen, Katja & Häkämies, Annukka (2010) Prosessidraamalla tunnetaitoja. Teoksessa Katja Joronen & Anna Koski (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluuyhteisössä. Tampere: Tampereen Yliopistonpaino, 154.

Jäppinen, Maija (2010) Arvio Melake –hankkeen seminaarista. “Father in Modern Family: Scientifically-practical experience of Russia and Finland”.

Kemppainen, Martti & Grigorjeva, Galina (2008) Venäjän ja Suomen lastensuojelun palvelujen vertailua. Teoksessa Virge Mikkola (toim.) Lastensuojelu Euroopassa ja Venäjällä. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 161,222,224.

Kemppainen, Tarja (2006) Sosiaalityöntekijät 2015. Teoksessa Matti Vuorensyrjä, Merja Borgman, Tarja Kemppainen, Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön julkaisusarja 4, 236,281.

Keränen Eija (2001) ”Isää en piirrä”. Lasten väkivaltakokemusten käsittely kuvailmaisun avulla. Teoksessa Mikko Oranen (toim.) Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 123–125.

Kettunen, Iita (2007) Sosialismin perintö Venäjän lastensuojelun taakkana. Sosiaaliturva 14/2007, 20.

Kettunen, Iita (2010) Teatteri voi tehdä lapsesta näkyvän. Esikko. Ensi- ja turvakotien liiton jäsenlehti 1/2010, 4–6.

Komulainen, Minna & Sutinen, Jussi (2011) Taikamaailmassa sydän sulaa nauramaan. Hoitava draama ja kirjallisuusterapia tunneaurioituneen lapsen kuntoutuksessa. Teoksessa Anu-Liisa Rönkä, Ilkka Kuhanen, Minna Liski, Saara Niemeläinen & Pälvi Rantala (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden Ammattikorkeakoulun julkaisu, sarja C, osa 74, 95–97, 101–102.

Korhonen, Pekka (2007) Osallistava teatteri – omien ajatusten vakoilua. Teoksessa Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Kiasman julkaisuja 106. Like, 111–113.

Koskela, Virpi (2009) Arvio Global RY:n Melake –hankkeen järjestämästä työpajasta ja seminaarista. Teatteri lasten kuntoutuksen tukena.

Kulmala, Meri (2008) Haasteiden Venäjä. Helsinki: Puolustusministeriö.

http://www.defmin.fi/files/1232/Haasteiden_Venaja.pdf. Viitattu 21.11.2012.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Känkänen, Päivi & Raunio Anna Pauliina (2010) Suojassa, mutta näkyvissä – taidelähtöinen toiminta osallisuuden rakentajana lastensuojelussa. Nuorisotutkimus 28 (4), 4–7, 17–18.

Känkänen, Päivi (2006) Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 129, 133–135, 139.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–28.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. Viitattu 21.11.2012.

Lastensuojelulaki (417/2007)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 20.11.2012.

Liikanen, Hanna-Liisa (2003). Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta Itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Valtiotieteiden tiedekunta.

Locke, F. Lawrence & Silverman, Stephen J. & Waneen Wyrick Spirduso (2004) Reading and Understanding Research. California: Sage.

Lyons, Karen (1999) International Social Work: Themes and Perspectives. Aldershot: Ashgate.

Mustajeva (2001) Osnovy sotsialnoi pedagogiki. Utsêbnyh dlja ctudentov pedagogitseskih utsebnyh zavedeni.

Neuvonen, Linda (2008) Lastensuojelua yli rajojen. Lastensuojelun asiantuntijoiden näkemyksiä Melake – yhteistyöhankkeen ensimmäisen toimintavuoden ajalta. Tampereen yliopisto. Kandidaatin tutkielma.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2005)
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2005/11/kulttuuriministeri_jakoi_vuoden_2005_lastenpaivan_palkinnot. Viitattu 15.10.2012.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Juhani Aaltola & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 66–71.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2010) At the Intersection of Theatre and Social Work in Orissa, India. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1503.

Rotkirch, Anna (2000) *The Man Question. Loves and Lives in Late 20th Century Russia*. Helsinki: Department of Social Policy.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 11, 13, 22–23.

Räsänen, Juhani (2006) *Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistaminen*. Järvenpää: Julkiviestintä.

Saloranta, Iris (1995) *Leikit veden äärellä – ja lastensuojelussa*. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Kaivolla – Taide tiedon lähteenä*. Helsinki: Stakes raportteja 177, 77.

Satka, Mirja (2007) *Huolenkantajat. Kokemuksia ja sattumuksia sosiaalialan vuosikymmeniltä*. Teoksessa Mirja Satka, Anja Auvinen, Sulo Aho & Helena Jaakkola (toim.) *Sosiaalityön ammattinimikkeiden kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus, 16.

Siitonen, Juha (1999) *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Oulu: Oulun yliopisto.

Silverman, David (2000) *Doing Qualitative Research. A Practical handbook*. London: Sage.

Starovoytova, N (2008) *Rehabilitation of child-victim of violence by means of artistic activity. The example an experience the St. Petersburg State Institute. The Socially-rehabilitation centre for minors. The mercy House*. Teoksessa A Metteri, E. A. Voronova, I.V. Nyza, V.S.Sdobnikova & S.E. Shevchenko (toim.) *Criteria of quality in social work with victims of family vilonce: an experience of Russia and Finland*. Saint-Petersburg: Faculty of sociology Saint-Petersburg State of University, 190–194.

Templeman, Sharon B. (2004) *Social Work in the New Russia at the Start of the Millenium*. *International Social Work* 47(1), 95–98, 100.

Tevlina (2002) *Obrazovaniye v oblasti sotsialnoi raboty v Rossiii. Istorija, tendentsii, onyt*. Arhangelsk.

Toikka, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2006) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja (1987) Helsinki: Suomen Akatemian julkaisuja 1/1987.

Zvjagina, Olga (2008) Lastensuojelun työntekijöiden koulutus Venäjällä. Teoksessa Virge Mikkola (toim.) Lastensuojelu Euroopassa ja Venäjällä. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 291.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko – kandiseminaari 2008

Taustatiedot

- Ikä
- Sukupuoli
- Koulutus
- Työtehtävä
- Työssäoloaika alalla

Yhteistyöhanke

- Voisitteko kuvailla Melake -hanketta yleisesti?
- Miten hanke on lähtenyt käyntiin?
- Minkälaisia tavoitteita hankkeella on ensimmäisen toimintavuoden aikana?

Odotukset

- Miten lähditte hankkeeseen mukaan?
- Miten kiinnostuitte Melake -hankkeesta?
- Onko teillä aikaisempaa kokemusta Suomen ja Venäjän välillä tehtävästä yhteistyöstä?
- Mitä odotuksia teillä oli lähtiessänne hankkeeseen mukaan?

Matka Pietariin

- Voisitteko kertoa matkasta Pietariin?
- Oliko teillä joitakin odotuksia matkalle lähtiessänne?
- Kuvailisitteko yhteistyötä pietarilaisten asiantuntijoiden kanssa?
- Mitä asioita matkasta jäi päällimmäisenä mieleen?

Ensimmäinen toimintavuosi

- Miten ensimmäinen vuosi hankkeessa on sujunut?
- Kertoisitteko omasta tehtävästänne hankkeessa?
- Mitä ajattelette hankkeessa mukana olemisesta tällä hetkellä?
- Onko toimiminen hankkeessa vastannut odotuksianne?
- Mitä teille jää päällimmäisenä mieleen hankkeesta ensimmäisen vuoden ajalta?

Taustatiedot

- ikä
- koulutus
- työhistoria
- nykyinen työnkuva

1. Kiinnostus taidelähtöisiin menetelmiin sosiaalityössä

- Melake -hankkeessa tutustuttiin pietarilaisten asiantuntemukseen taidelähtöisten menetelmien käytössä lasten ja perheiden kuntoutuksen tukena, ne herättivät kiinnostusta suomalaisten keskuudessa, miten tämä kiinnostus on näkynyt järjestössäsi?
- Puhutaan tarkemmin näistä taidelähtöisistä menetelmistä, miten taidelähtöiset menetelmät näkyvät suomalaisessa sosiaalityössä tällä hetkellä?
- Miten järjestössäsi?
- Hankeen alkuvaiheessa oli esillä, että taidelähtöisten menetelmien käyttö olisi pienimuotoista suomalaisessa sosiaalityössä, onko tässä tilanteessa tapahtunut muutosta?
- Mistä suunnista tietoa taidelähtöisistä menetelmistä on tullut?
- Mitä erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä käytetään suomalaisessa sosiaalityössä?

2. Teatterityö

- Hankkeessa tutustuttiin teatterityön menetelmään, jossa keskeisiä periaatteita ovat:
 - Sadun ja leikin maailma
 - Leikin kautta opetetaan lapsille tunteiden ilmaisua ja teatterin tekoa
 - Aikuiset ovat mukana teatterin teossa, niin että aikuiset näyttävät lapselle ensin miten rooli tehdään, jonka jälkeen lapsi tekee perässä
 - Lapsen rooli valitaan siten, että se sopii lapselle ja voimaannuttaa häntä
 - Myös työntekijät voivat saada voimavaroja teatterin teosta
 - Hyvin valmisteltu esitys esitetään oikeassa teatterissa suurelle yleisölle, lapsen nimen mainitsemisen ja palkitseminen esityksen jälkeen tärkeää
- Mitä ajattelet pietarilaisten käyttämästä teatterityön menetelmästä?
- Onko teatterityön menetelmää mielestäsi mahdollista hyödyntää Suomessa? Miten?
- Käytetäänkö tällä hetkellä lastensuojelussa teatterityötä lasten kuntoutuksen tukena?
- Kun ajatellaan suomalaista lastensuojelua, mihin teatterityön menetelmä voisi mielestäsi paikantua?
- Voisiko menetelmää käyttää omassa työssäsi? Miten?
- Tampereella järjestettiin teatterityön seminaari, jossa pietarilaiset asiantuntijat opettivat suomalaisille teatterityön menetelmää. Esiin nousi ajatuksia, joissa mietittiin pietarilaisen teatterityön menetelmän sopivuutta suomalaiseen kulttuuriin:
(artikkeli)
- salassapitokysymys, esiintyminen suurelle yleisölle
- tunteet näytetään lapselle aikuisen ohjaamana
- sadun maailma vai realistinen teatteri

- Mitä mielestäsi tulisi ottaa huomioon erityisesti suomalaisessa kulttuurissa kun verrataan venäläiseen kulttuuriin?

3. Melake -hanke

- Onko Melake -hankkeella ollut vaikutuksia taidelähtöisten menetelmien käyttöön työssäsi?
- Onko kiinnostus taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan jotenkin muuttunut hankkeen aikana tai sen jälkeen?
- Vaikuttiko Melake -hanke käsitykseen taidelähtöisistä menetelmistä sosiaalityössä?